

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

МАЛОЗНАЧНІ СПОРИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВО-МОГИЛЯНЬСКА АКАДЕМІЯ»

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

23-24 листопада 2018 р.
Київ, Україна

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Юридичний факультет

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ"
Факультет правничих наук
Кафедра приватного права

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Кафедра цивільного процесу
ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра цивільного процесу

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

МАЛОЗНАЧНІ СПОРИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ

23-24 листопада 2018 р.
Київ, Україна

Київ
ВД «Дакор»
2018

М20 Малоозначні спори: європейський та український досвід вирішення.

Зб. наук. праць. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 лист. 2018 р.) / за заг. ред. Ірини Ізарової, Радослава Флейшара, Роксолани Ханник-Посполітак. – Київ : ВД «Дакор», 2018. – 228 с.

ISBN 978-617-7020-56-0

У збірнику містяться тексти наукових доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Малоозначні спори: європейський та український досвід вирішення», присвяченої обговоренню досвіду провідних європейських країн із застосування національних процедур вирішення малоозначних спорів, а також Європейської процедури вирішення дрібних спорів, з метою підвищення доступності правосуддя в Україні та наближення його до європейських стандартів.

У збірнику також публікуються узагальнення практики судів першої та апеляційної інстанцій, отриманих впродовж першого року застосування спрощеної процедури вирішення малоозначних спорів, а також вміщено рекомендації щодо вирішення окремих проблем перегляду судових рішень, ухвалених у спрощеній процедурі, застосування критеріїв та диференціації процедур розгляду окремих категорій справ, що відносять до незначної складності та ін.

Стане в нагоді тим, хто цікавиться цивільним судочинством, практикою розгляду і вирішення цивільних справ, студентам.

УДК 341.215.4(4)+347(477)].05.09(06)

ISBN 978-617-7020-56-0

© ТОВ «ВД «Дакор», 2018
© Колектив авторів, 2018

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА</i>	6
<i>ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ</i>	9
<i>ДОПОВІДІ УЧАСНИКІВ</i>	
Василина Н.В.	
<i>ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ І СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ</i>	13
Васильєва-Шаламова Ж. В.	
<i>ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ</i> ..	20
Гузе К. А.	
<i>ФОРМИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПРИ РОЗГЛЯДІ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ</i>	26
Гусаров К.В.	
<i>СПРОЩЕНІСТЬ ПРОВАДЖЕНЬ ПО ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ</i>	35
Калашник О.М.	
<i>СПРАВИ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПРО ВІДМОВУ У ВИЗНАННІ БІЖЕНЦЕМ АБО ОСОБОЮ, ЩО ПОТРЕБУЄ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ, ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ВИЗНАТИ ОСОБУ БІЖЕНЦЕМ АБО ОСОБОЮ, ЩО ПОТРЕБУЄ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ – СПРАВИ НЕЗНАЧНОЇ СКЛАДНОСТІ ЧИ НІ?</i>	42
Колісник О.В.	
<i>ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ МАЛОЗНАЧНОСТІ СПРАВ</i>	46

Король О.Д., Король Д.А.

ПРИНЦИП СПИВРОБІТНИЦТВА СТОРІН ТА СУДУ В СПРОЩЕНОМУ
ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ 52

Кочерга Д.

МОЖЛИВІСТЬ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 58

Кравцов С.О.

ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНИХ СПОРІВ 63

May J., Malczyk M.

EUROPEJSKIE POSTĘPOWANIE W SPRAWIE DROBNYCH ROSZCZEŃ I JEGO
MIEJSCE W SYSTEMIE POLSKICH POSTĘPOWAŃ ODRĘBNYCH 69

Olaś A.

SOME REMARKS ON THE PENDING REFORM
OF THE POLISH DOMESTIC SMALL CLAIMS PROCEDURE 100

Панич Н.Ю.

МАЛОЗНАЧНІ СПРАВИ ЗГІДНО Ч.6 СТ.19 ЦПК УКРАЇНИ У ПОРІВНЯННІ
З § 495А ЦПК НІМЕЧЧИНИ І Ч.1 СТ.2 РЕГЛАМЕНТУ (ЄС) № 861/2007:
ЧИ ВДАЛАСЬ РЕФОРМА? 120

Попов О.І.

МАЛОЗНАЧНІСТЬ СПРАВИ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ФІЛЬТР ДОСТУПУ
ДО СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ 134

Ryszkowski K.

PROBLEM SMALL CLAIMS W ARBITRAŻU HANDLOWYM W PRAWIE POLSKIM 148

Сакара Н. Ю.

ПРАВО НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У МАЛОЗНАЧНИХ
СПРАВАХ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ 161

Тітов М.Ю., Коротенко Т.Ф.

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: НОВИЙ ДОСВІД. УЗАГАЛЬНЕННЯ
СУДОВОЇ ПРАКТИКИ НА ПРИКЛАДІ ОБОЛОНСЬКОГО РАЙОННОГО СУДУ
МІСТА КИЄВА 172

Угриновська О.І.

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: ОСОБЛИВСОТІ
ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ 187

Федосєєва Т.Р.

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА НАЛЕЖНОГО РОЗГЛЯДУ
МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ 193

Ханик-Посполітак Р.Ю.

ЮРИСДИКЦІЯ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ 199

Швецова Л.А.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ СУДАМИ 203

Ярошенко І.С.

МАЛОЗНАЧНІ СПОРИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ 217

Яцкевич І. І.

ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ТРУДОВИХ
ВІДНОСИН: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 222

ПЕРЕДМОВА

Реформа цивільного судочинства є надзвичайно важливим процесом для кожної сучасної держави, оскільки сучасне суспільство потребує істотного оновлення феномену права та ролі держави. Законодавчі зміни, що відбуваються сьогодні в багатьох європейських країнах, пов'язані з правосуддям, зокрема, зі здійсненням судочинства в цивільних справах, адже кожна легітимна влада прагне забезпечити найбільш ефективний порядок вирішення спорів між громадянами цієї держави, забезпечення нормального функціонування судової влади.

Впродовж часу, що минув з проголошення незалежності України в 1991 році, відбулося кілька реформ цивільного процесуального законодавства, зокрема, ухвалений 18 липня 1963 р. ЦПК УРСР діяв до 2005 р., до моменту набрання чинності новим ЦПК України 2004 р. Через 13 років, 23 березня 2017 р. Президентом України був внесений до Верховної Ради України Законопроект про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів № 6232, який був ухвалений 3 жовтня 2017 р. та набрав чинності 15 грудня 2017 р. Цьогоріч ми є свідками першої річниці застосування ЦПК України в редакції цього Закону від 03 жовтня 2017 р.

Метою реформи цивільного судочинства в Україні було визначено нормативне врегулювання процесуальних механізмів, які мають забезпечити ефективний, справедливий, неупереджений та

своєчасний захист прав і свобод особи в суді. Для її реалізації було запроваджено такі нові інститути, які досі були не знайомі національному цивільному процесуальному праву – це принцип пропорційності та диференціація позовного провадження на загальний і спрощений порядок розгляду справ, призначені для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших, визначених законом; принцип case management та повноваження недопущення зловживання процесуальними правами та інші, що засвідчує істотний вплив загальносвітових тенденцій на розвиток цивільного процесу в Україні.

Загалом доволі знаковим для сучасних національних реформ є вплив відомих проектів з гармонізації правил цивільного процесу, таких як Звіт Сторма, Принципи транскордонного цивільного процесу ALI-Unidroit, а також проміжні результати проекту з підготовки єдиних Європейських правил цивільного процесу ELI-Unidroit. Якщо перші кроки з апроксимації права в сфері судочинства були сприйняті як наукова ідея і орієнтир для подальшого розвитку (зокрема, проект Сторма), то вже наступні проекти стали результатом потреб бізнесу та відповіддю на запити суспільства (проекти ALI-Unidroit та ELI-Unidroit). Спільні мінімальні стандарти цивільного процесу в ЄС вже втілені в законопроекті ЄС.

В таких умовах надзвичайно важливим є обмін думками і найбільш успішною практикою застосування ефективних інструментів здійснення правосуддя в цивільних справах, тому організація та проведення зустрічей в колі європейських науковців та практиків є дуже актуальними. Міжнародна науково-практична конференція **“Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення”**, що відбулася 23-24 листопада 2018 р., присвячена питанням спрощеного позовного провадження, в порядку якого розглядаються малозначні справи, справи, визначені законом, та справи незначної складності.

Впродовж підготовки та роботи конференції відбулося плідне обговорення досвіду провідних європейських країн із застосування

національних процедур вирішення малозначних спорів, а також Європейської процедури вирішення дрібних спорів та проміжних результатів підготовки єдиних Європейських правил цивільного процесу ELI-Unidroit, з метою підвищення доступності правосуддя в Україні та наближення його до європейських стандартів.

До дискусії приєдналися представники судової влади, які підготували доповіді про результати практики застосування положень чинного законодавства, отримані впродовж першого року застосування спрощеної процедури вирішення малозначних спорів. До найбільш дискусійних питань, що пролунали в цих доповідях, варто віднести особливості перегляду судових рішень, ухвалених у спрощеній процедурі, як рішень суду, так і ухвал суду, критерії визначення категорій справ, що відносять до незначної складності, необхідність та ін.

Загальні редактори цього збірника хочуть висловити щирю вдячність всім учасникам, хто долучився до цієї конференції, надав наукові праці для публікації.

Від імені Організаційного комітету конференції дякуємо за допомогу всім, хто долучився до її організації та проведення! Зокрема, колективу кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а також колегам та студентам Національного університету “Кієво-Могилянська академія”, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Ягеллонського університету!

Сподіваємося, що цей збірник стане в нагоді всім, хто цікавиться питаннями цивільного судочинства, його реформами в Україні та Польщі, а також досвідом європейських держав!

Загальні редактори

Ізарова Ірина, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Флейшар Радослав, Ягеллонський університет

Ханик-Посполітак Роксолана, Національний університет “Кієво-Могилянська академія”

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

23 листопада 2018 р. Національний університет “Кієво-Могилянська академія”

09:00-09:30 Реєстрація

09:30-10:00 Привітання учасників конференції

10:00-11:30 **Панель 1. Процедура вирішення малозначних спорів у національному та європейському законодавстві: різні підходи та практика**, модератор – д-р Роксолана Ханик-Посполітак

1. **Марина Червинська**, суддя Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду, секретар другої палати, *Практика Касаційного цивільного суду в малозначних справах*

2. **Проф. др. хаб. Радослав Флейшар**, завідувач кафедри цивільного процесу, Ягеллонський університет, *Європейська процедура вирішення дрібних спорів та спрощена процедура в Польщі*

3. **Проф. Елізабетта Сільвестрі**, професор кафедри права, Університет Павії, *Дрібні позови та спрощена процедура: досвід деяких правових систем країн ЄС*

4. **Проф. Алан Узелац**, доктор наук, професор, завідувач кафедри процесуального права, юридичний факультет, Університет Загребу, *Як малі речі роблять великі справи: презентація пропорційності крізь призму процедур розгляду дрібних та беззаперечних спорів*

5. **Д-р Роксолана Ханик-Посполітак**, доцент, завідувач кафедри приватного права Національного університету «Кієво-Могилянська академія»

Обговорення

12:00-13:30 **Панель 1 – продовження**, модератор – д-р Ірина Ізарова

1. **Максим Титов**, суддя, заступник голови суду першої інстанції, **Тетяна Коротенко**, помічник судді, *Спрошене позовне провадження: нова практика та досвід для українських суддів*

2. **Проф. Корнеліус Х. Ван Реє**, професор європейської історії права та порівняльного цивільного процесу, Маастрихтський університет, *Чому в Нідерландах немає необхідності в процедурі вирішення дрібних спорів*

3. **Д-р Уте Моккель**, суддя Вищого земельного суду м. Франкфурт-на-Майні, *Дрібні позови та ефективний захист прав за законодавством Німеччини*

4. **Д-р Крістіна-Генрієтта Дуурсма-Кепплінгер**, приват-доцент, LL.M. (Пассау) М.А.С. (Європейське право), юридичний факультет, Університет Зальцбурга, *Дрібні спори в австрійському цивільному процесі*

5. **Д-р Костас Попотас**, LL.M. QUB, Суд Правосуддя ЄС, *Європейська процедура вирішення дрібних спорів у світлі загальноєвропейської системи міжнародного приватного права*

6. **Д-р Ірина Ізарова**, д.ю.н., юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка; **д-р Бартош Шольц-Нартовські**, ассис. проф., Гданський університет, Олександра Коваленко, *Про приватизацію правосуддя: деякі роздуми*
Обговорення

14:30-16:30 **Панель 3. Перший рік процедури подання позовних позовів в Україні: нові враження та проблеми**, модератор – проф. Костянтин Гусаров

1. **Д-р Василь Крат**, к.ю.н., доцент, суддя Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду, *Малозначні справи в практиці Касаційного цивільного суду*

2. **Лариса Швецова**, член Вищої ради правосуддя, суддя Апеляційного суду Харківської області, *Практична цінність інституту малозначних справ в світлі змін до ЦПК України*

3. **Д-р Стефан Воет**, асс. професор, Університет Льовена, *Судова та позасудова вирішення дрібних та безспірних вимог в Бельгії*

4. **Д-р Вігіта Вебрайте**, асс. проф. кафедри приватного права, юридичний факультет, Вільнюський університет, *(Не)Популярність процедури вирішення дрібних спорів в цивільному процесі Литви*

5. **Д-р Малгожата Мальчик**, асс. проф. кафедри цивільного процесу, Ягеллонський університет; **д-р Джоанна Мей**, асс. проф. Університет Миколи Коперніка в Туріну, Польща, *Європейська процедура вирішення дрібних спорів та їх місце в системі польського цивільного процесу*

6. **Дмитро Кочерга**, юрист ЮФ “Саєнко-Харенко”, *Можливість розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності в порядку спрошеного позовного провадження*

7. **Проф. Костянтин Гусаров**, д.ю.н., завідувач кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, *Спрошеність проваджень по перегляду судових рішень у цивільному процесі*
Обговорення

16:30-17:00 Резюме та закриття конференції

24 листопада 2018 р.

Круглий стіл, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

10:00-12:30

Привітання учасників

Презентація Суду Правосуддя ЄС, **д-р Костас Попотас**, начальник відділу, Генеральний директорат з питань адміністрації, Суд Правосуддя ЄС, Люксембург;

Вступ до медіації: італійський та європейський досвід,
проф. Елізабетта Сільвестрі, директор з науки Центру з підготовки медіаторів та фахівців АДР, Університет Павії, Італія;

Чому Європа повинна продовжувати поважати арбітраж як засіб вирішення міжнародних спорів, **проф. Алан Узелац**, директор Міжвузівського центру Дубровнік, курси «Публічне та приватне правосуддя», Хорватія – Нідерланди.

Case Management в Європі: сучасні підходи в цивільному судочинстві, **проф. Корнеліус Х. Ван Рее**, Маастрихтський університет, EU Project “Support to Justice Sector Reforms in Ukraine”

24 листопада 2018 р.

Національний університет Києво-Могилянська академія,
факультет правничих наук

Українсько-польський студентський семінар/ Ukrainisko-polskie seminarium studenckie

10.00 -10.10 – привітальне слово учасникам семінару/ Powitanie uczestników seminarium

10.10 -11.20 – розв’язання фабули/ rozvyazannya fabuły.

Модератор / Moderator – керівник кафедри цивільного процесу / kierownik Katedry Postępowania Cywilnego – **Dr. Hab., prof. Radosław Flejszar**

11.20-11.40 – кава-брейк/ przerwa na kawę

11.40-13.00 продовження розв’язання фабули/ kontynuowanie rozvyazannya fabuły.

Модератор / Moderator – завідувач кафедри приватного права/ kierownik Katedry Prawa Prywatnego – **Р.Ю. Ханик-Посполітак**

13.00-13.10 – підведення підсумків/ podsumowanie

Василина Н.В.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри правосуддя юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ І СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Можливість розгляду справи у порядку спрощеного провадження так само як і врегулювання спору за участю судді є новелою Цивільного процесуального кодексу України, в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017.

Необхідність запровадження альтернативних, загальному позовному провадженню в цивільному судочинстві, таких як спрощене позовне провадження та врегулювання спору за участю судді, має на меті перш за все, зміну сталою судової процедури захисту прав, свобод та інтересів, завдяки увільнення її від зайвих, ускладнених, довгострокових, а також таких, що найчастіше, не відповідають принципу пропорційності з огляду на мету цивільного судочинства, елементів, стадій, процесуальних дій тощо, що у свою чергу пропонує їх заміни їх новими, більш ефективними.

І спрощене провадження і, врегулювання спору за участю судді є перш за все, проявом принципу диспозитивності цивільного судочинства та пропорційності в ньому.

Зокрема, можемо спостерігати їх прояв на рівні окремих процесуальних дій, коли поряд із загальним порядком розгляду справи на певних етапах передбачаються альтернативні можливості вчинення окремих процесуальних дій.¹

Відповідно до змісту пункту 2 статті 184 Цивільного кодексу України позивач має право в позовній заяві заявити клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного провадження, якщо такий розгляд допускається цим Кодексом.²

Зазначене клопотання має стосуватися розгляду в порядку спрощеного позовного провадження всієї справи і не може стосуватися лише певної частини позовних вимог, інакше суд не приймає його до розгляду, про що зазначає в *ухвалі про відкриття провадження у справі*.

Відтак, можливість розгляду справи у порядку спрощеного провадження допускається судом вже на стадії відкриття провадження у справі.

Водночас, остаточне вирішення питання щодо порядку розгляду справи по суті ухвалюється на стадії підготовчого провадження. Крім того, одним із завдань, згідно статті 189 Цивільного процесуального кодексу України є – вчинення дій з метою забезпечення правильного, своєчасного розгляду справи по суті.

Погоджуючись із клопотанням позивача щодо розгляду справи в порядку спрощеного провадження суд зазначає про це в ухвалі про відкриття провадження у справі, яка надсилається відповідачу для підготовки відповідного заперечення проти розгляду справи за правилами спрощеного провадження. Відтак, відповідач у своїх запереченнях окрім іншого, має можливість заявити про намір врегулювання даного спору за участю судді. Зазначені за-

¹ Олег Ткачук, «Спрощене провадження: правова природа, ознаки, процедура» / http://zib.com.ua/ua/129257-sproschene_provadzhennya_pravova_priroda_oznaki_procedura.html

² Цивільний процесуальний кодекс України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7582>

перечення та клопотання про врегулювання спору за участі судді, відповідач викладає у своєму відзиві на позов.

Відповідно до статті 277 Цивільного процесуального кодексу України,³ суд в залежності від обґрунтованості заперечень відповідача може постановити ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

Під час проведення підготовчого засідання суд встановлює строки та порядок врегулювання спору за участю судді за наявності згоди на його проведення сторін.

Проведення врегулювання спору за участю судді не допускається лише у разі, якщо одна зі сторін заперечує проти такого порядку розгляду справи, а також, якщо у справу вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги.

Відтак, не зважаючи на клопотання позивача щодо розгляду справи в порядку спрощеного провадження, сторони мають можливість врегулювати свій спір за участю судді.

Досягнення згоди між сторонами правовідносин та врегулювання існуючих конфліктів протягом усієї історії людства було визначальною метою регулювання будь-який суспільних відносин.

Тоді як самі дії по врегулюванні існуючих спорів теж формують певні особливі суспільні відносини між самими сторонами такого конфлікту з залученими можливих третіх осіб. Описані суспільні відносини як і будь-які інші потребують певного правового регулювання та правової визначеності, що і стало передумовою для формування у системі права окремого інституту примирення сторін.

³ Цивільний процесуальний кодекс України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7582>

Так детальному дослідженню інституту примирення в праві присвятила свої праці Т.В. Чернишова.⁴ Вченою зосереджується увага на його комплексному, міжгалузевому характері та пропонується декілька критеріїв класифікації загального примирення при вирішенні юридичних конфліктів на види. Основою такої класифікації примирення вона визначає галузеву природу відповідних правовідносин, із приводу яких і виникають юридичні конфлікти: примирення сторін приватноправових і публічно-правових конфліктів; примирення сторін міжнародних та внутрішньодержавних спорів; примирення сторін внутрішніх (внутрішньо корпоративних) і зовнішніх (зовнішньо корпоративних) конфліктів; вирішення конфліктів між приватними особами, публічними особами і зі змішаним складом учасників.

Підтримуємо зазначену позицію вченої, дотримуємося думки, що інститут врегулювання спору сторін за участю судді в цивільному судочинстві є частиною більшого за обсягом, комплексного і міжгалузевого інституту примирення в праві, що володіє усіма загальними ознаками, які характерні як примиренню при вирішенні цивільних спорів, так і примиренню при вирішенні інших галузях права.

Водночас слід наголосити на тому, що інституту врегулювання спору за участю судді в цивільному судочинстві притаманні також і певні особливі ознаки, викликані специфікою спорів, матеріально-правових та процесуальних норм, які регулюють дані відносини. Ці особливості і дозволили виокремити примирення у цивільному процесі в самостійний, вужчий, спеціалізований правовий інститут у системі права.

Перш за все, характеризуючи примирення сторін у цивільному судочинстві за участю судді як правовий інститут, варто звер-

⁴ Чернишова, Т. В. Примирение в праве : понятие и виды : автореф. дис. кандид. юрид.наук: 12.00.01 / Российская академия правосудия. – М., 2012. – 22 с.

нути увагу на сукупність правових норм, які регулюють цей пласт суспільних відносин.

Процедуру врегулювання спору за участю судді досліджували Н.В. Васирина, Н. Ковалко, С. Противень, Л.Д. Романадзе, Т.А. Цувіна, С. Яценко та інші.

Безпосередньо процес врегулювання спору за участю судді, а також права та обов'язки сторін під час його проведення регламентовані нормами Цивільного процесуального права досить поверхнево. Цей факт відкриває широкі можливості для дослідження даної процедури науковцями та залишає широкий простір для дій учасникам процедури.

Характеризуючи процедуру врегулювання спору за участю судді варто звернути увагу на види та категорії справ, у яких дозволяється проводити цю процедуру.

Так Лазарев С.В.⁵ виділяє 2 загальних види обмежень для застосування процедур примирення: об'єктивні та суб'єктивні, та визначає, що об'єктивні обмеження містяться у нормах права, тоді як суб'єктивні залежить від самих сторін, характеру їх відносин та специфіки справи.

Розглядаючи питання суб'єктивних обмежень у застосуванні врегулювання спору за участю судді хотілося б процитувати відповідь американського судді та медіатора Роберта Леви на питання про те, чи є якісь категорії справ, до яких не повинна застосовуватися медіація: «У кожній справі повинна бути можливість, повинен бути шанс на медіацію».⁶

Саме це правило і запропоновано для застосування процедури врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України. Так норми Цивільного процесуального кодек-

⁵ Лазарев С.В. Основы судебного примирения. – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – 256 с.

⁶ Леви, Р., Баум, С. Беседа главного редактора с Робертом Леви и Симеоном Баумом [Текст] / Р. Леви, С. Баум // Третейский суд. – 2010. – № 1.

су, з однієї сторони, не обмежують суддю у категоріях справ, у яких можна застосувати примирення, а з іншої сторони, не дозволяють судді відмовитися проводити врегулювання спору, навіть якщо суддя повністю переконаний, що жодні заходи не дадуть належного ефекту.

Єдиним суб'єктивним обмеженням у застосуванні даної процедури примирення є бажання сторін. Адже відповідно до частини 1 статті 201 Цивільного процесуального кодексу врегулювання спору за участю судді проводиться лише за згодою сторін та до початку розгляду справи по суті. Рішення законодавця щодо обмеження процедури врегулювання спору за участю судді та інших дій учасників процесу, спрямованих на мирне врегулювання спору, на стадії підготовчого провадження неодноразово підтримується у науковій літературі, адже як зазначається, саме ця стадія наділена найбільшим потенціалом для досягнення примирення.

Тому, на нашу думку, важливою умовою для популяризації цієї процедури примирення є своєчасне та зрозуміле роз'яснення сторонам їх права скористатися процедурою врегулювання спору за участю судді, суті та порядку її проведення, а також переваг даної процедури в тому числі і, перед розглядом справи в порядку спрощеного провадження. Оскільки часові рамки застосування даної процедури істотно обмежені підготовчим провадженням.

1. Олег Ткачук, «Спрощене провадження: правова природа, ознаки, процедура» / http://zib.com.ua/ua/129257-sproschene_provadzhennya_pravova_priroda_oznaki_procedura.html
2. Цивільний процесуальний кодекс України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7582>
3. Чернышова, Т. В. Примирение в праве : понятие и виды : автореф. дис. кандид. юрид.наук: 12.00.01 /Российская академия правосудия. – М., 2012. – 22 с.

4. Лазарев С.В. Основы судебного примирения – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – 256 с.
5. Леви Р., Баум С. Беседа главного редактора с Робертом Леви и Симеоном Баумом [Текст] / Р. Леви, С. Баум // Третейский суд. – 2010. – № 1.

Васильєва-Шаламова Ж. В.,

к.ю.н., доцент кафедри правосуддя

Київського національного

університету імені Тараса Шевченка

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Після прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1] від 03 жовтня 2017 року перед юридичною спільнотою: суддям, адвокатами, науковцями та практикуючими юристами постало питання правильного витлумачення та застосування даних норм. Зокрема мова йде про порядок розгляду цивільних справ позовного провадження у порядку загального або спрощеного провадження.

В розділі I глави 2 ЦПК України [2] розглядаються питання щодо цивільної юрисдикції, в який відповідно до ч. 4 ст. 19 ЦПК України спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Отже як бачимо, законодавець відніс деякі категорії справ до малозначних:

- 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

(Приклад розрахунку

з 01.01.2018 р. складає $1762 \text{ грн.} \times 100 = 176\,200 \text{ грн.}$;

з 01.07.2018 р. $1\,841 \text{ грн.} \times 100 = 184\,100 \text{ грн.}$;

з 01.12.2018 р. $1\,921 \text{ грн.} \times 100 = 192\,100 \text{ грн.}$).

- 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. (відповідно з 01.01.2018 р. $1\,762 \text{ грн.} \times 500 = 881\,000 \text{ грн.}$; з 01.07.2018 р. $1\,841 \text{ грн.} \times 500 = 920\,500 \text{ грн.}$; та з 01.12.2018 р. $1\,921 \text{ грн.} \times 500 = 960\,500 \text{ грн.}$).

Постає питання які справи є малозначними?

Справи, у яких ціна позову **не перевищує ста розмірів** прожиткового мінімуму для працездатних осіб, або справи **незначної складності** визнані судом малозначними.

Станом на сьогодні такі справи з розрахунку коливаються від 192100 грн. до 960500 грн.

Неспростовним є той факт, що спрощені провадження мають похідний характер від загальної процедури розгляду цивільних справ – позовної форми захисту невизнаних, порушених і оспорюваних прав, свобод та інтересів, що відображає сучасні тенденції функціонування спрощених проваджень і процедур на рівні зарубіжних національних правопорядків, адже принаймні деякі зі спрощених проваджень наразі є більш привабливими або, як у деяких державах, єдиними можливими для більшості розгляду справ.

Звернемо увагу на досвід розгляду цивільних справ у спрощеній процедурі інших країнах. Зокрема, слід зазначити що при розгляді малозначних спорів у країнах ЄС сума позову становить близько 2000 євро. Так, в Австрії розглядаються справи де ціна позову не перевищує 10000 євро, у Німеччині розглядаються справи сума позову до 5000 євро. В Італії наприклад, юрисдикція основана на позовах вартістю 5000 євро, але ця цифра збільшується до

20 000 євро для справ в яких вимагається відшкодування шкоди спричиненої дорожньо-транспортною пригодою [3].

У США максимальна сума малозначного позову встановлена у розмірі 15000 USD (еквівалентно 417 450 гривням), а в Канаді – 25000 CAD (525 298 гривень).

У ЦПК Польщі сфера застосування положень про спрощену процедуру застосовується для вимог, що впливають із договорів, де сума спору не перевищує 20 000 тисяч злотих (4 652 євро або 146 538 грн.), а у випадках, що стосуються вимоги, що впливають з гарантії або якості товарів, що продаються споживача недотримання договору, якщо вартість контракту не перевищує цю суму [4].

Порівнюючи розмір ціни позову в порядку спрощеного позовного провадження в Україні з зарубіжними країнами, де процесуальні фільтри ціни позову складають від 2000 євро, з огляду на фінансове становища сторін, враховуючи мінімальну заробітну плату та платоспроможність населення в Україні, чи припустимо розглядати справи з ціною позову до *960500 гривень еквівалентно 30480 євро* в порядку спрощеного позовного провадження.

Отже чи враховуються судом процесуальні гарантії права на справедливий судовий розгляд при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження?

Чи будуть збережені на практиці, в контексті останніх змін в цивільному судочинстві, принципи пропорційності, змагальності та диспозитивності сторін? З викладеного в ст. 19 ЦПК України вбачається, що лише суд на свій власний розсуд, за невизначеними чітко критеріями окрім ціни позову, буде обирати процедуру провадження, позбавляються тим самим сторони права вибору самого провадження, а тим більше права на оскарження в касаційній інстанції.

На наш погляд, при вирішенні питання, чи належить справа до категорії малозначних справ, суд зобов'язаний у кожному окремому випадку оцінити наявність критеріїв, на підставі досліджених обставин справи, що вказують на її малозначність.

Сторони також повинні розуміти наслідки розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження. З однієї сторони, суттєво зменшується час розгляду справи, а з іншої, сторона тим сам позбавляється права на оскарження такого рішення вищестоящою інстанцією.

У ч. 3 статті 389 ЦПК закріплено положення по те, що не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах. Крім випадків якщо:

- а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;
- б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;
- в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;
- г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

З огляду на це, чи можуть вказані норми спричинити значні перешкоди для доступу до правосуддя фізичних та юридичних осіб, а також потягнуть значні витрати на представництво в судах для незахищених верст населення адвокатом.

З метою подолання такої правової невизначеності та закріплення винятків, коли виключене представництво адвокатом іншої особи в суді не застосовується, вказується в ч. 2 ст. 60 ЦПК України, під час розгляду справ у малозначних спорах представником може бути не лише адвокат, але і особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність.

Зокрема, законодавець допускає, що суд першої інстанції може помилково віднести справу до категорії малозначних (п.п «г» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України), що в свою чергу впливає на те хто може бути представником.

Відповідно до п. 11 Розділу XV перехідних положень Конституції України передбачається поетапне виконання представницьких функцій у суді здійснюється виключно прокурорами або адвокатами:

- у Верховному Суді та судах касаційної інстанції з 1 січня 2017 року;
- у судах апеляційної інстанції - з 1 січня 2018 року;
- у судах першої інстанції - з 1 січня 2019 року.

Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року.

У ст.131² Конституції України, ідеться про те, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів і референдумів, у малозначних спорах, а також щодо представництва малолітніх або неповнолітніх осіб та осіб, визнаних судом недієздатними або дієздатність яких обмежена[5].

Однак, у разі подання касаційної скарги у малозначній справі з тієї підстави, що суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково, касаційну скаргу має подавати адвокат.

З огляду на вищенаведе, слід зазначити, що спрощене провадження у справах з невеликою ціною позову повинно передбачати простий, зрозумілий та головне недорогий для більшості верст населення механізм захисту прав, інтересів. Та чи відбудеться насправді полегшення доступу до суду і можливості самостійного ведення процесу, враховуючи і ціну позову і новизну застосування касаційного фільтра на оскарження судових рішень у малозначних справах визначить час та покаже судова практика.

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон

України від 03.10.2017 № 2147-VIII // Голос України від 28.11.2017. – № 221-222.

2. Цивільний процесуальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Гражданский процесс в межкультурном диалоге: Евразийский контекст: Всемирная конференция Международ. ассоциации процессуального права, 18–21 сентября 2012 г., Москва, Россия : сб. докл. / под ред. Д. Я. Малешина. – М. : Статут, 2012. – С. 183–189.
4. Kodeks postępowania cywilnego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.arslege.pl/kodeks-postepowania-cywilnego/k14/s668>
5. Конституція України 28.06.1996 // Офіційний вісник України від 01.10.2010 — 2010 р., / № 72/1 Спеціальний випуск / стор. 15, стаття 2598.

Гузе К. А. ,

*к.ю.н., асистент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ФОРМИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПРИ РОЗГЛЯДІ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ

Останні декілька років у національному законодавстві прослідковується запровадження системних змін у сфері судустрою та судочинства. Яскравим прикладом цього є прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [1], Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2], а також запуск роботи нового Верховного Суду. Логічним кроком цього реформування стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [3], який суттєво оновив ЦПК України з метою підвищення ефективності судового захисту, а також удосконалення процесуальних механізмів здійснення правосуддя. Однією з таких новел стало диференціація позовного провадження на загальне та спрощене, де в межах останнього, передбачений розгляд судами малозначних справ.

Так, згідно ч. 6 ст. 19 ЦПК України малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожит-

кового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Як вже зазначалося, розгляд судами малозначних справ проводиться в межах спрощеного позовного провадження, яке хоча і здійснюється судом за правилами загального позовного провадження, проте має свої специфічні процедурні особливості проведення, як в суді першої інстанції, так і на наступних стадіях цивільного процесу.

За загальним правилом, що передбачене у ч. 5 ст. 279 ЦПК України суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження (зокрема, малозначні справи – доповнено К.Г) без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

Слід зазначити, що процесуальні особливості розгляду малозначних справ в цивільному судочинстві повинні враховуватися не тільки сторонами, а й іншими учасниками справи, в тому числі, посадовими особами органів прокуратури України, на яких в цивільному судочинстві покладається здійснення представництва інтересів держави у випадках, визначених законом. При цьому таке представництво повинно здійснюватися не лише у відповідності з ЦПК України, а й Законом України «Про прокуратуру», де і передбачені форми участі прокурора в цивільному судочинстві.

В процесуальній науці під формою участі прокурора розуміють зовнішню сторону діяльності прокурора, визначену законом, яка має свій зміст та ним обумовлена [4, с. 171], або закріплені в законі правомочності впливу прокурора на розвиток цивільного провадження (судочинства) [5, с. 60; 6, с. 80], а саме на порушення цивільної справи чи вступ в уже розпочатий іншими особами

судовий процес у справі [7, с. 127]. Зважаючи на зазначене, під формою участі прокурора в суді слід розуміти закріплену в законодавстві можливість його впливу на виникнення цивільного процесу та його розвиток [8, с. 136, 139].

Частиною 3 ст. 56 ЦПК України передбачено, що у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. З аналізу наведеної норми випливає, що в порядку цивільного процесу законодавець виділяє чотири форми реалізації прокуратури представницької функції: 1) звернення до суду з позовною заявою; 2) участь у розгляді справи за його позовом; 3) вступ у справу, провадження у якій відкрито за позовом інших осіб, до початку розгляду справи по суті; 4) звернення з апеляційною, касаційною скаргою, заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

На відміну від процесуальних кодексів, Закон України «Про прокуратуру» виділяє шість форм здійснення прокурором функції представництва. Так, згідно з ч. 6 ст. 23 цього Закону під час здійснення представництва у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження: 1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням); 2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження; 3) ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи; 4) брати участь у розгляді справи; 5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом; 6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рі-

шень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів держави в суді [9].

При виокремленні форм участі прокурора в суді, що визначаються в процесуальній науці й законодавстві, не варто виділяти таку з них, як участь у розгляді судами справ. Адже подібні процесуальні дії є або продовженням звернення прокурора до суду з заявою (перша форма), або безпосередньо складають зміст реалізації ним другої форми – вступ прокурора у справу. Щодо інших форм, то вони, є саме переліком процесуальних дій, що мають характерні ознаки процесуальних стадій (або є самими стадіями), що входять в одну з двох процесуальних форм прокурорського представництва – 1) звернення до суду із позовом; 2) вступ за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб. При цьому процесуальні дії з подання прокурором апеляційної, касаційної скарги у справах, що ініційовані іншими особами, слід розуміти складовими другої форми, а не як окрема форма участі прокурора, як це передбачено в ЦПК України. До змісту другої форми слід віднести і звернення прокурора з заявою про його допуск до участі у розгляді справи (подання ним відзиву, зустрічного позову тощо) до початку розгляду справи по суті, розпочатої з ініціативи інших осіб у суді першої інстанції, а також при перегляді судових рішень у наступних стадіях процесу.

Право прокурора приймати участь в цивільному процесі у вищезазначених двох формах, обумовлює необхідність аналізу їх здійснення крізь призму особливостей порядку розгляду малозначних справ, що розглядаються в межах спрощеного позовного провадження.

Як наголошувалося вище, за загальним правилом, передбаченим у ч. 5 ст. 279 ЦПК України, малозначні справи суд розглядає без повідомлення сторін. Зміст наведених положень процесуального законодавства наводить на думку, що при розгляді малозначних справ в суді першої інстанції участь прокурора в формі звернення з позовом до суду має деякі особливості. По-перше, прокурор,

як і інші учасники справи не приймає участі у судовому засіданні, яке за загальним правилом судом не проводиться. По-друге, прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній заяві повинен обґрунтувати, в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах (ч. 4 ст. 56 ЦПК України). Відповідний орган, згідно абз. 2 ч. 5 ст. 56 ЦПК України набуває статусу позивача.

При аналізі особливостей участі прокурора в формі звернення з позовом до суду у малозначних справах, неврегульованим залишається питання щодо наділення його правом ініціювати клопотання про необхідність проведення судового засідання. За змістом ч. 5 ст. 279 ЦПК України, відповідне клопотання може бути заявлене сторонами справи, або призначене з ініціативи суду.

Як уявляється, подібним правом повинен бути уповноважений і прокурор, який звернувся до суду в інтересах держави у порядку спрощеного позовного провадження при розгляді малозначної справи. Адже згідно ч. 1 ст. 57 ЦПК України, прокурор має процесуальні права та обов'язки особи, в інтересах якої він діє, за винятком права укладати мирову угоду.

У зв'язку з наведеним, ч. 5 ст. 279 ЦПК України слід доповнити положенням, яке закріпило би право прокурора, який звернувся до суду з позовом в інтересах держави, заявлять клопотання про розгляд справи у спрощеному позовному провадженні (малозначні справи) з викликом сторін в судове засідання.

Щодо участі прокурора у розгляді малозначних справ в суді першої інстанції у формі вступу його у справу, порушену за позовом інших осіб, то реалізація представницької функції у цій формі для посадових осіб органів прокуратури, як уявляється, є обмеженою.

На такий висновок, наводить зміст ч. 3 ст. 56 ЦПК України, яка надає прокурору право вступити в судовий розгляд лише до

початку розгляду справи по суті. При цьому розгляд справи по суті за главою 6 розділу III чинним ЦПК України це самостійна стадія цивільного процесу (а не частина судового засідання, яка в редакції ЦПК України від 24 лютого 2018 р. проводилася в межах стадії судового розгляду), котрій передуює стадія підготовчого провадження (глава 3 розділу III ЦПК України) та відкриття провадження у справі (глава 2 розділу III ЦПК України). З аналізу зазначених стадій та обмежень, встановлених для прокурора у ч. 3 ст. 56 ЦПК України, нескладно дійти висновку, що в суді першої інстанції реалізація прокуратурою функції представництва інтересів держави у формі вступу у розпочату справу можливо лише під час підготовчого провадження, формою реалізації якого, згідно ст. 197 ЦПК України, виступає підготовче засідання. Водночас, відповідне засідання при розгляді справи у порядку спрощеного позовного провадження не проводиться (ч. 3 ст. 279 ЦПК України). Щодо інших процесуальних дій, які передбачені законом у підготовчому провадженні і можуть вчинятися прокурором у малозначних справах, то їх перелік є обмеженим. Наприклад, це подання прокурором в особі відповідача відзиву або зустрічного позову, а в інтересах третьої особи (із самостійними вимогами) позову чи пояснень щодо позову або відзиву (статті 191-195 ЦПК України).

З урахуванням вищезазначеного слід дійти висновку, що реалізація прокуратурою функції представництва інтересів держави в суді першої інстанції у малозначних справах, у формі вступу прокурора у справу, розпочату з ініціативи інших осіб, має формальний характер. Іншими словами, процесуальні обмеження, які встановлюються ЦПК України щодо вступу прокурора у справу, а також особливості розгляду малозначних справ практично нівелювали можливість участі прокурора в цивільному процесі у формі вступу у розгляд справи в суді першої інстанції.

Аналогічна ситуація щодо обмеження права прокурора брати участь у малозначних справах позовного провадження у фор-

мі вступу у справу, прослідковується й при їх розгляді в апеляційному порядку. На такий висновок вказує аналіз ч. 1 ст. 369 ЦПК України, згідно якої у малозначних справах, з ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи. І лише з урахуванням конкретних обставин справи суд апеляційної інстанції може розглянути апеляційну скаргу у судовому засіданні з повідомленням (викликом) учасників справи.

Іншими словами, єдиною дієвою формою здійснення прокурором представництва інтересів держави в апеляційному провадженні є його ініціювання, а саме звернення до суду апеляційної інстанції з апеляційною скаргою. Щодо вступу в апеляційне провадження, розпочате з ініціативи інших осіб, то як і в суді першої інстанції реалізація покладеної на нього конституційної функції представляється проблематичною, з урахуванням того, що у малозначних справах в суді апеляційної інстанції, судові засідання, як вже наголошувалося, не проводиться.

Реалізація прокурором функції представництва інтересів держави в цивільному процесі проходить не лише при розгляді справ в суді першої або апеляційної інстанції, а й під час перегляду судових рішень в касаційному порядку. Проте на цій стадії процесу участь посадових осіб органів прокуратури в суді у малозначних справах є виключенням. Обумовлено це специфікою цивільного процесуального законодавства, яке за деяким винятком, не передбачає у малозначних справах процедуру касаційного оскарження судових рішень учасниками справи, в тому числі – прокурором.

Так, за ч. 3 ст. 389 ЦПК України, не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо: 1) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозасто-

совної практики; 2) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; 3) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; 4) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Узагальнюючи вищевикладене слід дійти висновку, що єдиною ефективною формою участі прокурора у малозначних справах в суді першої інстанції – є його участь у формі звернення до суду з позовною заявою, а на стадії апеляційного провадження – звернення з апеляційною скаргою. Щодо здійснення прокурором функції представництва інтересів держави в касаційному порядку у зазначеній категорії справ, то враховуючи встановлені в ЦПК України фільтри, які допускають можливість розгляду малозначних справ у виключному випадку, її реалізація у будь-якій процесуальній формі є практично нівельована.

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 436.
4. Настольная книга прокурора / НИИ проблем укрепления законности и правопорядка при Ген. прокуратуре РФ ; под ред. С. И. Герасимова. – М. : Экслит, 2003. – 850 с.
5. Дунас Т. О. Прокурор у цивільному процесі України: сутність, завдання, повноваження : [навч. та наук.-практ. посіб.] / Т. О. Дунас, М. В. Руденко. – Харків : Харків юрид., 2006. – 340 с.

6. Шумський П. В. Судові і правоохоронні органи України (опорний конспект лекцій) / П. В. Шумський. – Тернопіль : ЛЛІЕЯ, 2000. – 186 с.
7. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України. Академічний курс : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. Й. Штефан ; М-во освіти і науки України. – Київ : Ін Юре, 2005. – 624 с.
8. Гузе К. А. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді : монографія / К. А. Гузе. – Харків : Право, 2016. – 200 с.
9. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 2/3. – Ст. 12.

Гусаров К.В.,

докт. юрид. наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого, м.Харків

e-mail: k.v.gusarovkv@nlu.edu.ua

ORCID ID orcid.org/0000-0001-8774-259X

СПРОЩЕНІСТЬ ПРОВАДЖЕНЬ ПО ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Викладення ЦПК України в новій редакції, крім інших новел, впровадило у цивільне судочинство можливість розгляду цивільних справ в порядку спрощеного позовного провадження. Не дивлячись на доволі «молодий вік» оновленого ЦПК України, на сторінках юридичної літератури до прийняття вказаного нормативного акту та під час його дії жваво обговорюються новели, що були внесені законодавцем у основне джерело з цивільного процесуального права нашої держави.¹

Оновленими правилами розгляду цивільних справ, встановленими ЦПК України, розгляд малозначних справ передбачається за правилами спрощеного провадження цивільного судочинства. Проте малозначні справи не є єдиними у цивільному процесі, що

¹ Право України, 2017. - №8; Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства. Збірник наукових праць. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 7 липня 2017) /за заг. ред. І.О. Ізарової, Р.Ю.Ханик-Посполітак. – К.: ВД Дакор, 2017.

розглядаються за правилами спрощеного провадження. Розгляд малозначних справ в порядку спрощеного провадження передбачений також у нормах ГПК України (ст. ст. 247-252). Іншим чином питання предмету розгляду у спрощеному провадженні регламентується нормами КАС України. На відміну від редакцій попередніх кодексів, що мають цивілістичний характер, ст. 257 КАС України закріплює можливість розгляду в порядку спрощеного провадження справ незначної складності, як їх визначив законодавець.

Серед інших новел звертає на себе увагу посилення, зокрема у цивільному судочинстві, засад спрощення перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядках. Як в апеляційному провадженні (ч.1 ст. 368 ЦПК України), так і в провадженні касаційному (ч.1 ст. 402 ЦПК України) встановлено правило про те, що у зазначених формах проваджень цивільного судочинства справа розглядається за правилами, встановленими для розгляду справи в порядку спрощеного провадження.

Проте при перегляді рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку, на відміну від встановлених правил спрощеного провадження для місцевого суду, розгляд справи судом апеляційної інстанції у судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Винятком з цього правила є розгляд в апеляційному порядку справ з ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи щодо перегляду певного кола ухвал суду першої інстанції. Проте розгляд справ в апеляційному порядку без повідомлення учасників справи може бути і не дотриманий. При цьому, за ініціативою суду апеляційної інстанції, вищезазначені справи по скаргам можуть бути розглянуті у судовому засіданні з повідомленням чи викликом учасників справи.

Наступною особливістю між спрощеним провадженням розгляду справ місцевими та апеляційними судами є можливість проведення підготовчого судового засідання. Слід зазначити, що розгляд цивільної справи за правилами спрощеного провадження в суді першої інстанції відбувається без проведення підготов-

чого судового засідання. З іншого боку, можливість проведення підготовчих дій передбачена у нормах, котрі регламентують перегляд судових рішень в апеляційному провадженні в порядку спрощеного провадження, за правилами якого здійснюється апеляційний перегляд в цілому. Хоча сама по собі підготовка розгляду справи судом апеляційною інстанцією не слід вважати підготовчим засіданням.

Процедура спрощеного провадження, яка встановлена для суду першої інстанції, не передбачає можливості проведення судових дебатів. Однак в суді апеляційної інстанції така можливість надана законодавцем учасникам справи при перегляді рішення за їх участю.

Відмінною рисою касаційного провадження є встановлене на законодавчому рівні правило щодо розгляду по суті касаційної скарги без повідомлення учасників справи з урахуванням законодавчих вимог відносно меж розгляду справи судом касаційної інстанції в порядку ст. 400 ЦПК України. Перегляд здійснюється також за правилами спрощеного провадження з урахуванням процедур перевірки законності рішень Верховним Судом. На відміну від процедур розгляду матеріалів цивільної справи в судах попередніх інстанцій, звертає увагу наявність попереднього розгляду справи судом касаційної інстанції.

В історичному аспекті вважаємо за доцільне зазначити, що судові установи, які здійснювали перегляд судових рішень в касаційному порядку цивільного судочинства, постійно зазнавали суттєвих змін. Функції касаційного суду по цивільним справам в різні часи існування незалежної України здійснювали Верховний Суд України, касаційні палати судів апеляційної інстанції, що утворювались для «розвантаження» Верховного Суду України від надмірної кількості касаційних скарг та проваджень у випадку витребування цивільних справ. Тривалий час перегляд судових рішень в касаційному порядку здійснював і Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Насьогодні

судом касаційної інстанції у цивільному процесі є Верховний Суд, зокрема Касаційний цивільний суд, який є складовою Верховного Суду. До складу касаційного цивільного суду входять судді відповідної спеціалізації.

Самому терміну «спрощене провадження» в суді касаційної інстанції не відповідає доволі складні процедури передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду. Таке «not summary justice» в межах передбаченого цивільним процесуальним правом спрощеного провадження в порядку касації може відбутись за умови необхідності відступу від висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених в раніше ухвалених колегіями або палатами рішень Верховного Суду. Окремою обов'язковою умовою передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду є оскарження судових рішень з підстав порушення правил предметної та суб'єктної юрисдикції.

Враховуючи викладене навряд чи можна визнати беззаперечною ідею законодавця про можливість перевірки обґрунтованості та (чи) законності судового рішення з використанням спрощених форм провадження. Разом з цим перевірка судових рішень в інстанційному порядку має певну специфіку, на відміну від розгляду справи судом першої інстанції за правилами спрощеного провадження.

Особливістю перегляду судового рішення в апеляційному та касаційному порядку є перевірка обґрунтованості та (або) законності акту правосуддя. Проте судова практика містить випадки переглядів рішень судів органами судової влади контролюючих інстанцій неодноразово, із необхідністю з'ясування чисельних обставин справи із чисельним складом суб'єктів як матеріальних, так і цивільних процесуальних правовідносин.

Прикладом може служити одна із цивільних справ, що була предметом розгляду судом першої інстанції, неодноразового апеляційного перегляду та перевірки законності постанови апеляційного суду Верховним Судом. Предметом касаційного перегляду

рішень судів першої та апеляційної інстанцій за правилами оновленого цивільного процесуального законодавства в порядку спрощеного провадження стала справа про визнання припиненим договору іпотеки, за умовами якого ПАТ «Земельний банк» та АТЗТ «Гея» було укладено кредитний договір, за умовами якого останнє отримало 10 млн грн. та зобов'язалось повернути вказану суму у строк до 14 січня 2009 р. Того ж дня з метою забезпечення виконання зобов'язань АТЗТ «Гея» за вказаним кредитним договором було укладено договір іпотеки. За результатами перегляду цієї справи із значним матеріально-правовим інтересом не лише для сторін та третіх осіб в порядку спрощеного провадження, ухвалу Апеляційного суду Харківської області від 31 січня 2018 р. скасовано, а справу передано до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду. Продовження розгляду зазначених спірних правовідносин в суді апеляційної інстанції закінчилось задоволенням апеляційної скарги особи, яка не приймала участі у розгляді справи, однак вважала свої права порушеними рішенням суду першої інстанції.²

Розгляд подібних цивільних справ, де мова іде про доволі значний матеріальний інтерес у заінтересованих осіб, що витікає із забезпечення виконання зобов'язання договором іпотеки, предметом якого стала нежитлова будівля літ «А-5» загальною площею 7 397, 8 кв.м., що розташована у буд. 54-а по просп. Ювілейному у м.Харкові, за правилами спрощеного провадження без виклику сторін, - вважаємо недоцільним. Додатковим аргументом на користь такого висновку є необхідність з'ясування правової позиції всіх заінтересованих суб'єктів матеріальних правовідносин. Ними є не лише сторони та одна третя особа. Такими особами також є ТОВ «Юридична фірма «Арієс», яка не приймала участі у розгляді справи, проте подала апеляційну скаргу на рішення суду першої

² Постанова Апеляційного суду Харківської області від 15 серпня 2018 р. по справі № 643/8335/16-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75915336#>

інстанції, оскільки вважала порушеним свої права цим судовим рішенням. До заінтересованих у вирішенні справи осіб відноситься і ЗАТ «Лантан», що є суб'єктом договору про переведення юргу, а також ТОВ «ЮК «Амстердам» та Національний банк України, які уклали договір передавання в управління непроданих активів.³

Таким чином, інстанційний перегляд судових рішень за правилами спрощеного провадження, на думку автора, має відбуватись за відсутності багатосуб'єктних матеріально-правових та процесуально-правових відносин. Разом з цим, слід прийняти до уваги і ціну позову або вартість предмету позову, якщо позов не підлягає грошовій оцінці. Уявляється недоцільним перегляд судового рішення за правилами спрощеного провадження і в тому випадку, коли ініціатором такого перегляду виступає особа, яка не брала участі у розгляді справи за умови вирішення судом у рішенні питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Цивільне процесуальне законодавство не дає відповіді на питання про те, чи повинен суд апеляційної інстанції переглядати власне рішення за нововиявленими обставинами за умови, якщо «первісний» перегляд судового рішення здійснювався з викликом у судові засідання заінтересованих осіб до нормативного закріплення необхідності реалізації апеляційного перегляду за правилами спрощеного провадження. Обов'язковість перегляду за нововиявленими обставинами у порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи встановлена у ч.1 ст.429 ЦПК лише для суду першої інстанції. Уявляється, що з повідомленням вказаних суб'єктів про час та місце розгляду справи має здійснювати перегляд власних рішень за ново виявленими обставинами і суд першої інстанції.

1. Право України, 2017. – № 8.
2. Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства. Збірник наукових праць. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 7 липня 2017) / за заг. ред. І.О. Ізарової, Р.Ю.Ханик-Посполітак. – К.: ВД Дакор, 2017.
3. Постанова Апеляційного суду Харківської області від 15 серпня 2018 р. по справі № 643/8335/16-ц //Електронний ресурс: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75915336#>
4. Постанова Апеляційного суду Харківської області від 15 серпня 2018 р. по справі № 643/8335/16-ц //Електронний ресурс: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75915336#>

³ Постанова Апеляційного суду Харківської області від 15 серпня 2018 р. по справі № 643/8335/16-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75915336#>

Калашник О.М.,

к.ю.н., адвокат,

старший викладач кафедри приватного та

публічного права Факультету права

та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

СПРАВИ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПРО ВІДМОВУ У ВИЗНАННІ БІЖЕНЦЕМ АБО ОСОБОЮ, ЩО ПОТРЕБУЄ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ, ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ВИЗНАТИ ОСОБУ БІЖЕНЦЕМ АБО ОСОБОЮ, ЩО ПОТРЕБУЄ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ – СПРАВИ НЕЗНАЧНОЇ СКЛАДНОСТІ ЧИ НІ?

Громадяни іноземних країн, які приїжджають до України з метою знайти притулок та отримати статус біженця або особи, що потребує додаткового захисту, належать до вкрай вразливої категорії населення в Україні – шукачів притулку. Адже, така людина втекла із країни свого походження та приїхала до України в надії отримати тут притулок та захист. Така ситуація вже сама по собі є досить стресовою для будь-якої людини.

Відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» біженець – це

особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Такі особи – шукачі притулку звертаються до Державної міграційної служби України з відповідною заявою. Однак, у випадках відмови Державної міграційної служби України у наданні статусу біженця або особи, що потребує додаткового захисту, така особа звертається до суду.

Проте, на сьогодні, суди неоднозначно підходять до вирішення відповідних спорів. Так, часом суди вважають, що справи про визнання протиправним і скасування рішення про відмову у визнанні біженцем або особи, що потребує додаткового захисту, зобов'язання вчинити певні дії (визнати особу біженцем або особою, що потребує додаткового захисту) відносяться до справ незначної складності.

З такою позицією судів не можливо погодитися з наступних підстав. Так, п. 8 ст. 129 Конституції України передбачає, що основними засадами судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. Тому, відмовляючи у відкритті касаційного провадження у справах про оскарження рішення Державної міграційної служби України про відмову у визнанні біженцем або особи, що потребує додаткового захисту, зобов'язання вчинити певні дії (визнати особу біженцем або особою, що потребує додаткового захисту) є порушенням прямої норми Конституції України.

Адже, проаналізувавши п. 2 ч. 5 ст. 328 КАС України, слід вказати, що не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у справах незначної складності, крім випадків, якщо: а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; г) суд першої інстанції відніс справу до категорії справ незначної складності помилково.

Однак, відповідно до ст. 12 КАС України, справи про оскарження рішення Державної міграційної служби України про відмову у визнанні біженцем або особи, що потребує додаткового захисту, зобов'язання вчинити певні дії (визнати особу біженцем або особою, що потребує додаткового захисту), не є справою незначної складності. П. 11 ч. 6 ст. 12 КАС України визначає, що справами незначної складності є справи щодо перебування іноземців або осіб без громадянства на території України. Проте, відповідно до ст. 328 КАС України справа про оскарження рішення Державної міграційної служби України про відмову у визнанні біженцем або особи, що потребує додаткового захисту, зобов'язання вчинити певні дії (визнати особу біженцем або особою, що потребує додаткового захисту) має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу, а саме: позивача. Відмова у розгляді справи тягне за собою обов'язок позивача покинути Україну та повернутися до країни свого походження, де на нього, як правило, чекатимуть негативні наслідки. Зокрема, такі особи можуть зазнати переслідувань з боку країни походження та ризикують бути підданими тортурам, нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню або покаранню, а іноді їх спіткає навіть смерть.

То чи можна справи про оскарження рішення Державної міграційної служби України про відмову у визнанні біженцем або особою, що потребує додаткового захисту, зобов'язання вчинити певні дії – визнати особу біженцем або особою, що потребує додаткового захисту вважати справами незначної складності?

Колісник О.В.,

канд. юрид. наук, старший науковий співробітник,

асистент кафедри цивільного процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ МАЛОЗНАЧНОСТІ СПРАВ

З апроваджена змінами від 15 грудня 2017 р. новела ЦПК щодо малозначності справ викликає багато дискусій, заперечень і зауважень, знаходить як підтримку в наукових колах, так і певну критику.

Аналіз статей 19 і 274 ЦПК дає можливість зробити висновок про те, що не зовсім чітко розмежовуються малозначні справи та справи незначної складності, тому що в ч. 4 ст. 19 ЦПК вони використовуються як окремі категорії справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, а вже у ч. 6 ст. 19 ЦПК сутність малозначних справ розкривається через справи незначної складності, які визнаються судом малозначними, проте з деякими винятками. При цьому зміст і сутність «справ незначної складності» залишається не розкритою.

Отже, є: законодавчо встановлений критерій малозначності – це справи з ціною позову до 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а також умовно визначений законодавством критерій – від 100 до 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який поєднано з розсудом суду.

Водночас у ст. 274 ЦПК серед справ спрощеного позовного провадження окреслюються лише малозначні справи, без зазначення справ незначної складності. Дивним є й те, що до справ, що мають розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження, законодавець відносить справи, що виникають з трудових відносин; справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд, проте не називає їх малозначними. Особливо звертає на себе увагу перелік справ, які можуть вирішуватися виключно в загальному позовному провадженні – справи, що виникають з сімейних відносин, але чому, наприклад, справа про розірвання шлюбу стає, умовно кажучи, складною, а спори про стягнення аліментів та поділ майна подружжя такими, що заслуговують на спрощений порядок вирішення.

Серед фільтрів касації визначено саме «малозначність справ», а не їх групову належність до справ спрощеного позовного провадження. Але хіба питання виїзду дитини за кордон не можна визначити як малозначне? Формально виходить, що і ці справи, і справи, що виникають з трудових відносин, і певні категорії сімейних справ, не підпадаючи під ознаки «малозначних», заслуговують на касаційний перегляд.

У п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК передбачено, що не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах, окрім випадків, якщо касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики (пп. а) або справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу (пп. в). Аналіз цієї норми дає можливість говорити про «широке тлумачення процесуальних норм», про дискреційні повноваження Верховного Суду, про неоднозначність у розумінні «малозначні справи» і «спрощене

позовне провадження». Отже, незважаючи на значне обмеження доступу до касації, у законі встановлено виняток для рішень навіть у малозначних спорах, якщо у касаційній скарзі постають питання права, що мають фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики. У цілому можна підкреслити, що законодавець взяв за критерій малозначності ціну позову. Водночас, беручи до уваги підстави для касаційного перегляду, можна допустити, що автоматично не вважаються малозначними справи, які мають «значний суспільний інтерес» або «має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу». Зазначені критерії сприймаються як неоднозначні та доволі оціночними. Не менш суб'єктивною є й підстава для касаційного перегляду, передбачена у пп. г) п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК – «суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково», яка фактично залишає «останнє слово» щодо віднесення справи до категорії малозначних за Верховним Судом.

Як зауважують окремі науковці, напрацювання критеріїв віднесення справ до малозначних має здійснити судова практика при застосуванні нового ЦПК, після чого можна буде стверджувати про ефективність цього інституту процесуального права [1]. Проте якою ціною? Шляхом нівелювання одних справ (недопуску їх до касації) і досить суб'єктивного допуску інших. На думку С. Глуценко, запровадження касаційних «фільтрів» фактично дає можливість Верховному Суду розглянути будь-яку справу, в якій наявні три види інтересів: держави, суспільства та особи [2].

Спірні правовідносини, які виникають при розірванні договору довічного утримання за ініціативою відчужувача, є тісно пов'язаними з особою, тому, здавалося б, враховуючи положення ст. 515 ЦК (заміна кредитора не допускається у зобов'язаннях, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю), а також ст. 1219 ЦК (не входять до складу спадщини права та

обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця), правонаступництво у такій справі, відкритій ще до смерті відчужувача, не допускається. Проте, у Постанові Верховного Суду України від 25 грудня 2013 р. висловлена діаметрально протилежна правова позиція: «Оскільки позов про розірвання договору довічного утримання та визнання права власності на квартиру за відчужувачем пред'явлено за життя, факт смерті відчужувача до вирішення справи судом допускає правонаступництво у спірних правовідносинах». У зв'язку з викладеним, постають питання: чи можна відносити дану категорію справ до малозначних та чи має вона вирішуватися в порядку спрощеного позовного провадження? Або такі справи умовно можна віднести до справ щодо спадкування, щодо яких визначено, що вони розглядаються в порядку загального позовного провадження? На нашу думку, питання правонаступництва у таких справах має фундаментальне значення для формування судової практики, а також має суттєвий суспільний інтерес, тому не можуть бути віднесені до малозначних, а значить повинні стати об'єктом касаційного перегляду.

У цивільній справі № 640/12834/16-ц (н/п 2/640/2972/16) про стягнення матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок ДТП, як преюдиційна використана постанова Київського районного суду м. Харкова від 12.11.2015 р., якою, на думку судді, встановлена вина велосипедиста, який, порушив вимоги п.13.1 ПДР України, не дотримавшись безпечної дистанції та безпечно-го інтервалу руху. Проте, у резолютивній частині самої постанови про адміністративне правопорушення суд приходять до висновку про малозначність вчиненого адміністративного правопорушення та вважає можливим звільнити велосипедиста від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням. Рішенням у цивільній справі присуджено стягнути з велосипедиста, який допустив зіткнення з автомобілем і пошкодив його, 15000 грн матеріальної шкоди та 2000 грн моральної шкоди. До того ж, суд поси-

лався на ч. 5 ст. 1187 ЦК України (особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого), визнаючи таким чином велосипед джерелом підвищеної небезпеки, хоча це питання є досить спірним, але водночас має фундаментальне значення для практики, оскільки відповідальність власника джерела підвищеної небезпеки настає незалежно від вини, в інших випадках відповідальність за завдану шкоду настає на загальних підставах, тобто необхідно встановити склад правопорушення.

Формально ж, згідно ЦПК, така справа є малозначною. Однак фактично є підстави для допуску такої справи до касаційного перегляду за трьома аспектами: 1) які правові наслідки має звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю правопорушення – особа визнається винною, проте звільняється від накладення адміністративного стягнення, чи особа є невинуватою, а отже виную як підставу цивільно-правової відповідальності ще треба довести; 2) як саме тлумачити ч. 6 ст. 82 ЦПК щодо преюдиційності фактів, встановлених у постанові про адміністративне правопорушення, – вважаються встановленими дії (бездіяльність) та вчинення їх певною особою чи, окрім цього, вважається встановленою ще й вина певної особи; 3) чи є велосипед джерелом підвищеної небезпеки, оскільки від цього залежатиме необхідність доведення вини заподіювача шкоди (велосипедиста).

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що однією з нагальних наукових проблем є вироблення не якихось уявних та умовних, а цілком конкретних критеріїв малозначності справ, прив'язаних не лише до ціни позову, а й до сутності спірних правовідносин. Вироблення судовою практикою підходів щодо малозначності спорів може мати такий негативний наслідок, як залишення поза увагою важливих, фундаментальних питань правозастосування, які формально поки що не підпада-

ють під визначену ціну позову. Тому теоретичне підґрунтя у досліджуваній сфері має бути вдосконалене шляхом визначення відкритого, більш широкого, конкретного переліку малозначних справ, а також шляхом синхронізації категорій «малозначні справи» та «справи спрощеного позовного провадження».

1. Гулько Б. Малозначні справи у практиці Верховного Суду. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/116476-maloznachni-spravi-u-praktitsi-verkhovnogo-sudu-a6167e>
2. Глуценко С. Касаційні фільтри – обмеження доступу до суду чи процесуальна економія? URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/105392-kasatsiyni-filtri-obmezheniya-dostupu-do-sudu-chi-protsesualna-ekonomiya>

Король О.Д.,

аспірант, юридичний факультет,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Король Д.А.,

аспірант, юридичний факультет,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРИНЦИП СПІВРОБІТНИЦТВА СТОРІН ТА СУДУ В СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Реформа цивільного процесуального законодавства – це важливий і необхідний крок, якого давно очікувало українське суспільство. Удосконалення судового порядку захисту прав громадян України є важливим завданням, під час реалізації якого варто запроваджувати найкращий досвід інших країн, зокрема, щодо забезпечення ефективного, своєчасного та невитратного судочинства. Спрошене провадження є одним з таких варіантів, що дозволяє досягти в розумного балансу і пропорційності в справах, які не потребують застосування всіх інструментів, що наявні в арсеналі цивільного процесу. Певної новелізації також отримав і принцип співробітництва сторін та суду в процесі розгляду і вирішення цивільних справ, який наразі є одним з найактуальніших трендів сучасних європейських реформаторів.

Спрошене позовне провадження цивільного судочинства запроваджене в ЦПК України в редакції Закону України від 03 жовтня 2017 року¹. Загалом, такі провадження діють в більшості країн Ради Європи – за даними СЕРЕJ є 35 з 47 країн-членів².

В Рекомендаціях Комітет Міністрів РЄ неодноразово наполягав на спрошенні та пришвидшенні цивільного судочинства (див. Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи № R (84) 5 про принципи цивільного процесу, спрямовані на поліпшення здійснення правосуддя³ 1984 р. та Рекомендацію R (81) 7 Комітету міністрів щодо шляхів спрощення доступу до правосуддя⁴ 1981 р. та ін.).

Водночас положення ЦПК України, що регулюють спрощений порядок розгляду і вирішення окремих категорій справ, за допомогою яких реалізується принцип пропорційності, містять певні недоліки, зокрема з огляду на необхідність забезпечення принципу співробітництва сторін та суду.

У статті 2 ЦПК України міститься основне завдання цивільного судочинства, яким є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, ін-

¹ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV станом на 01 вересня 2018 р. available at <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20040318/print>

² European Judicial Systems. Efficiency and quality of justice. // CEPEJ Studies. – No 20. – 2012.

³ Principes de procédure civile propres à améliorer le fonctionnement de la justice R (84) 5, 28.02.1984 available at <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603541&SecMode=1&DocId=682116&Usage=2>

⁴ Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам щодо шляхів спрощення доступу до правосуддя, ухвалені Комітетом міністрів РЄ 14 травня 1981 р. available at http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_133

тересів держави. А також положення про те, що суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися цим завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі, тобто повинні взаємодіяти між собою для його реалізації.

Принцип співробітництва сторін та суду є одним з найважливіших принципів цивільного судочинства. Проміжні звіти про результати підготовки проекту Європейського інституту права (ELI) та Міжнародного інституту уніфікації приватного права (UNIDROIT) «Від транскордонних принципів до європейських правил цивільного процесу»⁵ свідчать про те, що цей принцип є одним з провідних і визначальних ідей єдиних Правил (див. К. Ван Рее та А. Узелац). У Принципах транскордонного цивільного процесу, підготовлених спільно Американським інститутом права (ALI) та UNIDROIT⁶, йому також присвячено частину дослідження (див. Дж. Хаззард-мол., а також М. Таруффо).

Варто додати, що загалом принципи цивільного процесу як категорії правової науки зараз набувають нового значення і нового змісту. Зокрема, слід звернути увагу на тенденцію запровадження спільних мінімальних стандартів цивільного процесу в ЄС⁷, що фігурують у підготовленій Комітетом з правових питань від 06 червня 2017 р. Директиві. Спільні мінімальні стандарти цивільного процесу розглядаються як необхідні для формування належної

основи для наближення та вдосконалення національного законодавства держав-членів, з огляду на їх гнучкість; відповідно під час підготовки нових положень законодавства про цивільний процес доцільно втілювати загальні узгоджені положення щодо принципів цивільного судочинства⁸.

Отже, цілком логічно, що принцип співробітництва суду і сторін знайшов своє відображення в реформованому ЦПК України, і відповідно має комплексно узгоджуватися з такими принципами цивільного судочинства, як диспозитивність та рівноправність сторін.

Варто відмітити, що умови, за яких розгляд справи може відбуватися в спрощеному порядку і процедура вирішення питання про порядок розгляду справи, не зовсім відповідають зазначеному вище підходу щодо забезпечення співробітництва суду та сторін у процесі. Зокрема, ЦПК однозначно не встановлено, що особа, зобов'язана звернутися до суду в порядку спрощеного провадження у справі, що є малозначною, тобто питання про це вирішуються спільно сторонами і судом. Також у ЦПК немає підстав для відмови у відкритті провадження, повернення, залишення без розгляду або навіть залишення без руху заяви, якщо особа звертається не в передбаченому законом порядку розгляду малозначної справи, тому можна зробити висновок, що спрощений порядок є альтернативним до загального позовного провадження.

Ініціатива розпочати спрощене позовне провадження належить позивачеві, який має право в позовній заяві заявити клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, якщо такий розгляд допускається ЦПК. Клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного

⁵ From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure available at http://www.europeanlawinstitute.eu/projects/current-projects-contd/article/from-transnational-principles-to-european-rules-of-civil-procedure-2/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=179508&cHash=78dc1e71ac8a0e9b4cb56bdf4801de95. Див. також: Ізарова І.О. Теоретичні засади цивільного процесу ЄС: Монографія / І. О. Ізарова. – Київ: ВД Дакор, 2015. – 336 с. – С. 52–64.

⁶ American Law Institute (ALI)/ UNIDROIT 'Principles of Transnational Civil Procedure' available at <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>.

⁷ Report with recommendations to the Commission on common minimum standards of civil procedure in the EU Committee on Legal Affairs, 06 June 2017.

⁸ Ізарова Спільні стандарти цивільного процесу в ЄС: загальна характеристика та перспективи реалізації / І.О. Ізарова. // Наукові записки НАУКМА. – 2018. – Т. 1. – С. 55–62.

провадження подається у письмовій формі одночасно з поданням позовної заяви або може міститись у ній.

Подальшу долю цієї справи належить вирішити суду, який під час відкриття провадження має врахувати умови, визначені в частині 1 статті 11, а також у частині 3 статті 274 ЦПК. Одразу зауважимо, що ухвала, в якій судом вирішене питання про порядок розгляду справи – загальний або спрощений, не оскаржується окремо від остаточного рішення суду.

Отже, ці умови мають важливе значення для вирішення справи. Зокрема, значення розгляду справи для сторін дійсно повинно впливати на вибір порядку захисту прав, тому питання про врахування думки сторін щодо розгляду справи у порядку спрощеного провадження варто підняти. Але в даному питанні, на наше переконання, слід виходити з такого.

Право вибору процедури повинне належати позивачеві, який звертається до суду і на якому лежить тягар ініціації процесу, тягар доказування і витрат. Презюмується, якщо позивач є добросовісною стороною, права якої порушено, захист відбудеться в максимально ефективному та раціональному порядку. Відповідач, якщо він добросовісна сторона, буде теж зацікавлений максимально здешевити та пришвидшити процес розгляду спору. Натомість, у разі, якщо відповідач є недобросовісною стороною, що більш ймовірно, в його інтересах затягування процесу та підвищення судових витрат з метою добитися відмови позивача від позову або ускладнити чи унеможливити виконання ухваленого рішення, тому надання йому права вибору процедури захисту буде не доцільно. Для зловживання процесуальними правами більш підходящим є саме загальне позовне провадження. Тому, на наше переконання, регулювання вибору порядку розгляду справи повинен включати право позивача на вибір процедури та повноваження суду з'ясувати, чи не порушується в такому разі закон або інтереси інших осіб. Відповідач має право надати свої заперечення проти позову, але не проти обраного порядку захисту прав позивача.

Якщо ми не наділимо відповідача правом узгоджувати спрощену процедуру розгляду справи, то такі умови як складність справи та її важливість буде достатньо для рішення суду про порядок її розгляду.

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV станом на 01 вересня 2018 р. available at <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20040318/print>.
2. European Judicial Systems. Efficiency and quality of justice. // CEPEJ Studies. – No 20. – 2012.
3. Principes de procédure civile propres à améliorer le fonctionnement de la justice R (84) 5, 28.02.1984 available at <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603541&SecMode=1&DocId=682116&Usage=2>.
4. Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам щодо шляхів спрощення доступу до правосуддя, ухвалені Комітетом міністрів РЄ 14 травня 1981 р. available at http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_133.
5. From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure available at http://www.europeanlawinstitute.eu/projects/current-projects-contd/article/from-transnational-principles-to-european-rules-of-civil-procedure-2/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=179508&cHash=78dc1e71ac8a0e9b4cb56bdf4801de95.
6. Ізарова І.О. Теоретичні засади цивільного процесу ЄС : Монографія / І. О. Ізарова. – Київ : ВД Дакор, 2015. – 336 с. – С. 52–64.
7. American Law Institute (ALI)/ UNIDROIT 'Principles of Transnational Civil Procedure' available at <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>.
8. Report with recommendations to the Commission on common minimum standards of civil procedure in the EU Committee on Legal Affairs, 06 June 2017.
9. Ізарова Спільні стандарти цивільного процесу в ЄС: загальна характеристика та перспективи реалізації / І.О. Ізарова. // Наукові записки НаУКМА. – 2018. – Т. 1. – С. 55-62.

Кочерга Д.,

адвокат, патентний повірений

Адвокатське об'єднання «Саєнко Харенко»

МОЖЛИВІСТЬ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

До прийняття нових процесуальних кодексів спори у сфері інтелектуальної власності розглядалися господарськими і загальними судами в залежності від суб'єктного складу сторін, а також адміністративними судами у разі оскарження рішень, дій чи бездіяльності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, яким на сьогоднішній день є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Новою редакцією Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) передбачено, що спори у сфері інтелектуальної власності будуть розглядатися Вищим судом з питань інтелектуальної власності, як судом першої та апеляційної інстанції, в порядку господарсько судочинства (ч. 2 ст. 20 ГПК України).

Наразі триває конкурс до Вищого суду з питань інтелектуальної власності та оголошено конкурс до Апеляційної палати Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Після завершення конкурсу, суд має розпочати роботу у складі 21 судді, які будуть розглядати спори як суд першої інстанції та 9 суддів Апеляційної палати.

Залишається дискусійним чи будуть розглядатися Вищим судом з питань інтелектуальної власності спори, які наразі віднесені до юрисдикції адміністративних судів. Можливо це питання буде потребувати окремого законодавчого вирішення.

До початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності спори у сфері інтелектуальної власності продовжують розглядатися господарськими і загальними судами в залежності від суб'єктного складу сторін, а саме, у разі якщо однією із сторін є фізична особа такий спір відноситься до юрисдикції загальних судів.

Господарське процесуальне законодавство визначає, що у порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності, крім справ про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (п. 4 ч. 4 ст. 247 ГПК України).

Таким чином, більшість спорів у сфері інтелектуальної власності господарським процесуальним законодавством віднесено до розгляду в порядку загального позовного провадження. Це свідчить про те, що законодавець відносить спори у сфері інтелектуальної власності до спорів підвищеної складності, що також підтверджується створення окремого суду для розгляду таких справ.

Стосовно справ у сфері інтелектуальної власності про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб слід відзначити, що не кожна така справа може бути розглянута в порядку спрощеного провадження.

На нашу думку, при розгляді питання чи може така справа бути віднесена до малозначних справ слід виходити із вимог ч. 3 ст. 247 ГПК України.

Так при вирішенні питання чи можна розглядати справу в порядку спрощеного позовного провадження суд має врахувати обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо.

Більшість спорів у сфері інтелектуальної власності розглядаються із проведенням судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Після проведення такої судової експертизи, загальною практикою є те, що сторона, яка не погоджується із висновком судової експертизи просить суд призначити повторну чи додаткову судову експертизу. Також така сторона не позбавлена права надати суду висновок експерта складений на замовлення такої сторони, в якому судовий експерт може прийти до інших висновків ніж висновки судової експертизи.

У таких випадках суд викликає судових експертів для дачі пояснень стосовно проведених судових експертиз та надання можливості сторонам поставити судовим експертам питання, що має визначити, яка судова експертиза буде покладена судом в основу судового рішення.

Таким чином, навіть справа у сфері інтелектуальної власності про стягнення грошових сум, яка може бути формально віднесена процесуальним законодавством до малозначної справи, може бути визначена судом справою підвищеної складності та розглядатися за правилами загального позовного провадження.

Також, необхідно вказати і про можливість відповідача подати зустрічний позов, наприклад про визнання недійсним охоронного документа (патенту чи свідоцтва на знак для товарів і послуг) в справ за первісним позовом про стягнення грошових сум за порушення прав на такий патент чи свідоцтво.

У такому випадку у справі, яка розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, суд постановляє ухвалу про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження (ч. 7 ст. 180 ГПК України).

Таким чином, на нашу думку лише незначна кількість судових справ буде розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження.

Інша ситуація склалась на сьогоднішній день в справах, які розглядаються в порядку цивільного процесуального законодавства.

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) не відносить спори у сфері інтелектуальної власності до спорів, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження, частина 4 статті 274 ЦПК України не містить таких обмежень.

Це є зрозумілим, оскільки після початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності такі спори будуть розглядатися цим судом за правилами господарського судочинства.

Проте, станом на сьогоднішній день виникла колізія, коли один і той же спір, за правилами господарського судочинства не може бути віднесений до малозначної справи, а за правилами цивільного судочинства може бути віднесений до малозначної справи та розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження.

Так, наприклад, справа про визнання недійсним свідоцтва на знак для товарів і послуг яка по суб'єктному складу підсудна господарському суду не може бути розглянута в порядку спрощеного позовного провадження, а аналогічна справа, яка по суб'єктному складу підсудна загальному суду, формально може бути розглянута в порядку спрощеного позовного провадження.

В даному випадку, ми вважаємо, що суду слід керуватися приписами ч. 3 ст. 274 ЦПК України та визначивши, що такі справи є справами підвищеної складності та в своїй більшості потребують проведення судових експертиз, виклику судових експертів для дачі пояснень, дослідження ряду доказів, не відносити такі справи до малозначних справ та призначати їх розгляд в порядку загального позовного провадження.

Окремо слід звернути увагу на те, що відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо: а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим

судовим рішенням, при розгляді іншої справи; в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Повертаючись до вищенаведеного прикладу стосовно визнання недійсним охоронного документу, рішення по справі, яка буде розглядатися в порядку господарського судочинства, буде підлягати касаційному оскарженню, а рішення по справі, яка буде розглядатися в порядку цивільного судочинства та спрощеного провадження не буде підлягати касаційному оскарженню.

Проте слід звернути на п.п. г . п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України, який передбачає, що касаційний суд може прийняти касаційну скаргу по малозначній справі, якщо прийде до висновку, що суд першої інстанції помилково відніс справу до категорії малозначних. В цьому випадку залишається ризик, що Верховний Суд може віднести таку справу у сфері інтелектуальної власності до справ, які не відносяться до малозначних, скасувати судові рішення суду першої та апеляційної інстанції та направити справу на новий розгляд за правилами загального позовного провадження.

Враховуючи наведене, можна прийти до висновку, що лише незначна частина спорів у сфері інтелектуальної власності може бути розглянута в порядку спрощеного позовного провадження. Також, слід звернути увагу на те, що до моменту створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, спори у сфері інтелектуальної власності, які розглядаються загальними судами доцільно розглядати в рамках загального позовного провадження.

Кравцов С.О.,

К.ю.н., доцент кафедри цивільного процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНИХ СПОРІВ

У зв'язку із проведенням реформування цивільного процесуального законодавства у чинний ЦПК України законодавцем було впроваджено такий інститут як малозначні спори.

Кожному судді надається значна кількість повноважень з вибору справ, які належать до категорії «малозначних», окрім видів, що чітко встановлені законодавством. Потрібно зазначити, що такі повноваження вважаються дискреційними та у даному випадку базуються на судівському розсуді. Поняття дискреційних повноважень закріплене у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи NoR(80)2, яка прийнята Комітетом міністрів 11 березня 1980 року, відповідно до якої дискреційними є повноваження суб'єкта владних повноважень обирати у конкретній ситуації між альтернативами, кожна з яких є правомірною, тому не можна допустити, щоб використання дискреційних повноважень при застосуванні цих норм призводило до порушення законних прав та інтересів осіб, які звернулися до суду.

Чинне законодавство визначає види справ, та певні критерії для визначення справ як малозначних. Згідно з частиною шостою статті 19 Цивільному процесуального кодексу України малозначними справами є:

- справи, в яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи. Справи з такою сумою позову автоматично потрапляють в категорію малозначних і розглядаються в спрощеному порядку;
- справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які повинні розглядатися тільки за правилами загального позовного провадження. Крім того, якщо сума позову понад 500 прожиткових мінімумів, справа повинна бути розглянута в загальному порядку¹.

Одним із ключових проблемних питань під час розгляду малозначних спорів є порядок їх скасування в порядку касаційного оскарження та недопущення порушення принципу юридичної визначеності та верховенства права.

Слід зазначити, що Верховний Суд як суд касаційної інстанції у своїй діяльності безумовно застосовує принцип верховенства права, закріплений у статтях 8, 129 Конституції України, статті 10 ЦПК.

Разом з тим, одним з елементів верховенства права є принцип правової визначеності *res judicata* (справа ЄСПЛ *Brumarescu v. Romania*). Згідно з цим принципом жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою — домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не задля нового розгляду справи. Таку контрольну функцію не слід розглядати як замасковане оскарження, і сама лише ймовірність існування двох думок стосовно предмета спору не може бути підставою для нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відпо-

¹ <http://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/maloznachni%20spravy.pdf>

відні вагомій й непереборній обставини (справа ЄСПЛ *Ryabykh v. Russia*).

У відповідності до ч. 3 ст. 389 ЦПК України не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо:

- а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;
- б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;
- в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;
- г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Аналізуючи практику Верховного Суду можна навести наступні приклади щодо розгляду малозначних справ судом касаційної інстанції для формування єдиної правозастосовчої практики.

Так, скасовуючи рішення першої та апеляційної інстанції Касаційний цивільний суд у своїй Постанові від 19.09.2018 року у справі № 643/16336/16-ц за позовом публічного акціонерне товариство «Міський Комерційний Банк» до ОСОБА_5, ОСОБА_6 про стягнення солідарно з відповідачів на свою користь заборгованість за простроченими процентами за кредитним договором за період з 14 листопада 2014 року по 15 квітня 2015 року у розмірі 3 578,17 дол. США, що в гривневому еквіваленті станом на 09 грудня 2016 року становить 92 218,35 грн. зазначив наступне. Питання щодо права кредитора нараховувати проценти за користування кредитом після закінчення строку дії договору та з моменту ухвалення судового рішення до його фактичного виконання перебувало на розгляді Великої Палати Верховного Суду (справа № 310/11534/13-ц), а вказа-

не питання є предметом даного спору, то у зв'язку із формуванням єдиної правозастосовчої практики колегія суддів вважає за необхідним розглянути вказану справу по суті, яка відповідно до пункту 1 частини шостої статті 19 ЦПК України є малозначною.

Крім того, під час розгляду малозначних спорів судами допускаються помилки щодо можливості участі у таких справах представників. Частиною четвертою статті 131-2 Конституції України передбачено, що Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недеєздатними чи дієздатність яких обмежена.

Так, скасовуючи рішення першої та апеляційної інстанцій Касаційний цивільний суд в своїй Постанові від 05.09.2018 року у справі № 176/2238/17-ц за позовом акціонерного товариства комерційний банк «ПриватБанк» до ОСОБА_3 про стягнення кредитної заборгованості у розмірі 33 523,40 грн. зазначив наступне. Рішенням Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 31 січня 2018 року у задоволенні позову ПАТ КБ «ПриватБанк» відмовлено.

Не погоджуючись з рішенням суду першої інстанції, банк у лютому 2018 року подав апеляційну скаргу, у якій просив скасувати рішення Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 31 січня 2018 року та постановити нове рішення, яким задовольнити позов.

Ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 09 березня 2018 року апеляційну скаргу ПАТ КБ «ПриватБанк» на рішення Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 31 січня 2018 року повернуто заявнику.

Апеляційний суд виходив із того, що апеляційна скарга подана після набрання чинності Законом України «Про внесення змін щодо Конституції України (щодо правосуддя)» та підписана

не керівником ПАТ КБ «ПриватБанк», а ОСОБА_4, яка не брала участі у суді першої інстанції і не є адвокатом, а тому відповідно до статті 131-2 Конституції України не уповноважена представляти інтереси банку.

Проте такі висновки суду апеляційної інстанції є передчасними.

Згідно з частиною другою статті 15 ЦПК України представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом.

30 вересня 2016 року набрав чинності Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)».

Частиною четвертою статті 131-2 Конституції України передбачено, що Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недеєздатними чи дієздатність яких обмежена.

Відповідно до пункту 1 частини шостої статті 19 ЦПК України для цілей цього Кодексу малозначними справами є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Прожитковий мінімум для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається скарга (частина дев'ята статті 19 ЦПК України).

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 80 ЦПК України (в редакції, чинній на час звернення до суду з даним позовом) ціна позову визначається у позовах про стягнення грошових коштів - сумою, яка стягується.

Ціна позову у цій справі становить 33 523,40 грн, що станом на 01 січня 2018 року не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (1 762 грн x 100 = 176 200 грн).

Отже, зазначена справа є малозначною відповідно до закону.

Відповідно до частин першої, другої статті 60 ЦПК України представником у суді може бути адвокат або законний представник. Під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у статті 61 цього Кодексу.

За таких обставин висновок суду апеляційної інстанції про обов'язкову участь у справі адвоката як представника ПАТ КБ «ПриватБанк» є передчасним. Справа є малозначною, а тому представником банку може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність.

Таким чином, апеляційний суд допустив порушення норм процесуального права, яке призвело до обмеження права ПАТ КБ «ПриватБанк» на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції, висновок про відсутність у заявника права на апеляційне оскарження є передчасним, а тому ухвала апеляційного суду підлягає скасуванню з переданням справи до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду.

Таким чином, аналізуючи практику Верховного Суду можна прийти до висновку, що судами першої та апеляційної інстанцій допускаються неузгодження щодо тлумачення норм чинного законодавства, що призводить до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників цивільного судочинства.

Dr May Joanna,

*adiunkt w Katedrze Prawa i Postępowania Cywilnego
WPiA Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
radca prawny OIRP w Warszawie*

Dr Malczyk Małgorzata,

*adiunkt w Zakładzie Postępowania Cywilnego
WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego,
adwokat IA w Krakowie*

EUROPEJSKIE POSTĘPOWANIE W SPRAWIE DROBNYCH ROSZCZEŃ I JEGO MIEJSCE W SYSTEMIE POLSKICH POSTĘPOWAŃ ODRĘBNYCH

I. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Europejskie postępowania w sprawach transgranicznych, do których należy europejskie postępowanie nakazowe i europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, zostały wprowadzone do polskiego porządku prawnego z dniem 12 grudnia 2008 r. jako alternatywa dla istniejących postępowań przewidzianych w prawie państw członkowskich. Podstawę stosowania tych postępowań stanowią: w przypadku europejskiego postępowania nakazowego – przepisy rozporządzenia (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12 grudnia 2006 r., ustanawiające postępowanie w sprawie europej-

skiego nakazu zapłaty, natomiast w odniesieniu do europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń – rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 lipca 2007 r., ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń.

Sąd rozpoznaje sprawę w europejskim postępowaniu nakazowym lub europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, jeżeli są spełnione warunki określone w odpowiednio w przepisach rozporządzenia 1896/2006 (art. 505¹⁵ § 1 KPC) lub rozporządzenia 861/2007 (art. 505²¹ § 1 KPC), a cechą wspólną tych postępowań jest transgraniczny charakter sprawy, będącej podstawą rozstrzygnięcia.

Polski ustawodawca zdecydował się na umiejscowienie skromnej regulacji tych postępowań wśród postępowań odrębnych¹. Dla przybliżenia tytułowego zagadnienia, rozważenia wymaga charakter europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń i jego relacje z innymi postępowaniami odrębnymi.

II. POJĘCIE I RODZAJE POSTĘPOWAŃ ODRĘBNYCH ORAZ ICH MIEJSCE W SĄDOWYM POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Zasadnicze miejsce w sądowym postępowaniu cywilnym zajmuje postępowanie rozpoznawcze, którego celem jest rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy cywilnej w rozumieniu art. 1 KPC. Postępowanie rozpoznawcze dzieli się na dwa tryby: proces cywilny i postępowanie nieprocesowe. Modelowy tryb procesu cywilnego obejmuje swoim zakresem postępowanie zwykłe (określane także jako postępowanie toczące się na zasadach ogólnych) oraz postępowania odrębne (art. 13 § 1 KPC)².

¹ Postępowania te mają charakter fakultatywny w stosunku do krajowych postępowań, por. Goździaszek Ł., Europejskie postępowanie w sprawach drobnych roszczeń, MoP 2009, nr 9, s. 471.

² Zob. Manowska M., Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2010, s. 11 i n.; Miszewski M., Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza, Warszawa/Łódź 1946, s. 245.

Zgodnie z założeniami ustawodawcy postępowanie zwykłe jest postępowaniem przewidzianym dla większości spraw cywilnych, jednak sukcesywne zwiększanie liczby postępowań odrębnych sprawiło, że proporcjonalnie wraz ze wzrostem spraw rozpoznawanych w postępowaniach odrębnych rosło też ich znaczenie³.

Ustawodawca wielokrotnie w kodeksie postępowania cywilnego używa pojęcia postępowania lub postępowanie odrębne, nie wprowadzając jednak definicji legalnej, przy czym w nauce prawa procesowego cywilnego można zaobserwować, że rozumienie tego pojęcia nie jest jednolite⁴. Postępowania odrębne są nazywane szczególnym trybem⁵, czy też postępowaniami procesowymi szczegól-

³ Broniewicz W. wskazuje, że proporcje spraw rozpoznawanych w postępowaniu zwykłym i postępowaniach odrębnych uległy odwróceniu, por. Broniewicz W. (aktualizacja Kunicki I.) [w:] Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2016, s. 352.

⁴ Szerzej na temat różnego rozumienia pojęcia «postępowanie odrębne» Osowska-Grzelak M., Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. I, MoP 2008, nr 13, s. 694 i n. wraz z powołaną tam literaturą.

⁵ Zob. Gudowski J. [w:] Ereciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze, t. I Warszawa 2012, s. 175, który uważa, że postępowania odrębne stanowią szczególny tryb procesu, właściwy w sprawach, które ustawodawca – ze względu na ich właściwość – wyodrębnił z ogółu spraw rozpoznawanych w procesie. Por. Miszewski W., Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza, Warszawa/Łódź 1946, s. 149. Ereciński T. słusznie zwraca uwagę na konieczność operowania pojęciem «tryb» tylko w odniesieniu do procesu cywilnego i postępowania nieprocesowego, por. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 1.

nymi⁶, procesami nadzwyczajnymi⁷, albo szczególnym rodzajem postępowania zwykłego⁸.

Postępowania odrębne unormowane są w kodeksie postępowania cywilnego w tytule VII księgi pierwszej (Proces), umiejscowionej w części pierwszej (Postępowanie rozpoznawcze). Tytuł VII, składający się z trzynastu działów, obejmuje przepisy od art. 425 do art. 505³⁹ KPC. Nie oznacza to jednak, że postępowań odrębnych jest trzynaście, choć trzeba przyznać, że systematyka kodeksu ma pewien wpływ na podział postępowań odrębnych.

W doktrynie różnie przedstawiana jest klasyfikacja tych postępowań, co ma niewątpliwy wpływ na ich liczbę, jednakże kodeks postępowania cywilnego wskazuje następujące postępowania odrębne:

- 1) postępowanie w sprawach małżeńskich (art. 425-452 KPC)
- 2) postępowanie ze stosunków między rodzicami a dziećmi (art. 453-458 KPC)
- 3) postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy (art. 459-476 i art. 477- 477⁷ KPC)
- 4) postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (art. 459-476 i art. 477⁸- 477^{14a} KPC)
- 5) postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania (art. 478-479 KPC)
- 6) postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów oraz w sprawie praktyk nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową (art. 479²⁸- 479³⁵ KPC)

⁶ Jodłowski J. (aktualizacja Lapierre J., a następnie Weitz K.) [w:] Postępowanie cywilne, Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., Warszawa 2007, s. 41, który wyróżnia postępowanie procesowe (sporne) ogólne i postępowania procesowe szczególne.

⁷ Dla odróżnienia od postępowania zwykłego, czyli procesu zwyczajnego, por. Siedlecki W. [w:] Jodłowski J., Siedlecki W., Postępowanie cywilne. Część ogólna, Warszawa 1958, s. 34.

⁸ Osowska-Grzelak M., Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. I, MoP 2008, nr 13, s. 700.

- 7) postępowanie w sprawach z zakresu regulacji energetyki (art. 479⁴⁶- 479⁵⁶ KPC)
- 8) postępowanie w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty (art. 479⁵⁷- 479⁶⁷ KPC)
- 9) postępowanie w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego (art. 479⁶⁸- 479⁷⁸ KPC)
- 10) postępowanie w sprawach z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego (art. 479⁷⁹- 479⁸⁸ KPC)
- 11) postępowanie nakazowe (art. 484¹- 497 KPC)
- 12) postępowanie upominawcze (art. 497¹- 505 KPC)
- 13) postępowanie uproszczone (art. 505¹- 505¹⁴ KPC)
- 14) europejskie postępowanie nakazowe (art. 505¹⁵- 505²⁰ KPC)
- 15) europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (art. 505²¹- 505^{27a} KPC)
- 16) elektroniczne postępowanie upominawcze (art. 505²⁸- 505³⁸ KPC).

Już sama systematyka kodeksu pozwala na pogrupowanie postępowań odrębnych ze względu na pewne cechy wspólne, np. ustawodawca w jednym dziale uregulował postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, postępowanie nakazowe i upominawcze czy europejskie postępowania w sprawach transgranicznych. W zależności od przyjętej konwencji można uznać, że mamy do czynienia z trzema postępowaniami odrębnymi⁹, kierując się systematyką kodeksu postępowania cywilnego, bądź też że każde z tych postępowań stanowi osobne postępowanie odrębne¹⁰. W doktrynie prezentowane są także stanowiska pośrednie,

⁹ Bodio J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, red. Jakubowski A., Kraków 2005, s. 52.

¹⁰ Tak Gudowski J., [w:] Erciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 2012, s. 175. Osowska-Grzelak M., Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. I, MoP 2008, nr 13, s. 694 i n.

uznające postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych jako jedno postępowanie, a postępowanie nakazowe i upominawcze jako dwa oddzielne postępowania¹¹.

Odmienne z punktu widzenia systematyki polskiej ustawy procesowej wygląda unormowanie tak zwanych postępowań regulacyjnych, tj. postępowania w sprawach z zakresu regulacji energetyki, postępowania w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty, postępowania w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego oraz postępowania w sprawach z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego. Każde z nich jest bowiem uregulowane w osobnym dziale, choć ich istota i charakter prawny pozwoliłyby na znalezienie wielu cech wspólnych¹².

Z kolei w dziale poświęconym postępowaniu w sprawach małżeńskich, ustawodawca wyodrębnia osobne rozdziały, by uwypuklić różnice zachodzące między postępowaniem w sprawach o rozwód i separację (art. 425-435 i art. 436-446 KPC) a innymi sprawami małżeńskimi (art. 425-435 i art. 447-452 KPC)¹³. W tym zakresie w literaturze przedmiotu również zdania są podzielone czy jest to jedno, czy też dwa postępowania odrębne. W klasyfikacji postępowań odrębnych dominuje ujęcie postępowania w sprawach małżeńskich jako jednego postępowania odrębnego¹⁴.

Pojęcie postępowanie odrębne należy rozumieć jako odmienny od postępowania zwykłego rodzaj postępowania, umiejscowiony w księdze pierwszej części pierwszego kodeksu postępowania cywilnego, co potwier-

¹¹ Tak Manowska M., *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2010, s. 16.

¹² W literaturze przedmiotu tzw. postępowania regulacyjne były zaliczane do postępowania w sprawach gospodarczych, zanim uchylono przepisy o normujące to postępowanie, por. Osowska-Grzelak M., *Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. I*, *MoP* 2008, nr 13, s. 695 i n.

¹³ Por. Broniewicz W. (aktualizacja Kunicki I.) [w:] Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 352 i n.

¹⁴ Tak Manowska M., *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2010, s. 16; Bodio J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz*, red. Jakubecki A., Kraków 2005, s. 52; Gudowski J. [w:] Ereciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. I, Warszawa 2012, s. 175.

dza, że postępowania odrębne występują w ramach procesowego trybu rozpoznawania spraw¹⁵. Postępowania odrębne są to albo postępowania przyspieszone i uproszczone albo odmiennie unormowane ze względu na szczególne właściwości spraw będące ich przedmiotem¹⁶. Każdorazowo już na wstępnym etapie postępowania przewodniczący bada, w jakim trybie sprawa powinna być rozpoznana oraz, jeśli jej rozpoznanie powinno nastąpić w trybie procesu cywilnego, czy podlega ona rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym (art. 201 § 1 KPC). Specyfika tych postępowań, będąca podstawą ich wyodrębnienia sprawia, że sąd rozpoznając sprawę kwalifikującą się do konkretnego postępowania odrębnego, w pierwszej kolejności stosuje przepisy danego postępowania, a dopiero w braku odmiennej regulacji zastosowanie znajdują, o ile oczywiście nie pozostają w sprzeczności, przepisy ogólne normujące postępowanie zwykłe¹⁷.

III. KRYTERIA WYRÓŻNIENIA POSTĘPOWAŃ ODREBNYCH

W literaturze przedmiotu wskazuje się dwa zasadnicze kryteria decydujące o przynależności do danego postępowania odrębnego, a mianowicie potrzebę przyspieszenia i uproszczenia postępowania albo konieczność odmiennego unormowania spraw ze względu na szczególne właściwości, będące ich przedmiotem¹⁸.

¹⁵ Manowska M., *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2010, s. 11; por. też *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Warszawa 2001, s. 9 i n.

¹⁶ Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977, s. 16.

¹⁷ Zob. Gudowski J. [w:] Ereciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. I Warszawa 2012, s. 176.

¹⁸ Por. Ereciński T., *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 1. Ereciński T. wskazuje także na jedno zasadnicze kryterium, a mianowicie szeroko rozumiany charakter sprawy, a więc zarówno jako «przed-

Pierwsze z wymienionych kryteriów, a więc potrzeba przyspieszenia i uproszczenia postępowania, przyświecała ustawodawcy w tworzeniu postępowania nakazowego, upominawczego, uproszczonego czy elektronicznego postępowania upominawczego, choć założenie to jest również w pewnym zakresie widoczne w unormowaniach postępowania o ochronę naruszonego posiadania¹⁹.

Pierwotnie w postępowaniu nakazowym i upominawczym, później także w elektronicznym postępowaniu upominawczym²⁰ miały być rozpoznawane sprawy stosunkowo proste. Nakaz zapłaty był wydawany na posiedzeniu niejawnym na podstawie okoliczności faktycznych powołanych przez powoda w pozwie (tak w elektronicznym postępowaniu upominawczym, a także z reguły w postępowaniu upominawczym) oraz załączonych do niego dokumentach (tak w postępowaniu nakazowym).

Postępowanie uproszczone, choć przewiduje rozpoznanie sprawy na rozprawie, w przepisach normujących to postępowanie zawiera – na co już wskazuje sama nazwa – szereg uproszczeń, które mają zasadniczy wpływ na jego szybszy przebieg. Dotyczą one m.in. obowiązku wniesienia pozwu na urzędowym formularzu (art. 505² KPC), zakazu kumulacji i rozdrabniania roszczeń (art. 505³ KPC), zakazu podmiotowej i przedmiotowej zmiany powództwa (art. 505⁴ § 1 KPC), możliwości zrzeczenia

miotowy» (wynikający z określonego prawa lub stosunku materialnoprawnego) lub «prosty» bądź «drobny», por. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 10.

¹⁹ Ma to miejsce ze względu na wąski zakres rozpoznania w tym postępowaniu, ograniczający się do faktu ostatniego posiadania i jego naruszenia, w oderwaniu od prawa własności, por. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda, w: Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 8.

²⁰ Elektroniczne postępowanie upominawcze zostało wprowadzone ustawą z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 26, poz. 156) z mocą obowiązującą od 1.01.2010 r.

się prawa do doręczenia uzasadnienia, jak również prawa do wniesienia apelacji (art. 505⁸ § 2 i 3 KPC).

Europejskie postępowania transgraniczne, w uwzględnieniu niektórych, charakterystycznych dla tych postępowań rozwiązań, także pozwalają na zaliczenie ich do grupy postępowań przyspieszonych i uproszczonych, o czym świadczy choćby zastosowanie urzędowych formularzy czy merytoryczne rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym.

Warto także zauważyć, że niektóre z postępowań, należących do tzw. postępowań przyspieszonych, charakteryzuje fakultatywny charakter. Najbardziej wyraziste unormowanie w tym zakresie zawiera art. 484¹ § 2 KPC, zgodnie z którym sąd rozpoznaje sprawę w postępowaniu nakazowym na pisemny wniosek powoda zgłoszony w pozwie. Z kolei w postępowaniach transgranicznych ten fakultatywny charakter objawia się wolą powoda wyrażoną poprzez złożenie pozwu za pomocą specjalnego formularza, natomiast w elektronicznym postępowaniu upominawczym poprzez wniesienie pozwu za pomocą systemu teleinformatycznego.

Do klasyfikacji tej nie przystaje postępowanie upominawcze, ponieważ o zakwalifikowaniu sprawy do postępowania upominawczego decyduje przewodniczący (art. 201 § 1 KPC.). Podobnie wygląda to w odniesieniu do pozostałych postępowań odrębnych, w których kwalifikacja sprawy do określonego postępowania jest obligatoryjna.

W pierwszej kolejności w tej grupie należy wymienić postępowanie uproszczone, które choć jest postępowaniem przyspieszonym, ma charakter obligatoryjny. Ciekawym rozwiązaniem w tym postępowaniu jest unormowanie przewidujące możliwość rozpoznania sprawy mieszczącej się w zakresie przedmiotowym postępowania uproszczonego (art. 505¹ KPC) z pominięciem przepisów tego postępowania, jeżeli sprawa jest szczególnie zawiła lub jej rozstrzygnięcie wymaga wiadomości specjalnych (art. 505⁷ KPC). Jest to wyjątkowe unormowanie pozwalające na przejście z postępowania odrębnego o charakterze obligatoryjnym do postępowania zwykłego. Co do zasady bowiem, rozpoznanie spraw kwalifikujących się do postępowania odrębnego ma charakter wyłączny,

co oznacza, że sprawy te nie mogą być rozpoznawane w postępowaniu zwykłym (wyłączność bezwzględna). Reguła ta doznaje wyjątku, właśnie we wspomnianym postępowaniu uproszczonym (art. 5057 KPC) oraz w postępowaniu upominawczym i elektronicznym postępowaniu upominawczym. W dwóch ostatnich postępowaniach skuteczne wniesienie sprzeciwu od nakazu zapłaty może prowadzić do przekazania sprawy do postępowania zwykłego, chyba że sprawa kwalifikuje się do postępowania uproszczonego (art. 5051 KPC), co świadczy o możliwości nakładania się (krzyżowania) postępowań odrębnych²¹.

Pozostałe postępowania odrębne mają obligatoryjny charakter ze względu na specyfikę spraw w nich rozpoznawanych. Zachodzi w tym wypadku wyłączność bezwzględna, a więc sprawy te mogą być rozpoznane jedynie w konkretnym postępowaniu odrębnym, do którego dana sprawa się kwalifikuje. Większość z tych postępowań pokrywa się ze wzmiankowanym drugim kryterium wyróżnienia dotyczącym odmiennego unormowania spraw (uprzywilejowanych) ze względu na ich szczególne właściwości (uprzywilejowanie przedmiotowe lub podmiotowe)²². Sprawy te są oparte na kryterium materialnoprawnego charakteru i szczególnego interesu

²¹ Nakładanie czy inaczej krzyżowanie się postępowań odrębnych zachodzić może w wypadku dochodzenia roszczeń pieniężnych, a więc mimo tego, że sprawa kwalifikuje się do rozpoznania w postępowaniu uproszczonym czy w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy, to może być skierowana przez przewodniczącego na posiedzenie niejawne w celu wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (art. 201 § 1 zd. 2 KPC), powód może też (gdy spełnione są przesłanki z art. 485 KPC) złożyć wniosek o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym lub też wytoczyć powództwo w elektronicznym postępowaniu upominawczym, por. Lapiere J. (aktualizacja Weitz K.) [w:] Postępowanie cywilne Jodłowski J., Resich Z, Lapiere J., Misiuk-Jodłowska M., Weitz K., Warszawa 2007, s. 372.

²² Por. Zieliński A., Uprzywilejowanie niektórych rodzajów roszczeń w postępowaniu cywilnym [w:] Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985, s. 310 oraz 312 i n.; Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 8 i n.

publicznego przy ich rozpoznawaniu²³. Wprowadzenie postępowania w sprawach małżeńskich, czy też postępowania w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi wynikało więc z charakteru prawa lub stosunku prawnego podlegającego ochronie. Kryterium to przyświecało także ustawodawcy w tworzeniu kolejnych postępowań odrębnych takich jak postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych czy w specyficznych, w uwzględnieniu ich przedmiotu, tzw. postępowaniach regulacyjnych. Warto odnotowania jest także, że niektóre z tych postępowań dotyczą spraw cywilnych w znaczeniu materialnym (jak postępowania w sprawach małżeńskich czy też postępowania w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy), a niektóre obejmują sprawy cywilne w znaczeniu formalnym (postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych i tzw. postępowania regulacyjne).

Jak trafnie odnotował T. Ereciński, postępowania odrębne są niejednorodne ze względu na to, że niektóre z nich stanowią jedynie wstępną fazę postępowania procesowego, inne natomiast odrębny sposób toczenia się postępowania, analogiczny do procesu ogólnego²⁴.

IV. EUROPEJSKIE POSTĘPOWANIE W SPRAWIE ROSZCZEŃ DROBNYCH JAKO POSTĘPOWANIE ODRĘBNE – ZAGADNIENIA OGÓLNE

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń wprowadzone zostało do polskiego kodeksu postępowania cywilnego

²³ Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 9.

²⁴ Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 11.

mocą zmiany, która weszła w życie dnia 12 grudnia 2008r.²⁵. Przepisy normujące to postępowanie (art. 505²¹–505²⁷ KPC) stanowią krajowe uzupełnienie regulacji zawartej w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 861/2007 z dnia 11 lipca 2007r. ustanawiającym europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń²⁶, które następnie zostało zmienione Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2421²⁷ z dnia 16 grudnia 2015 r. Regulacje zawarte w rozporządzeniu nr 861/2007 stanowią podstawę prawną dla polskiego sądu do działania w postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, przy czym zgodnie z treścią przepisu art. 19 tego rozporządzenia, europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń podlega przepisom proceduralnym państwa członkowskiego, w którym prowadzone jest to postępowanie. W konsekwencji przepisy polskiego kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń normują wyłącznie takie kwestie, które pozostają poza zakresem uregulowanym w rozporządzeniu nr 861/2007, a także nie modyfikują ani też nie powielają przepisów unijnych. Stanowią one regulację uzupełniającą w stosunku do rozporządzenia nr 861/2007 na gruncie prawa krajowego²⁸. W toku europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń przed sądem polskim mamy zatem do czynienia z równoległym zastosowaniem przepisów rozporządzenia nr 861/2007 oraz przepisów kodeksu postępowania cywilnego, które uzupełniają regulację wskazanego wyżej rozporządzenia.

²⁵ Ustawa o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 grudnia 2008 r., Dz. U. nr 234, poz. 1571.

²⁶ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 199 z 31 lipca 2007, s.1, dalej zwane rozporządzeniem nr 861/2007.

²⁷ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 341 z 24 grudnia 2015, s. 1., dalej zwane rozporządzeniem nr 2015/2421. Rozporządzenie to zmieniło również rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty.

²⁸ Harast-Sidorowska A., komentarz do art. 50521 KPC [w:] Kodeks postępowania cywilnego, Tom I, Komentarz do art. 1-729, 2. Wydanie 2., red. Góra-Błaszczkowska A., Warszawa 2016, s. 1528-1529.

Zgodnie z punktem 8. zdanie 1 motywów rozporządzenia nr 861/2007, celem tego postępowania jest uproszczenie oraz przyspieszenie przebiegu postępowań spornych dotyczących drobnych roszczeń w sprawach transgranicznych, a także zmniejszenie kosztów, poprzez udostępnienie fakultatywnego narzędzia uzupełniającego istniejące możliwości przewidziane w prawie poszczególnych państw członkowskich, które to prawo pozostanie nienaruszone.

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń jest fakultatywnym postępowaniem odrębnym, mającym charakter autonomiczny względem pozostałych, polskich postępowań odrębnych, jako że zgodnie z art. 505²¹ § 2 KPC, w sprawie rozpoznawanej według przepisów o europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, nie stosuje się przepisów kodeksu postępowania cywilnego o innych postępowaniach odrębnych.

Rozporządzenie nr 861/2007 ma zastosowanie w sprawach transgranicznych o charakterze cywilnym i handlowym bez względu na rodzaj sądu lub trybunału, w przypadku gdy wartość przedmiotu sporu, z wyłączeniem wszystkich odsetek, wydatków i kosztów, nie przekracza 5 000 EUR w momencie wpłynięcia formularza pozwu do właściwego sądu lub trybunału. Rozporządzenie to nie ma zastosowania w szczególności do spraw podatkowych, celnych lub administracyjnych ani dotyczących odpowiedzialności państwa za działania i zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej („acta iure imperii”), stanu cywilnego oraz zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych osób fizycznych, stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa lub związku uznawanego na mocy przepisów mających zastosowanie do takiego związku za mający skutki porównywalne do skutków małżeństwa, obowiązków alimentacyjnych wynikających ze stosunku rodzinnego, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, testamentów i dziedziczenia, w tym obowiązków alimentacyjnych powstających w związku ze śmiercią, upadłości, układow i innych podobnych postępowań, ubezpieczeń społecznych, sądownictwa polubownego, prawa pracy, najmu lub dzierżawy nieruchomości,

z wyłączeniem powództw dotyczących roszczeń pieniężnych, lub naruszenia prywatności i dóbr osobistych, w tym zniesławienia (art.2).

Na potrzeby tego rozporządzenia, przez sprawę transgraniczną rozumie się sprawę, w której przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu lub trybunału rozpatrującego sprawę, a momentem właściwym dla rozstrzygnięcia, czy dana sprawa jest sprawą transgraniczną, jest dzień wpłynięcia formularza pozwu do właściwego sądu lub trybunału (art.3 ust.1 i 3).

Kwestię relacji europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń do pozostałych postępowań odrębnych reguluje polskie prawo procesowe.

IV. RELACJA MIĘDZY EUROPEJSKIM POSTĘPOWANIEM W SPRAWIE ROSZCZEŃ DROBNYCH A INNYMI POSTĘPOWANAMI ODREBNYMI

1. Postępowanie nakazowe

Dla ustalenia rodzaju spraw, które teoretycznie mogą być rozpoznane w obu wskazanych postępowaniach odrębnych, należy sięgnąć do art. 485 KPC oraz art. 2 i 3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505²¹ § 1 KPC. Są to sprawy cywilne i handlowe o charakterze transgranicznym, jeżeli okoliczności uzasadniające żądanie są uzasadnione dokumentami wskazanymi w art. 485 KPC²⁹, a wartość przedmiotu sporu, z wyłączeniem odsetek, wydatków i nakładów, nie przekracza równowartości 5000 euro w momencie

²⁹ Art. 485 KPC § 1. Sąd wydaje nakaz zapłaty, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, a okoliczności uzasadniające dochodzone żądanie są udowodnione dołączonym do pozwu:

- 1) dokumentem urzędowym;
- 2) zaakceptowanym przez dłużnika rachunkiem;
- 3) wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu;

wplywu pozwu do sądu, a ponadto sprawy te nie są wymienione w art. 2 ust. 1 zd.2 i ust. 2 powołanego rozporządzenia.

Relację pomiędzy tymi postępowaniami odrębnymi należy badać w odniesieniu do ich fakultatywnego charakteru, co oznacza że to powód decyduje o tym, w którym z tych postępowań będzie dochodził swojego roszczenia (powodowi przysługuje wybór: albo postępowanie nakazowe albo europejskie postępowanie w sprawie roszczeń drobnych). Dokonanie przez powoda wyboru jednego z powyższych postępowań odrębnych skutkuje tym, że w toku wszczętego postępowania nie jest dopuszczalne stosowanie ani równocześnie, ani następczo, ani też uzupełniająco przepisów normujących drugie z nich. Kwestię tą reguluje art. 505²¹ § 2 KPC, zgodnie z którym w sprawie rozpoznawanej według przepisów o europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń nie stosuje się przepisów o innych postępowaniach odrębnych³⁰.

4) zaakceptowanym przez dłużnika żądaniem zapłaty, zwróconym przez bank i niezapłaconym z powodu braku środków na rachunku bankowym.

§ 2. Sąd wydaje również nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksła, czeku, warrantu lub rewersu należycie wypełnionego, których prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości. W razie przejścia na powoda praw z weksła, z czeku, z warrantu lub z rewersu, do wydania nakazu niezbędne jest przedstawienie dokumentów do uzasadnienia roszczenia, o ile przejście tych praw na powoda nie wynika bezpośrednio z weksła, z czeku, z warrantu lub z rewersu.

§ 2a. Sąd wydaje nakaz zapłaty na podstawie dołączonej do pozwu umowy, dowodu spełnienia wzajemnego świadczenia niepieniężnego, dowodu doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, jeżeli powód dochodzi należności zapłaty świadczenia pieniężnego, odsetek w transakcjach handlowych określonych w ustawie z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz. U. z 2016 r. poz. 684 oraz z 2018 r. poz. 650) lub kwoty, o której mowa w art. 10 ust. 1 tej ustawy, oraz na podstawie dokumentów potwierdzających poniesienie kosztów odzyskiwania należności, jeżeli powód dochodzi również zwrotu kosztów, o których mowa w art. 10 ust. 2 tej ustawy.

§ 3. Sąd może wydać nakaz zapłaty, jeżeli bank dochodzi roszczenia na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych podpisanego przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych banku i opatrzonego pieczęcią banku oraz dowodu doręczenia dłużnikowi pisemnego wezwania do zapłaty. § 4. Jeżeli nie dołączono oryginału weksła, czeku, warrantu lub rewersu albo dokumentów określonych w § 3, przewodniczący wzywa powoda do ich złożenia pod rygorem zwrotu pozwu na podstawie art. 130.

³⁰ Por. szerzej na ten temat Cieślak S., System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzanych w

Zakaz łączenia europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń z postępowaniem nakazowym obowiązuje w toku postępowania przed sądami obu instancji, co statuuje art. 505²⁷ § 2 KPC, zgodnie z którym uchylając zaskarżony wyrok sąd drugiej instancji przekazuje sprawę do rozpoznania z wyłączeniem przepisów o postępowaniach odrębnych.

2. Postępowanie upominawcze

Niewątpliwie istnieją sprawy, które hipotetycznie mogą być rozpoznane tak w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, jak i w postępowaniu upominawczym. Są to sprawy cywilne i handlowe o charakterze transgranicznym, w których dochodzone są wyłącznie roszczenia pieniężne (art. 498 § 1 KPC³¹), pod warunkiem że wartość przedmiotu sporu, z wyłączeniem odsetek, wydatków i nakładów, nie przekracza równowartości 5000 euro w momencie wpływu formularza pozwu do sądu, a nadto sprawy te nie są wymienione w art. 2 ust. 1 zd. 2 i ust. 2 rozporządzenia nr 861/2007.

Jeśli powód wybierze dla dochodzenia swego roszczenia fakultatywne europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, to zgodnie z art. 505²¹ § 2 KPC skierowanie postępowania na drogę postępowania upominawczego, będącego postępowaniem odrębnym obligatoryjnym, zostało przez ustawodawcę polskiego wyłączone. W konsekwencji, również uzupełniające stosowanie przepisów o postępowaniu upominawczym jest niedopuszczalne.

W przypadku, gdy dochodzenie roszczenia następuje w obligatoryjnym postępowaniu upominawczym, to w razie stwierdzenia braku

życie w latach 2008-2010 [w:] Aurea praxis, aurea theoria: księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, red. Gudowski J., Weitz K., T. 1, Warszawa 2011, s. 87-107.

³¹ Nakaz zapłaty wydaje się, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego, a w innych sprawach, jeżeli przepis szczególny tak stanowi.

podstaw do wydania nakazu zapłaty (art. 498 §2 KPC³²), po skutecznym wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty (art. 505 KPC³³), lub po uchyleniu nakazu zapłaty z urzędu (art. 502¹ KPC³⁴), nie jest możliwe dalsze prowadzenie procesu przy zastosowaniu przepisów o europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń. Możliwość taką wyklucza fakultatywny charakter tego postępowania oraz bezwzględny wymóg wniesienia pozwu na odpowiednim formularzu urzędowym. W konsekwencji nie jest możliwe również następcze rozpoznanie sprawy w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń.

3. Elektroniczne postępowanie upominawcze

Dla określenia spraw, które abstrakcyjnie mogą być rozpoznane tak w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, jak i w elektronicznym postępowaniu upominawczym sięgnąć należy do art. 2 i 3 rozporządzenia nr 861/2007 oraz art. 505²⁸ w zw. z art. 498 § 1 KPC. Są to sprawy cywilne i handlowe o charakterze transgranicznym, w których dochodzone są wyłącznie roszczenia pieniężne, pod warun-

³² W razie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty przewodniczący wyznacza rozprawę, chyba że sprawa może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym.

³³ W razie prawidłowego wniesienia sprzeciwu nakaz zapłaty traci moc, a przewodniczący wyznacza rozprawę i zarządza doręczenie powodowi sprzeciwu razem z wezwaniem na rozprawę. Nakaz zapłaty traci moc w części zaskarżonej sprzeciwem. Sprzeciw jednego tylko ze współpozwanym o to samo roszczenie oraz co do jednego lub niektórych uwzględnionych roszczeń powoduje utratę mocy nakazu jedynie co do nich. Na wniosek pozwanego sąd albo referendarz sądowy na posiedzeniu niejawnym wydaje postanowienie, w którym stwierdza utratę mocy nakazu zapłaty w całości lub w części.

³⁴ Jeżeli doręczenie nakazu zapłaty nie może nastąpić z przyczyn wskazanych w art. 499 pkt 4 KPC, sąd z urzędu uchyla nakaz zapłaty, a przewodniczący podejmuje odpowiednie czynności. Jeżeli po wydaniu nakazu zapłaty okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu, sąd z urzędu uchyla nakaz zapłaty i wydaje odpowiednie postanowienie. Przyczyna niemożności doręczenia nakazu zapłaty wskazana w art. 499 pkt 4 KPC, to brak wiedzy o miejscu pobytu pozwanego albo gdyby doręczenie mu nakazu nie mogło nastąpić w kraju.

kiem że wartość przedmiotu sporu, z wyłączeniem odsetek, wydatków i nakładów, nie przekracza równowartości 5000 euro w momencie wpływu pozwu do sądu, a ponadto sprawy te nie są wymienione w art. 2 ust. 1 zd. 2 i ust. 2 rozporządzenia nr 861/2007.

Dla wykazania relacji zachodzącej pomiędzy wskazanymi postępowaniami odrębnymi, fundamentalne znaczenie ma to, że zarówno europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, jak i elektroniczne postępowanie upominawcze, mają charakter fakultatywny. Na gruncie polskiego kodeksu postępowania cywilnego, jeśli powód dokona wyboru europejskiego postępowania w sprawie roszczeń drobnych, to postępowanie to będzie miało charakter wyłącznie właściwy (por. art. 505²¹ § 2³⁵, art. 505²⁷ § 2³⁶ oraz art. 505²⁹⁽³⁷⁾ KPC).

Polski ustawodawca nie unormował wprost sytuacji, w której powód dokona wyboru drogi elektronicznego postępowania upominawczego, natomiast w jego toku stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty (art. 505³³ § 1 KPC³⁸), albo sąd z urzędu uchylił nakaz zapłaty (art. 505³⁴ § 1 KPC³⁹), lub dojdzie do skutecznego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty (art. 505³⁶ KPC⁴⁰). Wydaje się jednak, że w powyż-

³⁵ Zgodnie z art. 50521 § 2 KPC w sprawie rozpoznawanej według przepisów o europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń nie stosuje się przepisów o innych postępowaniach odrębnych.

³⁶ Uchylając zaskarżony wyrok wydany w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, sąd drugiej instancji przekazuje sprawę do rozpoznania z wyłączeniem przepisów o postępowaniach odrębnych.

³⁷ W elektronicznym postępowaniu upominawczym nie stosuje się przepisów o postępowaniach odrębnych innych niż postępowanie upominawcze oraz przepisu art. 139 KPC.

³⁸ W przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłaty sąd przekazuje sprawę do sądu według właściwości ogólnej.

³⁹ W przypadku gdy, nie jest znane miejsce pobytu pozwanego albo gdyby doręczenie mu nakazu nie mogło nastąpić w kraju, sąd z urzędu uchylił nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do sądu według właściwości ogólnej, chyba że powód w wyznaczonym terminie usunie przeszkodę w doręczeniu nakazu zapłaty.

⁴⁰ W razie prawidłowego wniesienia sprzeciwu nakaz zapłaty traci moc w całości, a sąd przekazuje sprawę do sądu według właściwości ogólnej.

szych sytuacjach nie jest dopuszczalne następcze zastosowanie drogi europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń już choćby z tego względu, że sprzeciwia się temu fakultatywny charakter tego postępowania oraz bezwzględny wymóg wniesienia pozwu na odpowiednim formularzu urzędowym.

4. Postępowanie uproszczone

Sprawy cywilne, które potencjalnie mogą być rozpoznane w obu wskazanych postępowaniach, wskazuje art. 505¹ KPC⁴¹ oraz art. 2 i 3 rozporządzenia nr 861/2007. Są to sprawy cywilne i handlowe o roszczenia wynikające z umów o charakterze transgranicznym, jeżeli wartość przedmiotu sporu lub umowy, z wyłączeniem odsetek, wydatków i nakładów, nie przekracza równowartości 5000 euro oraz 20 000 zł (lub 75 000 zł co do roszczeń z art. 505¹ pkt 2 KPC⁴²) w momencie wniesienia pozwu do sądu, a ponadto sprawy te nie są wymienione w art. 2 ust. 1 zd. 2 i ust. 2 rozporządzenia nr 861/2007.

W razie dokonania przez powoda wyboru fakultatywnego europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, staje się ono wyłącznie właściwe do rozpoznania danej sprawy, a to zgodnie z art. 505²¹ § 2 KPC po myśli którego, w sprawie rozpoznawanej we-

⁴¹ Przepisy o postępowaniu uproszczonym stosuje się w następujących sprawach należących do właściwości sądów rejonowych: 1) o roszczenia wynikające z umów, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza dwudziestu tysięcy złotych, a w sprawach o roszczenia wynikające z rękojmi, gwarancji jakości lub z niezgodności rzeczy sprzedanej konsumentowi z umową, jeżeli wartość przedmiotu umowy nie przekracza tej kwoty 2) o zapłatę czynszu najmu lokali mieszkalnych i opłat obciążających najemcę oraz opłat z tytułu korzystania z lokalu mieszkalnego w spółdzielni mieszkaniowej bez względu na wartość przedmiotu sporu.

⁴² Sprawy o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym, należą do właściwości rzeczowej sądu okręgowego jako sądu pierwszej instancji (art. 17 pkt 4 KPC).

dług przepisów o europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń nie stosuje się przepisów o innych postępowaniach odrębnych. Powyższemu nie sprzeciwia się uregulowanie zawarte w art. 505²⁷ § 1 KPC, zgodnie z którym w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń w postępowaniu przed sądem drugiej instancji stosuje się kilka, wskazanych przez ustawodawcę przepisów dotyczących postępowania uproszczonego, tj. art. 505⁹-505¹¹, art. 505¹² § 1 i 3 oraz art. 505¹³ KPC. Mając na uwadze przyspieszony uproszczony charakter europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, ustawodawca uznał za racjonalne uproszczenie także postępowania apelacyjnego, przy czym postępowanie to zostało skonstruowane analogicznie do postępowania apelacyjnego w postępowaniu uproszczonym, wskutek czego wystarczającym stało się odesłanie do stosowania, enumeratywnie wskazanych przez ustawodawcę, przepisów normujących postępowanie uproszczone.

Jak zaznaczono, w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, na etapie postępowania apelacyjnego, stosuje się następujące przepisy postępowania uproszczonego:

art. 505⁹ KPC – określenie rodzajów zarzutów, na których można oprzeć apelację oraz wyłączenie przytaczania dalszych zarzutów po upływie terminu do wniesienia apelacji;

art. 505¹⁰ KPC – jednoosobowy skład sądu rozpoznającego apelację, możliwość rozpoznania apelacji na posiedzeniu niejawnym, jeżeli w apelacji lub odpowiedzi na apelację nie zażądano przeprowadzenia rozprawy;

art. 505¹¹ KPC – ograniczenie postępowania dowodowego do dowodu z dokumentu z wyjątkiem wypadku, w którym apelację oparto na późniejszym wykryciu okoliczności faktycznych lub środkach dowodowych, z których strona nie mogła skorzystać przed sądem pierwszej instancji;

art. 505¹² § 1 KPC – uchylenie zaskarżonego wyroku w razie stwierdzenia naruszenia prawa materialnego, jeżeli zgromadzone dowody nie dają wystarczających podstaw do zmiany wyroku;

art. 505¹² § 3 KPC – oddalenie apelacji, gdy mimo naruszenia prawa materialnego lub przepisów postępowania albo błędnego uzasadnienia zaskarżony wyrok odpowiada prawu;

art. 505¹³ KPC – ograniczenie uzasadnienia wyroku do wyjaśnienia podstawy prawnej z przytoczeniem przepisów prawa w sytuacji, w której sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego.

Po ewentualnym uchyleniu wyroku przez sąd drugiej instancji, w miejsce wyłączności europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń wstępuje wyłączność postępowania zwykłego w ramach trybu procesowego, a to zgodnie z dyspozycją art. 505²⁷ §2 KPC⁴³. Dalsze postępowanie toczyć się zatem będzie z pominięciem przepisów o wszystkich postępowaniach odrębnych, w tym także przepisów o europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń. Należy zaznaczyć, że wyłączenie w takiej sytuacji dopuszczalności zastosowania europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń uzasadnia to, że skoro w tym właśnie postępowaniu zostało wydane orzeczenie, które skutecznie wzruszono w postępowaniu przed sądem drugiej instancji, to sprawa nie powinna być ponownie rozpoznawana w sposób przewidziany w rozporządzeniu nr 861/2007.

5. Europejskie postępowanie nakazowe

Sprawy teoretycznie wspólne dla obu wymienionych postępowań należy ustalać na podstawie art. 505¹⁵ § 1 KPC w zw. z art. 2, 3 i 4 Rozporządzenia (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r.⁴⁴ (zmienionego

⁴³ Uchylając zaskarżony wyrok, sąd drugiej instancji przekazuje sprawę do rozpoznania z wyłączeniem przepisów o postępowaniach odrębnych.

⁴⁴ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 399 z 30 grudnia 2006, s.1, zwane dalej rozporządzeniem nr 1896/2006. Zgodnie z art. 2 tego rozporządzenia, ma ono zastosowanie do transgranicznych spraw cywilnych i handlowych, bez względu na rodzaj sądu lub trybunału. Nie ma ono zastosowania w szczególności do spraw skarbowych, celnych lub administracyjnych, ani dotyczących odpowiedzialności państwa za działania i zaniechania przy wykonywaniu władzy publicznej (acta iure imperii), praw ma-

wskazany już uprzednio rozporządzeniem nr 2015/2421), którym ustanowiono postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty oraz art. 505²¹ §1 KPC w zw. z art. 2 i 3 rozporządzenia nr 861/2007. Chodzi zatem o transgraniczne sprawy cywilne i handlowe, dotyczące roszczeń pieniężnych, które są wymagalne w chwili wniesienia pozwu, pod warunkiem że wartość przedmiotu sporu, z wyłączeniem odsetek, wydatków i nakładów, nie przekracza równowartości 5000 euro w momencie wniesienia pozwu do sądu, a ponadto nie mamy do czynienia z wyłączeniami zawartymi w powołanych przepisach.

Stosunek między tymi postępowaniami został określony przez polskiego ustawodawcę bardzo precyzyjnie. W razie dokonania przez powoda wyboru europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, wyłączność tego postępowania wynika wprost z art. 505²¹ § 2 oraz art. 505²⁷ § 2 KPC. Natomiast, jeśli powód wybrał europejskie postępowanie nakazowe, to wówczas postępowanie to jest wyłącznie właściwe, jako że zgodnie z art. 505¹⁵ § 2 KPC w sprawie rozpoznawanej według przepisów o europejskim postępowaniu nakazowym nie stosuje się przepisów o innych postępowaniach odrębnych.

Wskazać jednak należy na dwie, szczególne sytuacje, a co z a tym idzie wyjątkowe ich unormowanie.

jątkowych wynikających ze stosunków małżeńskich, testamentów i dziedziczenia, upadłości, postępowania związanego z likwidacją niewypłacalnych spółek lub innych osób prawnych, postępowań pojedynczych, układow oraz innych analogicznych postępowań, zabezpieczenia społecznego, roszczeń wynikających z zobowiązań pozaumownych, chyba że: są one przedmiotem umowy między stronami lub nastąpiło uznanie długu, lub dotyczą długów oznaczonych wynikających ze współwłasności mienia. Art. 3 rozporządzenia nr 1896/2005 stanowi, że przez sprawę transgraniczną należy rozumieć sprawę, w której przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu rozpoznającego sprawę, a transgraniczny charakter sprawy należy oceniać według stanu z daty wniesienia pozwu o wydanie europejskiego nakazu zapłaty zgodnie z niniejszym rozporządzeniem. Zgodnie z art. 4 powołanego rozporządzenia, postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty ustanawia się w celu dochodzenia roszczeń pieniężnych o oznaczonej wysokości, które są wymagalne w chwili wniesienia pozwu o wydanie europejskiego nakazu zapłaty.

Otóż, w razie wyrażenia przez powoda zgody na wydanie europejskiego nakazu zapłaty jedynie co do części roszczenia (art. 505¹⁸ § 1 KPC), sprawę co do pozostałej części roszczenia sąd rozpoznaje we właściwym trybie, a w wypadkach wskazanych w ustawie, według przepisów o postępowaniach odrębnych z tym, że wyłączono możliwość rozpoznania części roszczenia, co do której nie mógł być wydany europejski nakaz zapłaty, w postępowaniu nakazowym i upominawczym. Niewątpliwie użycie przez polskiego ustawodawcę terminu „tryb” może sugerować, że w takim przypadku dopuszczalne jest skierowanie sprawy przez sąd również do trybu postępowania nieprocesowego. Jeśli jednak mieć na uwadze, że rozporządzenie nr 1896/2006 nie ma zastosowania do spraw skarbowych, celnych lub administracyjnych, ani dotyczących odpowiedzialności państwa za działania i zaniechania przy wykonywaniu władzy publicznej (*acta iure imperii*), praw majątkowych wynikających ze stosunków małżeńskich, testamentów i dziedziczenia, upadłości, postępowania związanego z likwidacją niewypłacalnych spółek lub innych osób prawnych, postępowań pojedynczych, układow oraz innych analogicznych postępowań, zabezpieczenia społecznego, roszczeń wynikających z zobowiązań pozaumownych, chyba że: są one przedmiotem umowy między stronami lub nastąpiło uznanie długu, lub dotyczą długów oznaczonych wynikających ze współwłasności mienia (art. 2 ust. 2 i 3), to trzeba uznać że taka sytuacja procesowa nie może w praktyce wystąpić⁴⁵. Jeśli chodzi o ewentualne rozpoznanie sprawy przy zastosowaniu przepisów o obligatoryjnym postępowaniu uproszczonym, to stanowczą przeszkodą dla takiego rozwiązania wydaje się być wymóg wniesienia pozwu w postępowaniu uproszczonym na właściwym formularzu urzędowym. Z kolei źródłem wyłączenia dopuszczalności zastosowania postępowania nakazowego i upominawczego jest to, że skoro europejskie postępowanie nakazowe

⁴⁵ Wydaje się, że w aktualnym stanie prawnym termin „tryb” użyty w art. 50519 § 1 KPC powinien zostać zastąpiony co najmniej terminem „postępowanie cywilne”, por. art. 17 rozporządzenia nr 1896/2006.

jest alternatywą dla postępowania nakazowego i upominawczego według prawa krajowego, to w sytuacji, w której nie jest możliwe wydanie europejskiego nakazu zapłaty, należy postąpić analogicznie do sytuacji, w której nie ma podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, a nie dopuszczać możliwość skorzystania z kolejnego przyspieszonego postępowania odrębnego⁴⁶. Podkreślić też należy, że z istoty i natury analizowanego postępowania, w którym ustawodawca wyłączył możliwość rozpoznania sprawy w postępowaniu upominawczym, wynika iż roszczenie powoda nie może być dochodzone nie tylko w zwykłym postępowaniu upominawczym, ale także w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Jedynie dodatkowo można skonstatować, że wydaje się to być oczywiście wobec fakultatywnego charakteru tego postępowania, wskutek czego jego uruchomienie zależne jest od woli powoda, a nie sądu.

W świetle powyższego, niewątpliwie natomiast może dojść do rozpoznania sprawy w zwykłym postępowaniu procesowym.

Z kolei w przypadku skutecznego wniesienia sprzeciwu od europejskiego nakazu zapłaty, nakaz ten traci moc (art. 505¹⁹ § 1 KPC), a dalsze postępowanie będzie się odbywało przed właściwymi sądami w państwie członkowskim wydania, chyba że powód wyraźnie zażądał w takim przypadku zakończenia postępowania (art. 17 ust. 1 zd. 1 rozporządzenia nr 1896/2006)⁴⁷.

⁴⁶ Weitz K., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. T. Ereciński, Warszawa 2009, s. 838, por. też uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 949 VI kadencji, s. 41–42.

⁴⁷ Zgodnie z wyrokiem TSUE z dnia 13 czerwca 2013 r. w sprawie C-144/12 *Goldbet Sportwetten GmbH v. Massimo Sperindeo* (<http://curia.europa.eu/>) nie można uznać, że postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty oraz toczące się po jego zakończeniu krajowe postępowanie cywilne stanowią w rzeczywistości jedno i to samo postępowanie. Taka wykładnia byłaby trudna do pogodzenia z okolicznością, że pierwsze z tych postępowań przebiega w oparciu o przepisy rozporządzenia nr 1896/2006, podczas gdy drugie, co wynika z art. 17 ust. 1 tego rozporządzenia, odbywa się zgodnie z przepisami regulującymi Krajowe postępowanie cywilne. W konsekwencji, wniesienie sprzeciwu od europejskiego nakazu formalnie kończy

Ewentualne, dalsze postępowanie będzie się odbywało zgodnie z zasadami:

- a) europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń zgodnie z rozporządzeniem nr 861/2007, jeżeli ma ono zastosowanie w sprawie;
- lub
- b) właściwego krajowego prawa postępowania cywilnego (art. 17 ust. 1 zd. 2 rozporządzenia nr 1896/2006).

Jeżeli jednak powód nie wskaże, które z wyżej wymienionych postępowań ma być stosowane do rozpoznania jego roszczenia w postępowaniu mającym się toczyć wskutek wniesienia sprzeciwu lub gdy powód wnioskował o zastosowanie europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń według rozporządzenia nr 861/2007, a jego roszczenie nie będzie objęte zakresem tego rozporządzenia, to postępowanie będzie przekazane do właściwego krajowego postępowania cywilnego, chyba że powód wyraźnie zażądał, aby nie dokonywać takiego przekazania (art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1896/2007).

Przekazanie sprawy do europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń lub do innego postępowania cywilnego właściwego według prawa krajowego, podlega prawu państwa członkowskiego wydania, to znaczy prawu krajowemu tego państwa (art. 17 ust. 4 rozporządzenia nr 1896/2007). Podkreślić przy tym należy, że skutek powołanej już zmiany rozporządzenia nr 1896/2006, przepis art. 17 tego rozporządzenia nie posługuje się aktualnie terminem „zwykłe postępowanie cywilne”, bowiem w to miejsce wprowadzono formułę „właściwe krajowe postępowanie cywilne”.

Regulując przejście na prawo krajowe w przypadku skutecznego wniesienia sprzeciwu od europejskiego nakazu zapłaty, polski kodeks postępowania cywilnego również przewiduje, że w takim przypadku

postępowanie o wydanie europejskiego nakazu zapłaty, w związku z czym postępowanie to i następujące po nim, krajowe postępowanie cywilne stanowią formalnie oddzielne postępowania.

sąd rozpoznaje sprawę we właściwym trybie, a w przypadkach wskazanych w ustawie, według przepisów o postępowaniach odrębnych, z wyłączeniem jednak przepisów o postępowaniu nakazowym i upominawczym (art. 505¹⁹ § 1 KPC), przy czym wcześniejsze uwagi dotyczące skierowania sprawy przez sąd do trybu postępowania nieprocesowego, fakultatywnego elektronicznego postępowania upominawczego oraz obligatoryjnego postępowania uproszczonego, odnoszą się także do tego przypadku.

We wskazanej sytuacji niewątpliwie natomiast może dojść do rozpoznania sprawy w nowym, formalnie oddzielnym postępowaniu⁴⁸, które prowadzone będzie przez sąd w postępowaniu zwykłym, w trybie procesu cywilnego.

V. WNIOSKI KOŃCOWE

Na podsumowanie dotychczasowych rozważań, warto przywołać zasadnicze tezy poczynionych ustaleń:

- 1) europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń jest alternatywą dla istniejących postępowań przewidzianych w prawie państw członkowskich;
- 2) postępowanie to ma charakter fakultatywny, ponieważ powód decyduje czy z tego postępowania skorzysta, wyrażając swą wolę poprzez wniesienie pozwu na specjalnym formularzu.;
- 3) europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń można zaliczyć do postępowań uproszczonych i przyspieszonych, ponieważ przebieg tego postępowania, a zwłaszcza możliwość rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym, wskazuje na wspólne cechy z tą grupą postępowań odrębnych;

⁴⁸ Por. przypis 47.

- 4) cechą odróżniającą europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń od innych postępowań odrębnych (za wyjątkiem europejskiego postępowania nakazowego) jest transgraniczny charakter sprawy;
- 5) jeśli powód dokona wyboru europejskiego postępowania w sprawie roszczeń drobnych, to postępowanie to będzie miało charakter wyłącznie właściwy;
- 6) w kodeksie postępowania cywilnego istnieje zakaz łączenia europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń z postępowaniem nakazowym, co dotyczy postępowania przed sądami obu instancji;
- 7) jeśli powód wybierze dla dochodzenia swego roszczenia europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, to skierowanie postępowania na drogę zwykłego postępowania upominawczego jest wyłączone;
- 8) w przypadku, gdy dochodzenie roszczenia następuje w postępowaniu upominawczym, to w razie stwierdzenia braku podstaw do wydania nakazu zapłaty, po skutecznym wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty lub po uchyleniu nakazu zapłaty z urzędu, nie jest dopuszczalne dalsze prowadzenie procesu przy zastosowaniu przepisów o europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń;
- 9) w przypadku, gdy powód dokona wyboru drogi elektronicznego postępowania upominawczego, natomiast w jego toku dojdzie do stwierdzenia braku podstaw do wydania nakazu zapłaty, albo sąd z urzędu uchyli nakaz zapłaty lub też dojdzie do skutecznego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty, nie jest dopuszczalne następcze zastosowanie europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń;
- 10) jeśli powód wybrał europejskie postępowanie nakazowe, to wówczas postępowanie to jest wyłącznie właściwe;
- 11) unormowanie europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń wyraźnie wskazuje, że postępowanie to

jest autonomiczne względem pozostałych postępowań odrębnych.

1. Goździaszek Ł., Europejskie postępowanie w sprawach drobnych roszczeń, MoP 2009, nr 9, s. 471.
2. Zob. Manowska M., Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2010, s. 11 i n.
3. Miszewski M., Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza, Warszawa/Łódź 1946, s. 245.
4. Broniewicz W. wskazuje, że proporcje spraw rozpoznawanych w postępowaniu zwykłym i postępowaniach odrębnych uległy odwróceniu, por. Broniewicz W. (aktualizacja Kunicki I.) [w:] Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2016, s. 352.
5. Szerzej na temat różnego rozumienia pojęcia „postępowanie odrębne” Osowska-Grzelak M., Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. I, MoP 2008, nr 13, s. 694 i n. wraz z powołaną tam literaturą.
6. Gudowski J. [w:] Ereciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze, t. I Warszawa 2012, s. 175.
7. Miszewski W., Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza, Warszawa/Łódź 1946, s. 149.
8. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga- Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 1.
9. Jodłowski J. (aktualizacja Lapierre J., a następnie Weitz K.) [w:] Postępowanie cywilne, Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., Warszawa 2007, s. 41.
10. Siedlecki W. [w:] Jodłowski J., Siedlecki W., Postępowanie cywilne. Część ogólna, Warszawa 1958, s. 34.
11. Osowska-Grzelak M., Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. I, MoP 2008, nr 13, s. 700.
12. Bodio J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, red. Jakubecki A., Kraków 2005, s. 52.
13. Gudowski J., [w:] Ereciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 2012, s. 175.
14. Osowska-Grzelak M., Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. I, MoP 2008, nr 13, s. 694 i n.
15. Manowska M., Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2010, s. 16.
16. Broniewicz W. (aktualizacja Kunicki I.) [w:] Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2016, s. 352 i n.
17. Manowska M., Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2010, s. 16;
18. Bodio J. [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, red. Jakubecki A., Kraków 2005, s. 52;
19. Gudowski J. [w:] Ereciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 2012, s. 175.
20. Manowska M., Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2010, s. 11; por. też Postępowanie nakazowe i upominawcze, Warszawa 2001, s. 9 i n.
21. Siedlecki W., Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 1977, s. 16.
22. Gudowski J. [w:] Ereciński T., Jędrzejewska M., Gudowski J., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze, t. I Warszawa 2012, s. 176.
23. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga- Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 1.

24. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 10.
25. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda, w: Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 8.
26. Elektroniczne postępowanie upominawcze zostało wprowadzone ustawą z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 26, poz. 156) z mocą obowiązującą od 1.01.2010 r.
27. Lapiere J. (aktualizacja Weitz K.) [w:] Postępowanie cywilne Jodłowski J., Resich Z, Lapiere J., Misiuk-Jodłowska M., Weitz K., Warszawa 2007, s. 372.
28. Zieliński A., Uprzywilejowanie niektórych rodzajów roszczeń w postępowaniu cywilnym [w:] Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985, s. 310 oraz 312 i n.;
29. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 8 i n.
30. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 9.
31. Ereciński T., Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego

- Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin-Niechorze 28-30.9.2007 r., Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K., Warszawa 2009, s. 11.
32. Ustawa o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 grudnia 2008 r., Dz. U. nr 234, poz. 1571.
33. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 199 z 31 lipca 2007, s.1, dalej zwane rozporządzeniem nr 861/2007.
34. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 341 z 24 grudnia 2015, s. 1., dalej zwane rozporządzeniem nr 2015/2421.
35. Harast-Sidorowska A., komentarz do art. 505²¹ KPC [w:] Kodeks postępowania cywilnego, Tom I, Komentarz do art. 1-729, 2. Wydanie 2., red. Góra-Błaszczkowska A., Warszawa 2016, s. 1528-1529.
36. Cieślak S., System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzanych w życie w latach 2008-2010 [w:] Aurea praxis, aurea theoria: księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, red. Gudowski J., Weitz K., T. 1, Warszawa 2011, s. 87-107.
37. C-144/12 *Goldbet Sportwetten GmbH v. Massimo Sperindeo* (<http://curia.europa.eu/>).

OLAŚ ANDRZEJ,

*Ph.D. in law,
Attorney at law,*

Assistant Professor (Adjunct) at the Chair of Civil Procedure of the Faculty of Law Administration, Jagiellonian University in Kraków, Poland.

**SOME REMARKS ON THE PENDING REFORM
OF THE POLISH DOMESTIC SMALL
CLAIMS PROCEDURE**

ABSTRACT

This paper comments on the major changes to the Polish small claims procedure proposed pursuant to the draft Act of 27 November, 2017 amending the act – Code of Civil Procedure and some other acts. The purpose of this paper is to briefly present and assess these draft amendments from the perspective of the past experiences and future expectations as well as in comparison with some features of the European Small Claims Procedure, with a special emphasis on the efficient functioning of the procedure in question in conformity with its objectives, i.e. the increase of the access to justice as well as the effectiveness and the efficiency of legal protection in disputes concerning property claims of lower value through the simplification, streamlining and acceleration of proceedings as well as lowering its costs. The author finds that while the changes in the ambit of the application of provisions on the small claims procedure as well as the abandonment of the obligatory use of official forms deserve full recognition and sup-

port as appropriate and desirable adjustments based on the past experience and the critical evaluation of the currently binding rules, the latter changes empowering judges to use broad discretion in establishing both claimant's entitlement to a claim in principle and its amount as a substitute of strict determinations based on the proper evidence (including expert opinions), without the sufficient checks and procedural guarantees, e.g. in the form of the parties' access to full appeal including thorough review of discretionary findings of the court of first instance, seem to go too far in the attempt of streamlining and boosting time and cost-efficiency of this procedure, raising concerns from the perspective of due process and fair trial standards.

I. INTRODUCTION: THE SUBJECT MATTER OF THE ARTICLE

Simplified procedure (hereinafter also referred to as a: “*small claims procedure*”) was introduced into the Polish civil procedure in 2000 pursuant to the Act of 24 May, 2000 amending the act – Code of Civil Procedure, the Act on registered pledge and register of pledges, the Act on court costs in civil cases and the Act on court enforcement officers and execution¹ constituting a novel form of so-called “separate procedure”. Separate procedures, pursuant to the Polish Code of Civil Procedure², are the specific types of proceedings within the scope of civil procedure in contentious matters (i.e. civil process) constituting particular procedural regimes consisting of provisions deviating from the general rules on the civil proceedings in contentious matters, which are specifically crafted to

¹ Journal of Laws No. 48, item 554, as amended.

² The Act of November 17, 1964 Code of Civil Procedure, (the consolidated text: the Journal of Laws of 2018, item 155, as amended), hereinafter referred to as “CCP”.

serve the needs as well as to fit into peculiarities of civil matters covered by the scope of their respective application³.

The purpose of the adoption of a small claims procedure to the CCP was to increase the access to justice as well as effectiveness and efficiency of legal protection in disputes concerning property claims of lower value through the simplification, streamlining and acceleration of proceedings as well as lowering its costs⁴.

Another milestone in the development of small claims procedures within the civil procedural law in Poland took place on the 1st of January 2007 with the commencement of the application of the Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure⁵. Obviously, adoption of the European Small Claims Procedure as an optional instrument available to the claimants (creditors) seeking their claims of lower

³ E.g. Matrimonial Proceedings; Proceedings in Cases Involving Relationship Between Parents and Children; Proceedings in Cases Within the Subject-Matter and Scope of Labour Law and Social Insurance; Order for Payment Procedure and Procedure by Writ of Payment and Simplified Procedure. See in this regard *M. Manowska*, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2012; *B. Draniewicz, Ł. Piebiak*, *Postępowania odrębne: komentarz*, Warszawa 2007.

⁴ See: the official reasoning of the draft Act amending the act – Code of Civil Procedure, the Act on registered pledge and register of pledges, the Act on court costs in civil cases and the Act on court enforcement officers and execution, Governmental draft act no. 1202, p. 1. In legal literature see e.g. *J. Jankowski*, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, *Monitor Prawniczy* 2000, No 10, p. 618 *et. seq.*; *M. Manowska*, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, Warszawa 2002, p. 7; *S. Cieślak*, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004, p. 1-2, 74; *B. Draniewicz*, (in:) *B. Draniewicz, Ł. Piebiak*, *Postępowania...*, p. 339.

⁵ Official Journal of the European Union L.199.1 as amended by the Regulation (EU) 2015/2421 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2015 amending Regulation (EC) No 861/2007 establishing a European Small Claims Procedure and Regulation (EC) No 1896/2006 creating a European order for payment procedure (L 341/1). One should note however, that the proper executive provisions necessary to implement the Regulation (EC) No 861/2007 into the Polish civil procedure were added into the Code of Civil Procedure only with enactment of the Act of December 5, 2008 amending the act – Code of Civil Procedure and some other acts (Journal of Laws No. 234, item 1571) which came into force on 12 December, 2008.

value in cross-border cases did not replace the domestic small claims procedure but provided interested claimants with additional procedural choice between these two distinct procedures to a degree that the objective scope of their respective application overlaps⁶.

Since its adoption, provisions governing a Polish small claims procedure undergone some moderate amendments, among which the most important was a gradual process of increasing the limit of the amount in dispute which constitutes one of decisive criteria (*ratio valoris*) necessary to apply this procedure to a given dispute⁷. Having that stated, it seems worth noting however, that none of these amendments had a major impact on the general model of the procedure in question as such, which has remained untouched since its adoption.

This situation though is about to change since a planned huge overhaul of the Polish civil procedure as devised by the draft Act amending the act – Code of Civil Procedure and some other acts of 27 November 2017⁸ includes, *inter alia*, substantial modifications to the Polish domestic small claims procedure.

The purpose of this paper is to briefly present and assess the most vital of the planned amendments to the Polish domestic small claims procedure in the light of the European small claims procedure, from the perspective of the past experiences and future expectations with a special emphasis on the efficient functioning of the procedure in question conformant to its objectives as referred to above.

⁶ See in this regard remarks in point II below.

⁷ Initially, until 5 February 2005, small claims procedure covered claims up to PLN 5 000 which was then raised to PLN 10 000. Currently, since the 1 June 2017 the limit of the amount in dispute is PLN 20 000 which approximately equals EUR 5 000 constituting the limit of claims pursuant to the Article 2 sect. 2 of the Regulation (EC) No 861/2007 as amended by the Regulation (EU) 2015/2421 in force as of 14 July 2017.

⁸ Governmental draft act no. UD309 (available in Polish: “<https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12305652/12474228/12474229/dokument318923.pdf>”), hereinafter referred to as: “Bill”.

II. THE SUBJECT-MATTER SCOPE OF SMALL CLAIMS PROCEDURE

The most salient feature of the above-mentioned reform of the small claims procedure consist in a major overhaul of its objective scope of application, as provided for in the Article 505¹ CPC. Pursuant to its current wording, the provisions on the simplified procedure shall apply to the cases falling under the jurisdiction of district courts concerning: (1) contractual claims, if the value of the matter at issue does not exceed PLN 20 000, and in claims arising from a warranty, guarantee, quality guarantee or non-compliance of consumer goods with a consumer sales contract, if the value of the subject of the agreement does not exceed the same amount, (2) payment of rent for the lease of housing units and other charges payable by the lessee as well as charges for the use of housing units in a housing cooperative irrespective of the value of the matter at issue (no more than PLN 75 000 which according to the Article 17 point 4 demarcates the subject-matter jurisdiction of the district and regional courts).

According to a prevailing view⁹, the term “cases concerning claims” used in the Article 505¹ point 1 CPC shall be understood broadly, i.e. it covers not only cases in which provision of performance (monetary or non-pecuniary claims) owed by a debtor to a creditor is sought, but

⁹ M. Manowska, *Postępowania odrębne...*, s. 211-212; S. Cieslak, *Postępowania przyspieszone...*, s. 70; idem, *System postępowania przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzanych w życie w latach 2008-2010*, (in:) J. Gudowski, K. Weitz (ed.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. I, Warszawa 2011, p. 95; B. Draniewicz, (in:) B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania...*, p. 341, nb 3. This broad understanding of the concept of „claim” in the context of the scope of simplified proceedings is also indicated by the shape and contents of the official “P” “form of the statement of claim, which contains a section 6.1. intended to indicate a monetary claim together with possible interest, and a section 6.2 to specify „other requests”, in which three options are listed: „ordering specific behavior”, „provisions of things” and „other”, which option – in the face of exhaustion of possible actions for the performance – must refer to demands for the determination or shaping of the legal relationships.

also those in which the claimant requests determination (establishment) of the existence or non-existence of a legal relationship or the shaping (establishing, changing or terminating) of the legal relationship. On the other hand the Article 505¹ point 2 CPC explicitly limits the scope of application of the small claims procedure to claims arising out of contracts, thus excluding all claims in torts, based on unjust enrichment and other non-contractual claims.

This scope of application is rightly criticized by the authors of the Bill as dysfunctional¹⁰. In simplified proceedings, cases seeking to obtain judgments shaping subjective rights (i.e. complaints demanding determination or shaping a legal relationship or law) should not be examined, due to the inappropriateness of the specific provisions governing these procedure aiming at the streamlining, expediting and simplifying of its conduct to the nature of such cases. At the same time there is no convincing justification for maintaining the principle that only actions on claims under contracts or connected with the tenancy or other form of the use of housing premises are subject to examination in these proceedings.

Therefore, the Bill proposes a new wording of the Article 505¹ point 1 CPC pursuant to which in simplified proceedings, claims for performance are examined if the value of the subject of the dispute does not exceed PLN 20,000, and in claims for warranty or guarantee – if the value of the subject of the contract does not exceed this amount. The Article 505¹ point 2 CCP in turn, excludes from the scope of its application cases that are deemed by the proponents of the Bill to be inadequate for small claims procedure: namely: (1) matters falling within the jurisdiction of regional as opposed to district courts¹¹; (2) matrimonial matters and cases concerning relationships between parents and children; (3) cases in the field of labor law examined with the participation of lay judges; (4)

¹⁰ See the reasoning of the Bill, p. 107 (available at: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12305652/12474240/12474241/dokument318937.pdf>).

¹¹ See in this respect the Article 17 CCP.

matters relating to social security, with the exception of the issues listed in the Article 477⁸ § 2 points 1-4 CCP and pension cases.

Due to the fact that general principles may not cover all peculiar situations that would justify the examination of the case without applying the provisions on simplified procedure, the proponents of the Bill considered it appropriate to authorize the court to omit the provisions on simplified procedure, if in the opinion of the court it may contribute to a more efficient resolution of the dispute (see the draft Article 505¹ § 3 CCP). Pursuant to this provision, the court will decide to hear the case without taking into account the provisions on simplified procedure by means of incontestable decision.

The author believes that abovementioned changes deserve recognition and support. The proposed objective scope of application, as opposed to the one currently in force, seems to be suitable to the specific procedural features of the small claims procedure, covering most contractual and non-contractual claims within the limit of the value of PLN 20 000 while, at the same time, excluding claims for determining or shaping legal relationship as well as claims arising out of matters which by the virtue of their nature shall not be subject to the streamlined procedural rules devised for the small claims procedure. Moreover, proposed regulation of the subjective scope of simplified proceedings sets domestic small claims procedure much more in line with its European counterpart (i.e. European Small Claims Procedure). Pursuant to the Article 2 sect. 1 of the Regulation (EC) No 861/2007 the latter applies to all property claims arising out of the civil and commercial matters, irrespective whether they are of contractual nature or not, if the value of a claim does not exceed EUR 20 000 except for the matters excluded under the section 2 of this Article.

III. STATUTORY FORMS OF PLEADINGS

Pursuant to the Article 505² CPC, in the simplified procedure, statement of claims, statement of defense, motions to set aside a default judgment

and pleadings containing evidence shall be filed using official, mandatory forms¹². According to the Article 493 § 2 CCP and the Article 503 § 2 CCP, both read in conjunction with the Article 505², the same duty of using official forms applies to submitting appropriate means of appeal against orders for payment issued in the procedure by writ of payment (“postępowanie nakazowe”) and the order for payment procedure (“postępowanie upominawcze”) in cases falling within the scope of the small claims procedure, concurrently recognized in one of the abovementioned *ex parte* proceedings leading to the issuance of the order of payment in the simplified proceedings.

The mandatory nature of statutory forms is highlighted by the procedural consequences of a breach of a duty to use them as specified in the Article 130¹ § 1¹ and § 2 CCP. Pursuant to the former paragraph, if a pleading which should be filed on an official form is not submitted on such form or cannot be duly processed due to failure to comply with other formal conditions, the presiding judge shall request the party to correct or supplement those requirements within one week, forwarding the pleading concerned to that party. Such request should specify all the missing or erroneous elements of the pleading and information about the provisions of § 2 of the article in question. Pursuant to the latter paragraph, if the party fails to correct or supplement above-mentioned requirements within the specified-above time limit, the presiding judge shall order that pleading to be returned to the party. For the same reason, motions to set aside default judgment, allegations against an order for payment or objections to an order for payment shall be rejected by the court.

The purpose of establishing the obligation to file basic pleadings on official forms was to increase access to justice by standardizing these pleadings in cases pertaining to small claims and thus facilitating their

¹² Templates of official forms and methods of making them available to the parties is governed by the Regulation of the Minister of Justice on specifying the forms and the manner of making official forms available in the proceedings of 5 April 2002 (the consolidated text: Journal of Laws of 2015, item 723 as amended) enacted on the basis of the statutory delegation as provided for in the Article 125 § 3 CCP.

submission, in particular for parties not represented by professional attorneys, as well as ensuring efficiency and acceleration of simplified proceedings, by expediting initial examination of these pleadings in courts through the standardization and uniformity ensured by official forms¹³.

In practice, the obligation to comply with requirement of lodging pleadings on a properly completed official forms – as a manifestation of the increased procedural formality in the simplified proceedings – has proven to be one of the most controversial measures adopted by the legislator, aimed at achieving the objective of the simplified proceedings. It is highly questionable whether the imposition on the parties of such increased requirements as to the form of procedural action may indeed serve well in realizing the goals of this procedure, i.e. reducing barriers to access to justice, as well as, simplifying and streamlining proceedings in minor and simple matters. In the academia it is rightly submitted that, contrary to the assumptions adopted by the legislator, particularly in the face of the (one may argue – excessively) formalistic approach of courts in assessing the correctness of completing official forms¹⁴, the obligatory use of them often poses the parties (especially, but not exclusively, unrepresented by professional representatives) serious difficulties, thus making these forms counterproductive. As a result mandatory, official forms, more often than not, contribute to impeding the parties attempts at pursuing legal protection and thus increase, instead of reduction of the number of incidental proceedings triggered in the course of the main proceedings to correct or supplement the formal defects of pleadings, and,

¹³ See the official reasoning of the draft Act amending the act – Code of Civil Procedure, the Act on registered pledge and register of pledges, the Act on court costs in civil cases and the Act on court enforcement officers and execution, Governmental draft act no. 1202, p. 147.

¹⁴ See e.g. Resolution of the Supreme Court of 30 May 2001, case no: III CZP 19/01, OSNC 2001, No 12, pos. 170, pursuant to which any errors in filling official forms applicable in civil cases (in particular small claims procedure), even if they do not prevent giving the pleading a correct course, disqualify them.

consequently, extend the proceedings in time as well as effectively limit access to justice¹⁵.

The proponents of the Bill acknowledged the referred-above criticism, admitting explicitly that practical experiences with the use of official forms in contentious proceedings (in particular in the small claim procedure) lead to the following conclusions. First, from the perspective of professional attorneys the obligation to use forms is pointless, since they are, or at least are expected to be able to properly formulate pleadings without using the forms. At the same time, the parties acting before the court on their own behalf (not represented by attorneys), who are unable to draft appropriate pleadings in their usual written form, usually cannot properly complete the forms neither. In summary, the general obligation to use official forms does not simplify the small claims procedure, but instead, complicates it, without providing in return sufficiently meaningful benefits in terms of streamlining processing of the pleadings resulting in substantial costs and time savings.

As a consequence of such conclusions, the proponents of the Bill decided to abandon the mandatory use of forms in the simplified proceedings by repealing the Article 505² CCP in whole¹⁶. Taking into consideration however that, in individual cases, the use of forms may help some incapable parties in communicating their statements and motions in written pleadings, abolishing the obligation to use forms, is not tantamount a prohibition on their use. The parties will be enti-

¹⁵ See e.g. A. *Zieliński*, Błędy w urzędowych formularzach – glosa – III CZP 19/01, Monitor Prawniczy. 2002, No 1, p. 18; A. *Góra-Błaszczkowska*, Postępowanie uproszczone w sprawach z zakresu prawa pracy – glosa – III PZP 2/03, Monitor Prawa Pracy 2004, No 9, p. 248 *iet. seq.*

¹⁶ The obligation to use official form shall remain in some non-litigious proceedings (e.g. land and mortgage registration proceedings as well as registration proceedings concerning entries in the National Court Register, in which the use of forms is a consequence of specific requirements as to the contents of respective motions and submissions which are in line with the substantive rules governing these public registers.

tled to use official forms voluntarily. Proponents of the bill correctly note that, so long as no specific provision prohibits a party from filing the pleading on the form, the parties' freedom of using these forms does not require any special stipulation or authorization¹⁷.

Fully adhering to the criticism of the obligation to use forms in the domestic small claims procedure, the above-mentioned solution proposed in the Bill should be regarded as appropriate and desirable. Insofar as this obligation, due to the need to standardize statements of claims and counter-claims brought before the courts of different EU member states in cross-border cases under the European Small Claims Procedure (the Article 4 sect 1 and the Article 5 sect. 5 of the Regulation (EC) No 861/2007) is fully justified¹⁸, the same duty in national procedure lacks satisfactory reasons justifying its maintenance. At the same time, a solution that allows the parties to use the existing templates of forms voluntarily, at their sole discretion, should be deemed as correct.

IV. SCOPE OF THE JUDICIAL DISCRETION IN DETERMINING FACTS OF THE CASE AND RESOLVING THE DISPUTE

Major change in the Bill with regard to the conduct of the proceedings pursuant to the domestic small claims procedure pertains to the scope of judicial discretion with regard to the establishing the facts of the case which according to the relevant legal rules decide on the legitimacy of

¹⁷ See the official reasoning of the draft Act amending the act – Code of Civil Procedure, the Act on registered pledge and register of pledges, the Act on court costs in civil cases and the Act on court enforcement officers and execution, Governmental draft act no. 1202, p. 147.

¹⁸ See in this regard also motive no 11, 16 and 17 of the of the Regulation (EC) No 861/2007. One should note, however, that pursuant to Article 5 sect. 3 of the Regulation (EC) No 861/2007, the official form for statement of defense is optional – the defendant may submit his response to a claim also in any other appropriate way not using the answer form.

the claim sought by the claimant as such (its principle) and the actual amount (*quantum*) of the claim awarded.

This comes as a little surprise since one of the most distinctive features of the Polish domestic simplified proceedings consists in the widening of the admissibility of the judge's discretionary assessment of the facts of the case replacing detailed and precise factual findings made on the basis of evidence, in particular expert opinions. In other words, the concept of simplifying, streamlining and thus accelerating as well as lowering the costs of the proceedings conducted under the rules of the small claims procedure is largely implemented on the level of special rules of fact-finding (and evidence) conducive to the establishment of the facts of the case and the respective rules of adjudication referring to factual basis of decisions on the merits of the case.

Pursuant to the Article 505⁷ CCP as currently in force, if the court decides that a case is particularly complex or that resolution thereof requires expert knowledge, the court shall continue hearing that case without application of the provisions on the small claims procedure. This rule is tantamount to the absolute prohibition of the expert opinions in the simplified proceedings which effectively lead to the lowering of the costs of the small claims proceedings and its expedition at the cost of the narrowing of its actual scope of application through a case-by-case, fact-specific, exclusion of more complicated cases from its purview and transferring them to the “regular” civil proceedings conducted in accordance with general provisions on the civil process. This solution is somewhat divergent from the more flexible rule included in the Article of the Regulation (EC) No 861/2007, pursuant to which in the European Small Claims Procedure the court or tribunal may take expert evidence or oral testimony only if it is not possible to give the judgment on the basis of other evidence. Thus the need to admit expert opinion in the European Small Claims Procedure does not *per se*, lead to inadmissibility of this procedure.

Concurrently, the Article 505⁶ § 3 CCP stipulates that if the court decides that it is impossible or overly difficult to substantiate the

amount of a claim, the court may award such amount as the court may deem appropriate, established by taking into consideration all the circumstances of a case. This provision extends the general scope of so-called *ius moderandi*, empowering the court to assess and grant amount it perceives to be adequate, i.e. at the discretion of the court¹⁹. This discretionary power of the court is however not absolute: in its exercise not only must the court employ logic and experience in its effort of comprehensive analysis of all relevant circumstances of the case affecting the amount of the claim to be awarded to the claimant but first, it must be satisfied that the statutory prerequisites of the application of *ius moderandi*, as provided for in the quoted above provision, are met. Namely, prior to the exercise of this discretionary competence, it must establish by the court that the claimant has proven his claim in principle and simultaneously, that it is impossible or excessively difficult for him to do the same with the specific amount he is entitled to *vis-à-vis* the defendant.

According to a new wording of the Article 505⁷ § 1 CCP as proposed in the Bill, whenever the establishment of the legitimacy or amount of the performance demanded by the claimant requires expert knowledge, it is for the court to decide whether to resort to his own, independent assessment based on considering all the circumstances of the case or to seek an expert opinion. This change clearly amounts to a further, substantial strengthening of the *ius moderandi* of the court in the domestic small claims procedure since, first of all a need to admit expert opinion no longer disqualifies the case from the application of its rule, and secondly the scope of this judicial power is broadly expanded to cover both the principle and the amount of the claim in dispute. Moreover, impossibility or excessive difficulties in proving the claim does not constitute the necessary prerequisite for the exercise

¹⁹ On the *ius moderandi* under the existing provisions see e.g. M. Manowska, *Postępowanie uproszczone*, p. 75-78; J. Gudowski, (in:) T. Ereciński (ed.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, p. 866-967.

of the *ius moderandi* anymore. Conversely, according to the proposed wording of the Article 505⁷ § 1 CCP it will be up to the court to determine at its sole discretion whether in the circumstances of the case it is more appropriate to exercise its own judgment in establishing the legitimacy or amount of the performance due in the dispute at hand or rather if it is more advisable to resort to expert opinion.

Furthermore, the Article 505⁷ § 2 CCP as proposed in the Bill, instructs the court not to admit the expert opinion if its expected cost would exceed the value of the subject of the dispute, unless exceptional circumstances justify its admission. This rule is aimed at protecting the efficiency and economical rationality of the civil proceedings which in cases concerning property claims are grossly violated once the costs of the dispute surpass the value of the claim, thus inevitably harming either claimant, defendant or both parties (contingent upon the final allocation of this costs by the court) and contradicting the overarching objective of the civil proceedings which is to deal with civil cases in a fair and efficient manner.

This new provisions undoubtedly equip the court with a new, powerful tool enabling the streamlining, expediting and lowering costs of small claims procedure. This however comes at the price of emergence or indeed, substantial increase of a risk of unpredictability and even judicial arbitrariness in the process which in extreme cases may well amount to a sheer denial of justice, i.e. grave violation of due process rights and fair trial which standards both belong to constitutional²⁰ and conventional²¹ fundamental principles constituting the cornerstones of the concept of rule of law²².

²⁰ Pursuant to the Article 45 sect. 1 of the Constitution of the Republic of Poland Act of 2 April 1997 (Journal of Laws of 1997, no. 78, item 483, as amended). everyone has the right to a fair and public hearing of his case without undue delay before a competent, impartial, and independent court.

²¹ See the Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed in Rome on 4 November 1950, ratified by the Republic of Poland on 19 January 1993 (Journal of Laws of 1993, no. 61, item 284).

²² See in this regard e.g. P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005; A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012.

The proponents of the Bill acknowledge the above-mentioned risk of judicial arbitrariness²³. However they defend proposal arguing that, taking into account high ethical and professional standards required from the judges, it can be reasonably assumed that they will be careful enough in exercising their discretion in judgments, so that the degree of risk taken will certainly not exceed the acceptable level. Moreover, as the authors of the Bill point out, errors and deficiencies in this area will be relatively easy to identify and remedy in the appellate proceedings. Thus, the proponents of the Bill assert that the weighing of these competing arguments justify conclusion that the expected benefits in the form of streamlining and improving time and cost efficiency of the proceedings should outweigh the risk of arbitrary judicial decisions.

This optimistic evaluation may however be deemed objectionable, if one gives due account to the realities of the appellate proceedings in the Polish civil procedural law. One may observe quite a common practice in the courts of second instance of limiting review of judgments issued in the court of first instance challenged by means of appeal, by giving a broad deference to the factual findings contained in the contested decision. This happens even more often in the simplified proceedings where the scope of appellate control based on the model of limited appeal (so-called appeal *sine beneficio novorum*)²⁴ is expressly reduced by the virtue of the Article

²³ See the reasoning of the Bill, p. 109.

²⁴ The essence of a difference between a full (*cum beneficio novorum*) and limited (*sine beneficio novorum*) appeal lies primarily in the fact that the limited appeal does not serve - like a full appeal - an examination of the validity of the challenged judgment from the point of view of compliance with reality and the law (that is all pertinent *questiones facti* and *questiones iuris* of the case at hand), but from the point of view of its compliance with the procedural material at the disposal of the adjudicating court. Therefore, the focal point for the court of the second instance in the model of limited appeal is the judgment and its correctness in light of the records of the case collected in the case-files, not the re-examination of the case on *de novo* basis (including conducting or supplementing evidentiary proceedings) and adjudication on its merits. See in this regard the reasoning of the Resolution of the Supreme Court of 31 January 2008, case no III CZP 49/07, OSNC 2008, No 6, pos. 55. In literature see, e.g., J. Jaśkiewicz, *Apelacja w postępowaniu uproszczonym*, Przegląd Sądowy 2003, No 10, p. 70 *et seq.*; J. Gudowski, *Pogląd na apelację* (in:) J. Gudowski,

505⁹ § 1¹, the Article 505¹¹ § 1 and 2, the Article 505¹² § 3 CCP. Additionally decisions of the court of the second instance are not subject to cassation in appeal (see the Art. 398² § 2 point 3 CCP). This may be perceived (and often is) as an incentive (or even temptation) to unduly limit the scope of review of a challenged judgment to the minimum and thus, ascribe to these decisions high degree of deference. Additionally one should notice that the opportunistic tendency to give deference to assessment made by the court in a lower instance is in a natural manner aggravated once those assessments are made within discretion expressly granted to the court pursuant to the applicable provisions.

This inherent risk of arbitrariness becomes even more immense in “petty” claims matters which can be distinguished from within the small claims under the Bill. This is so, as pursuant to the draft Article 505⁸ § 4 CCP, in cases in which the value of the subject of the dispute does not exceed PLN 1,000, the statement of reasons of the judgment shall be limited to clarifying the legal basis of the decision with reference to provisions of law. The court may, at its sole discretion, based on an assessment of all the circumstances of the case, decide to extend this reasoning to the remaining contents required by the Article 328 § 2 CCP²⁵. Therefore, if the court of first instance is empowered to make its decision on the merits of the case based on his discretionary assessment of facts and simultaneously is released by a legislator from a duty to properly justify his decision, one may doubt whether courts of second instance will find sufficiently compelling reasons or incentives to give a proper scrutiny to such findings underlying contested decisions which would require “second-guessing” intentions and reasons of the court which has issued a judgment in ques-

K. Weitz (red.), *Aurea praxis...*, p. 241; A. Mendrek, *Konsekwencje modelu apelacji ograniczonej w postępowaniu uproszczonym*, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ 2017, No 1, p. 23 *et seq.*

²⁵ Pursuant to this provision a statement of the reasons for a judgment should specify the actual grounds (factual basis) for decision, namely: the facts that the court accepted as proven, the evidence on which the court relied, reasons for which the court denied credibility and probative value to other evidence and the legal basis for the judgment, including reference to relevant legal rules.

tion without a need of providing its reasons in writing for the purpose of appellate control.

These observations, regardless of praiseworthy intentions of the authors of the Bill to boost efficiency and maximally streamline small claims procedure, must raise serious concerns with regard to conformity with due process standards as it imposes upon the parties material risk of denial of justice.

V. WHAT REMAINS UNCHANGED

What remains unaffected by the Draft are in particular procedural rules that are devised to streamline and expedite small claims procedure through maximal reduction of the admissibility of those procedural institutions, application of which, usually leads to more complexities in the course of the proceedings which may adversely affect its time and cost efficiency. This includes, in particular, the following: limitation of the admissibility of the joinder of claims (the Article 505³ § 1-2 CCP²⁶); prohibition of the modification of claims in the course of the proceedings (the Article 505⁴ § 1, first sentence CCP); prohibition of third parties direct (main) and indirect (ancillary) interventions during proceedings as well as joinder of parties (Article 505⁴ § 1, second sentence CCP);

²⁶ Pursuant to the § 1 of the Article 505³ CCP, only one claim may be pursued with a single complaint (statement of claim). Paragraph § 2 sets forth that more than one claim may be contained in a single complaint only if they arise out of the same contract or more than one contract of the same type. If more than one claim is unduly contained in a single complaint, the presiding judge shall order that complaint to be returned pursuant to the Article 130¹ CCP. Due to the proposed changes in the scope of application of the small claims procedure as discussed in the point II above, the Bill introduces respective changes in this provision referring to the same legal relationship of the legal relationships of the same kind as a source of admissible joinder of claims.

limitation of the admissibility of submitting counter-claims by defendants as well as declaring set-off (Article 505⁴ § 2 CCP²⁷)²⁸.

VI. CONCLUSIONS

Concluding, it is fair to state that the planned reform of the Polish small claims procedure will have a material impact on the model and shape of these proceedings, affecting not only its scope of application but also abandoning the mandatory use of official forms, as well as influencing significant procedural rules of conduct pertaining to the admissible extent of judicial discretion in establishing and assessing the facts of the case determining the resolution of the dispute on its merits. While the changes in the ambit of the application of provisions on the small claims procedure as well as the abandonment of the obligatory use of official forms deserve full recognition and support as appropriate and desirable adjustments based on the past experience and the critical evaluation of the currently binding rules, the latter changes empowering judges to use broad discretion in establishing both claimant's entitlement to a claim in principle and its amount as a substitute of strict determinations based on the proper evidence (including expert opinions), without the sufficient checks and procedural guarantees, e.g. in the form of the parties' access to full appeal including thorough review of discretionary findings of the court of first instance, seem to go too far in the attempt of streamlining and boosting time and cost-efficiency of this procedure, raising concerns from the perspective of due process and fair trial standards.

²⁷ By the virtue of Article 505⁴ § 2 CCP, submission of a counter-complaint and assertion of a set-off defense shall be allowed only if claims underlying these measures fall under the scope of simplified procedure.

²⁸ See in this regard e.g. *M. Manowska*, *Postępowanie uproszczone...*, p. 24 *et. seq.*; *S. Cieślak*, *Postępowania przyspieszone...* p. 79 *et. seq.*; *B. Draniewicz*, (in:) *B. Draniewicz, Ł. Piebiak*, *Postępowania...*, p. 353 *et seq.*

1. Journal of Laws No. 48, item 554, as amended.
2. The Act of November 17, 1964 Code of Civil Procedure, (the consolidated text: the Journal of Laws of 2018, item 155, as amended).
3. *M. Manowska*, Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2012; *B. Draniewicz, Ł. Piebiak*, Postępowania odrębne: komentarz, Warszawa 2007.
4. *J. Jankowski*, Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym, Monitor Prawniczy 2000, No 10, p. 618
5. *M. Manowska*, Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym, Warszawa 2002, p. 7.
6. *S. Cieślak*, Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego, Warszawa 2004, p. 1-2, 74.
7. *B. Draniewicz*, (in:) *B. Draniewicz, Ł. Piebiak*, Postępowania..., p. 339.
8. Regulation (EU) 2015/2421 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2015 amending Regulation (EC) No 861/2007 establishing a European Small Claims Procedure
9. Regulation (EC) No 1896/2006 creating a European order for payment procedure (L 341/1).
10. Governmental draft act no. UD309 (available in Polish: “<https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12305652/12474228/12474229/dokument318923.pdf>”).
11. *J. Gudowski, K. Weitz* (ed.), Aurea praxis, aurea theoria. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. I, Warszawa 2011, p. 95.
12. Resolution of the Supreme Court of 30 May 2001, case no: III CZP 19/01, OSNC 2001, No 12, pos. 170, pursuant to which any errors in filling official forms applicable in civil cases (in particular small claims procedure), even if they do not prevent giving the pleading a correct course, disqualify them.
13. *A. Zieliński*, Błędy w urzędowych formularzach – glosa – III CZP 19/01, Monitor Prawniczy. 2002, No 1, p. 18.
14. *A. Góra-Błaszczkowska*, Postępowanie uproszczone w sprawach z zakresu prawa pracy – glosa – III PZP 2/03, Monitor Prawa Pracy 2004, No 9, p. 248.
15. *P. Pogonowski*, Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2005; *A. Łazarska*, Rzetelny proces cywilny, Warszawa 2012.

16. *J. Jaśkiewicz*, Apelacja w postępowaniu uproszczonym, Przegląd Sądowy 2003, No 10, p. 70
17. *J. Gudowski*, Pogląd na apelację (in:) *J. Gudowski, K. Weitz* (red.), Aurea praxis..., p. 241; *A. Mendrek*, Konsekwencje modelu apelacji ograniczonej w postępowaniu uproszczonym, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ 2017, No 1, p. 23 et seq.

Панич Н.Ю.,

доктор права (Dr. jur.), LL.M.

викладач та науковий працівник Інституту права

держав Східної Європи

Кільський університет (Федеративна Республіка Німеччина)

МАЛОЗНАЧНІ СПРАВИ ЗГІДНО Ч. 6 СТ. 19 ЦПК УКРАЇНИ У ПОРІВНЯННІ З § 495А ЦПК НІМЕЧЧИНИ І Ч.1 СТ.2 РЕГЛАМЕНТУ (ЄС) № 861/2007: ЧИ ВДАЛАСЬ РЕФОРМА?

15 грудня 2017 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до ГПК, ЦПК, КАС та інших законодавчих актів». Цей закон ознаменував собою закріплення в українському законодавстві цілої низки новел, у тому числі й у цивільному процесуальному праві.¹ Новели мали на меті реформувати цю галузь права України шляхом приведення її у відповідність до європейських стандартів. У зв'язку з цим виникає питання, чи було досягнуто цієї мети та чи відповідають новели праву ЄС, а також праву окремих членів ЄС, наприклад, Федеративної Республіки Німеччина. Обсяг даної праці не дозволяє проаналізувати усі новели ЦПК

¹ Oleksandr Kovalyshyn, Novellierung der ukrainischen Zivilprozessordnung, WIRO, 2018, № 3, С. 72.

України², а тому акцент у цій праці буде здійснено на загальному аналізі однієї з них – інституті малозначних справ (спорів).

Цивільний процесуальний кодекс Німеччини (в подальшому – ЦПК Німеччини)³ містить два блоки норм, які регулюють інститут малозначних справ у німецькому процесуальному праві. Перш за все, це § 495а ЦПК Німеччини, який регулює провадження у так званих справах малозначного характеру (Bagatellverfahren). Крім того, окремий комплекс норм німецького ЦПК закріплено в главі 6 одинадцятій книги ЦПК, предметом регулювання якого є «Європейське провадження в справах з малозначними вимогами згідно Регламенту (ЄС) № 861/2007». Таким чином, особа в Німеччині при зверненні до національного суду може клопотати про провадження на основі національного права (§ 495а ЦПК Німеччини) або скористатися можливостями провадження згідно Регламенту (ЄС)⁴ № 861/2007.⁵

Розгляд інституту малозначних справ доцільно зосередити на двох аспектах. Перш за все, зацікавленість викликають передумови (критерії) кваліфікації справи як малозначної. Крім того, актуальним є порівняльний аналіз особливостей судового розгляду малозначних справ в Україні та Німеччині.

1. ЦІНА ПОЗОВУ

Згідно ч.6 ст.19 ЦПК України малозначними вважаються перш за все справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів про-

² Більш широкий аналіз перебігу та основних аспектів реформування цивільного процесу України автором було здійснено в рамках наукової конференції «Das Assoziierungsabkommen und das Wirtschaftsrecht der Ukraine sowie Deutschlands: Implementierung, Realität und Erwartungen» 05.10.2018 у м. Кельн (Німеччина).

³ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>

⁴ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007R0861&from=DE>.

⁵ MüKoZPO/Deppenkemper, 5. Aufl. 2016, ZPO § 495a, Rn. 3.

житкового мінімуму для працездатних осіб. Крім того, до категорії малозначних можуть бути зараховані також справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Таким чином, одним з критеріїв зарахування справи до категорії малозначних в українському процесуальному праві є ціна позову. Крім того – незалежним від попереднього – критерієм зарахування справи до категорії малозначних є кваліфікація її як малозначної українським судом. З урахуванням величини прожиткового мінімуму для працездатних осіб станом на 09.11.2018 року⁶ у розмірі 1 841 грн. малозначною у розумінні ч.6 ст.19 ЦПК України вважається справа, у якій ціна позову не перевищує 184 100 грн. З урахуванням офіційного курсу НБУ станом на 09.11.2018 року⁷ в еквіваленті 1 євро / 31,90 грн. малозначною у розумінні ч.6 ст.19 ЦПК України вважається справа, у якій ціна позову не перевищує приблизно 5 772 Євро.

Процесуальному праву Німеччини також знайомий критерій ціни позову як передумова зарахування справи до категорії малозначних. Згідно § 495a ЦПК Німеччини справа вважається малозначною, якщо ціна позову не перевищує 600, – Євро. На відміну від національного права Німеччини, право ЄС передбачає істотно вищі межі малозначності відповідної справи. Згідно ч.1 ст.2 Регламенту (ЄС) № 861/2007 малозначною вважається справа, у якій ціна позову не перевищує 5 000 Євро.⁸

⁶ Див. розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб в Інтернеті за посиланням http://moopravo.liga.zakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SH000419.html.

⁷ Див. офіційний курс валют НБУ в Інтернеті за посиланням <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>.

⁸ До 14.07.2017 року Регламент (ЄС) № 861/2007 у своїй старій редакції передбачав більш ніж вдвічі нижчу межу малозначності справи. Згідно ч.1 ст.2 Регламенту (ЄС) № 861/2007 у старій редакції малозначною вважалась справа, у якій ціна позову не перевищувала 2 000 Євро. Однак Регламент (ЄС) 2015/2421 від 16.12.2015 року, який почав діяти з 14.07.2017, у своїй ч.1

2. ЗМІНА ЦІНИ ПОЗОВУ

За певних умов одна із сторін процесу може звернутися до суду з заявою про збільшення розміру позовних вимог або про зміну предмета позову. Така процесуальна дія впливає на ціну позову, а отже – повинна знаходити свій вияв також і у новій правовій оцінці відповідності такої справи критерію малозначності. Український законодавець дав відповідь на це питання, передбачивши відповідні правові наслідки у ч. 5 ст.274 ЦПК України. Згідно цієї норми суд відмовляє у розгляді малозначної справи за правилами спрощеного позовного провадження або постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача про збільшення розміру позовних вимог або зміни предмета позову відповідна малозначна справа не може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження. Відповідні правові наслідки у випадку зміни ціни позову передбачив також і ЦПК Німеччини. У разі перевищення передбаченого § 495a ЦПК Німеччини розміру ціни позову внаслідок збільшення розміру позовних вимог або подання зустрічного позову такий спір підлягає розгляду за правилами загального позовного провадження.⁹

3. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД МАЛОЗНАЧНОЇ СПРАВИ

Як українське, так і німецьке процесуальне право врегульовують процедуру розгляду малозначної справи в порядку спроще-

ст.1 передбачив збільшення межі малозначності до 5 000 Євро. Причиною такого збільшення стало прагнення європейського законодавця покращити доступ сторін (і перш за все, споживачів та малих і середніх підприємств) до дієвого та фінансово доступного правового захисту (див. п. 5 міркувань до Регламенту).

⁹ BeckOK ZPO/Toussaint, 30. Ed. 15.9.2018, ZPO § 495a, Rn. 3.

ного провадження. Основоположний принцип такого розгляду в Україні передбачено в ч.5 ст.279 ЦПК України.¹⁰ Згідно даної норми за клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін. У разі, якщо таке клопотання відсутнє, суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами. Водночас, розгляд судом справи з повідомленням (викликом) сторін – за наявності відповідного клопотання – не є обов'язком, а лише правом українського суду. Згідно ч.6 ст.279 ЦПК України суд має право відмовити у такому розгляді навіть за наявності клопотання однієї з сторін, якщо одночасно існують певні передумови. Перш за все, якщо предмет позову є стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує вище вказаних 5 772 Євро. Крім того, якщо характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного та всебічного встановлення обставин справи.

Німецький законодавець відмовився від надання суду таких широких повноважень, які б базувалися на внутрішньому переконанні суду/судді. Згідно чіткого формулювання § 495а ЦПК за наявності відповідного клопотання однієї з сторін розгляд справи судом здійснюється усно, тобто з повідомленням (викликом) сторін. Німецька доктрина підкреслює важливість цього постулату, який спрямований на гарантування передбаченого ч.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод права на публіч-

¹⁰ Щодо принципів цивільного судочинства див. детальний аналіз у статті Ізарової І.О., Спрощене позовне провадження цивільного судочинства: новела українського законодавства // Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів: тези доповідей та повідомлень учасників III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2-3 листопада 2017 року) / заг. ред. І. Д. Шутака. – Харків : Право, 2017. – С. 214.

ний судовий розгляд.¹¹ Його незмінність неодноразово підтверджувала і підтверджує німецька судова практика, в тому числі і рішення федерального конституційного суду. І хоча деякі науковці допускають, що німецький суд має право відмовити у клопотанні про усний судовий розгляд справи в тому випадку, якщо рішення буде прийнято на користь заявника такого клопотання, однак таку позицію більшість науковців недвозначно заперечує.¹² Обґрунтовуючи свою позицію, останні справедливо зазначають, що перебіг процесу, поведінка сторін у суді та вказівки суду під час усного розгляду справи можуть привести до нових клопотань по доказовій базі та іншого напрямку ходу процесу, про що не може бути відомо наперед. Таким чином навіть при умовній перспективі прийняття рішення на користь заявника відповідного клопотання справа все одно повинна бути розглянута з повідомленням (викликом) сторін.

4. ПРЕДСТАВНИЦТВО СТОРІН ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНОЇ СПРАВИ

Починаючи з 2016 року, в Україні було розпочато процес запровадження так званої «адвокатської монополії».¹³ Станом на листопад 2018 року адвокати України володіють виключним правом представляти інтереси юридичних та фізичних осіб у судах апеляційної та касаційної інстанцій. З 1 січня 2019 року монополію адвокатів на представництво буде запроваджено також і у судах пер-

¹¹ Нк-ZPO/Friedrich Pukall, § 495a, Rn.19; BeckOK ZPO/Toussaint, 30. Ed. 15.9.2018, ZPO § 495a, Rn. 17.

¹² MüKoZPO/Deppenkemper, 5. Aufl. 2016, ZPO § 495a, Rn. 17.

¹³ Див. наприклад, Лівінська К. Б., Монополізація адвокатської діяльності: проблемні питання / К. Б. Лівінська // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 3. – С. 398; Бичкова С. С. Окремі аспекти участі адвоката у цивільному процесі України / С. С. Бичкова, Г. В. Чурпіта // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 9. – С. 116.

шої інстанції. З цього правила законодавець встановив винятки, в тому числі і для малозначних справ. Зокрема, згідно ч.2 ст.60 ЦПК України під час розгляду справ у малозначних спорах (малозначних справ) представником може бути не лише адвокат, але й будь-яка інша особа, котра досягла вісімнадцяти років і має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у статті 61 ЦПК України.

Німецьке процесуальне право також містить норми, які зобов'язують сторін представляти свої інтереси в суді адвокатами. Відповідні положення закріплені у §§ 78-78c ЦПК Німеччини. Водночас, так звана «примусова участь адвоката» (Anwaltszwang) не поширюється на деякі категорії справи, в тому числі й на малозначні справи.¹⁴

5. ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ

Як німецьке, так і українське право врегульовують питання доказів і доказування під час розгляду судом малозначних справ.

Згідно ч.8 ст.279 ЦПК України законодавець розмежовує між розглядом малозначних справ з повідомленням (викликом) учасників справи та без такого виклику. У тому випадку, якщо суд розглядає малозначну справу без повідомлення (виклику) учасників справи, тоді він досліджує лише докази і письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи. Якщо ж суд розглядає справу з повідомленням (викликом) учасників справи, тоді він також заслуховує їх усні пояснення і показання свідків.

Німецький законодавець, включаючи § 495a в національний ЦПК, також прагнув полегшити суду процедури, пов'язані з дока-

зами і доказуванням.¹⁵ Він досягнув цієї мети, не обмежуючи сторони в способах і засобах донесення до суду своєї правової позиції, наприклад, шляхом представлення суду показів свідків. З цією метою німецький законодавець звільнив національний суд від прив'язки до обов'язкових процедур у сфері доказів і доказування, вживши заходів для дотримання судом основоположних принципів процесуального права.¹⁶ Для цього він надав національному суду повноваження отримувати ці ж таки покази свідків не лише в письмовій формі, але й в телефонному режимі. Більш того, німецький суд отримав можливість враховувати при розгляді малозначних справ не лише інформацію від свідків, але також й інших, потенційно важливих носіїв інформації, зокрема, експертів.

6. АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ СУДУ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ

Питанню оскарження рішень суду у малозначних справах присвячено спеціальні норми як в українському, так і в німецькому цивільному процесі.

Згідно ч. 1 ст. 369 ЦПК України рішення суду у малозначній справі може бути оскаржено в апеляційному порядку. Особливість такого оскарження згідно українського права полягає в тому, що суд апеляційної інстанції уповноважений розглядати вказані апеляційні скарги без повідомлення учасників справи. І лише з власної ініціативи суд апеляційної інстанції може розглянути таку справу у судовому засіданні з повідомленням (викликом) учасників спра-

¹⁵ BT-Drucksache 11/4155, S. 10.

¹⁶ Christoph G. Paulus, Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht, 4. Aufl., 2009, Rn. 498

¹⁴ Нк-ZPO/Friedrich Pukall, § 495a, Rn. 5.

ви, якщо на користь такого повідомлення (виклику) свідчитимуть конкретні обставини справи (ч.3 ст.369 ЦПК України).

Німецьке процесуальне право регулює процедуру апеляційного оскарження у ст.511-541 національного ЦПК. Загальні передумови апеляційного оскарження рішень суду першої інстанції – без спеціальної прив'язки до малозначних справ – закріплює ч.2 ст.511 ЦПК Німеччини. Згідно даної норми рішення суду першої інстанції може бути оскаржено в апеляційному порядку, якщо розмір ціни апеляційної скарги перевищує 600,- Євро або якщо суд першої інстанції допустив таке оскарження у своєму рішенні. Отже, перша передумова не може бути підставою апеляційного оскарження рішень суду у малозначних справах, тому що ціна позову в таких малозначних справах згідно § 495a ЦПК Німеччини не перевищує 600,- Євро.¹⁷ Таким чином апеляційне оскарження рішення суду у малозначних справах можливе лише за наявності другої передумов – якщо суд першої інстанції допустив таке оскарження у своєму рішенні. Процесуальний закон чітко врегульовує випадки, за яких такий допуск можливий. Згідно ч.4 ст.511 ЦПК Німеччини суд першої інстанції допускає апеляційне оскарження рішення, якщо ціна апеляційної скарги не перевищує 600,- Євро і справа має принципове значення або необхідність прийняття рішення по цій справі апеляційним судом зумовлена формуванням права чи забезпеченням єдності судової практики. У випадку, якщо такий допуск зі сторони суду першої інстанції відсутній і сторона не може оскаржити це рішення в апеляційному порядку, вона має право звернутися до суду першої інстанції зі скаргю на порушення її права на судовий розгляд згідно § 321a ЦПК Німеччини. Після – здебільшого безуспішного¹⁸ – розгляду цієї скарги сторона отримує можливість в подальшому звернутися до Конституційного суду з конституцій-

¹⁷ Див. розділ I.

¹⁸ MüKoZPO/Deppenkemper, 5. Aufl. 2016, ZPO § 495a, Rn. 50.

ною скаргю на рішення суду першої інстанції та порушення її права на судовий розгляд вказаної малозначної справи.¹⁹

7. КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ СУДУ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ

Цивільний процесуальний кодекс України містить чітку норму щодо можливості касаційного оскарження судових рішень у малозначних справах. Згідно п.2 ч.3 ст.389 ЦПК України судові рішення у малозначних справах „фільтруються“²⁰ і, як правило, не підлягають касаційному оскарженню. Винятки з цього правила допускаються лише тоді, коли касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики. Крім того, касаційне оскарження судового рішення у малозначній справі можливе, якщо особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до ЦПК України позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи. Також касаційне оскарження можливе, якщо така малозначна справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу. І насамкінець судові рішення по малозначній справі може бути оскаржене в касаційному порядку, якщо суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

На відміну від ЦПК України, німецький процесуальний закон не містить спеціальних норм щодо можливості касаційного оскарження рішень суду у малозначних справах. Він лише встановлює процедуру і передумови касаційного оскарження загалом. Згідно ч.1 ст. 542 ЦПК Німеччини касаційному оскарженню підлягають

¹⁹ Musielak/Voit/Wittschier, 15. Aufl. 2018, ZPO § 495a, Rn. 11.

²⁰ Гулько Б., Малозначні справи у практиці Верховного Суду // Судебно-юридическая газета. – 2018. – № 12-14 (431-433). – С. 11.

остаточні рішення апеляційної інстанції.²¹ Процедуру касаційного оскарження німецький законодавець врегулював в ч.1 ст.543 національного ЦПК. Згідно цієї статті рішення апеляційного суду може бути оскаржене в касаційному порядку, якщо касаційне оскарження допустив апеляційний суд у своєму рішенні або такий допуск здійснив касаційний суд за наслідками розгляду заяви на рішення апеляційного суду про недопуск до касаційного оскарження. ЦПК Німеччини зобов'язує суд у ч.2 ст. 543 допустити рішення апеляційної інстанції до касаційного оскарження, якщо відповідна справа – як і в українському праві – проходить відповідні «фільтри»²², зокрема, має принципове значення або необхідність прийняття рішення по цій справі касаційним судом зумовлена формуванням права чи забезпеченням єдності судової практики.

8. ВИСНОВКИ

Закріплення інституту малозначних справ в праві ЄС, а також в автономному праві Німеччини як держави-члена ЄС свідчить про актуальність та затребуваність цього інституту. Тому ця новела українського законодавця в національному цивільному процесі безумовно заслуговує схвалення і підтримки.

Норми щодо регулювання кваліфікації справ як малозначних та їх судового розгляду спрямовані на досягнення кількох цілей. Перш за все, законодавець прагне надати учасникам справи ефективний механізм судового захисту їх прав та інтересів. Крім того, ці норми мають на меті розвантажити судову систему, спростивши судам процедуру розгляду таких справ. Між цими обома цілями повинен існувати виважений баланс, оскільки диспропорція на користь сторін чи суду загрожуватиме або першій, або другій з вказаних цілей.

²¹ MüKoZPO/Krüger, 5. Aufl. 2016, ZPO § 542 Rn. 1.

²² BeckOK ZPO/Kessal-Wulf, 30. Ed. 15.9.2018, ZPO § 543 Rn. 14.

Таким чином, законодавець повинен передбачити в процесуальному законі такі важелі, які слугуватимуть запорукою і гарантією цього балансу. І навіть якщо якийсь з тих чи інших важелів не спрацює на стадії розгляду справи судом першої інстанції, виправити цю ситуацію повинні апеляційна і/або касаційна інстанції.

Порівняльний аналіз ч.6 ст.19 ЦПК України та § 495а ЦПК Німеччини свідчить, що на сьогодні український процесуальний закон встановлює істотно ширші – у порівнянні з німецьким процесуальним законом – межі для віднесення відповідної справи до категорії малозначних. Крім того, якщо врахувати повноваження українського суду визнавати малозначними також і справи незначної складності, ціна позову в яких перевищує приблизно 28 850 Євро²³, тоді стають очевидними відмінності у межах малозначних справи згідно українського та німецького права. І лише у порівнянні з нормами права ЄС, зокрема, ч.1 ст.2 Регламенту (ЄС) № 861/2007 щодо аспекту меж малозначності ці відмінності втрачають свій істотний характер.

Як українське, так і німецьке процесуальне право врегулювали правові наслідки зміни ціни позову у малозначній справі. Загалом ці правові наслідки є співставними. Зокрема, у тій частині, що така справа підлягатиме розгляду за правилами загального позовного провадження.

Істотна відмінність між ЦПК України та ЦПК Німеччини полягає у регулюванні повноважень суду щодо вирішення питання, проводити розгляд малозначної справи з повідомленням (викликом) сторін чи без нього. В той час, як німецький суд повинен розглянути малозначну справу з повідомленням (викликом) сторін за наявності відповідного клопотання, український суд має право – навіть за наявності відповідного клопотання – відмовити у цьому. І хоча ЦПК України теоретично ставить високий бар'єр для суду,

²³ Див. виноски 6 і 7 щодо підрахунку меж для віднесення відповідної справи до категорії малозначних.

який мав би перешкоджати його потенційно свавільній відмові у відповідному клопотанню, однак виключити формальне посилення судом на відсутність потреби у проведенні судового засідання з урахуванням характеру спірних правовідносин та предмету доказування не можна. Таким чином, ч.6 ст.279 ЦПК створює передумови для спрощення розгляду судом малозначних справ за рахунок обмеження учасників справи в їх участі у справі, сприяючи внаслідок цього потенційному дисбалансу між інтересами суду та сторін справи. Як використовуватимуть цей інструментарій українські суди першої інстанції та як реагуватимуть на це суди вищих інстанцій, покаже практика. Однак зловживання таким ліберальним формулюванням ч.6 ст.279 ЦПК створить ризики для учасників справи та може стати однією з передумов їх подальшого звернення до ЄСПЛ.

Позитивно слід оцінити положення процесуального права України, згідно якого представництво інтересів сторін адвокатами під час судового розгляду малозначних справ не є обов'язковим. Запровадження в Україні адвокатської монополії ще й у цій категорії справ лягло б у багатьох випадках істотним тягарем на окремі сторони судового розгляду. У Німеччині учасники процесу в інших категоріях справ мають можливість скористатися ефективними механізмами державної або недержавної (зокрема, страхової) підтримки в оплаті послуг адвокатів. В Україні одні з цих механізмів доволі неефективні, в той час як інші – майже відсутні.

Суттєві відмінності не на користь української моделі судового розгляду малозначних справ прослідковуються і щодо питань доказів і доказування. Якщо український суд розглядатиме малозначну справу без повідомлення (виклику) учасників справи, тоді він не заслухає ні їх усних пояснень, ні показань свідків. Хоча якраз власні покази учасників та покази свідків можуть мати для самих учасників справи критичне значення. Можливість врахування їх судом у телефонному режимі український законодавець взагалі не тематизував, не кажучи вже про висновки експертів.

Критично важливі відмінності в українському та німецькому процесуальному законодавстві передбачені щодо такого важливого процесуального інструменту як оскарження рішення суду першої інстанції. І хоча процесуальні закони обох держав допускають можливість такого оскарження, диспропорція не на користь сторін прихована саме в українському законі. Теоретично український суд апеляційної інстанції може розглянути таку справу у судовому засіданні з повідомленням (викликом) учасників справи. Однак чи звертатимуть на цю норму увагу ті апеляційні суди, які свій інтерес у розвантаженні від напливу справ ставитимуть вище від інтересу сторін донести до суду свою правову позицію, взявши безпосередньо участь у судовому засіданні? На етапі становлення і реформування судової системи в Україні повністю виключати небезпеку неврахування цієї норми не можна. Таким чином і ч.3 ст.369 ЦПК України містить у собі серйозні ризики для балансу між інтересами суду та сторін. Більш досконалого формулювання потребують також і передумови для касаційного оскарження рішень українського суду в малозначних справах.

Підсумовуючи вище викладене, слід сказати, що українським законодавцем зроблені перші кроки на шляху до врегулювання інституту малозначних справ в національному цивільному процесі. Однак це лише перший етап і на ньому зупинятися не слід. Враховуючи суспільну значущість категорії малозначних справ, регулювання цього інституту слід активно і терміново вдосконалювати, в тому числі з урахуванням досвіду європейського та німецького законодавців. Наскільки швидко український законодавець зможе досягти прогресу у цьому питанні – покаже час.

Попов О.І.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного процесу,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна

МАЛОЗНАЧНІСТЬ СПРАВИ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ФІЛЬТР ДОСТУПУ ДО СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Новелізація цивільного процесу, що відбулась унаслідок прийняття в 2017 році нової редакції Цивільного процесуального кодексу України (далі за текстом – ЦПК України), дістала свого вираження у вигляді появи нових процесуальних інститутів та процедур до цього не відомих національній системі цивільного судочинства. Однією з таких яскравих новел стало запровадження у цивільному процесуальному законодавстві категорії «малозначна справа», а також окремого процесуального порядку розгляду таких справ у формі спрощеного позовного провадження (глава 10 розділу III ЦПК України).

Поряд з наведеним законодавець передбачив можливість розгляду малозначних справ лише в межах двох інстанційних циклів (суд першої інстанції – суд апеляційної інстанції). Відповідно до положень ст. 389 ЦПК України судові рішення у малозначних справах, за загальним правилом, не підлягають касаційному оскарженню.

Таким чином, з урахуванням змісту п. 1 ч. 4, ч. 6 ст. 19 ЦПК України, об'єктами касаційного оскарження не можуть виступати рішення, ухвалені за результатами розгляду:

- а) малозначних спорів у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, незалежно від того за правилами якого позовного провадження вони були розглянуті;
- б) спори, які розглядалися судом в порядку спрощеного позовного провадження, як малозначні, так і справи незначної складності чи інші справи, визначені судом як малозначні в порядку статей 19 та 274 ЦПК України.

Наведений підхід законодавчого створення бар'єру доступу малозначних справ до суду касаційної інстанції є класичним прикладом процесуальних перешкод, які в юридичній літературі прийнято іменувати «процесуальними фільтрами» або «касаційними фільтрами» [1].

Зазначений «процесуальний фільтр» ми й пропонуємо дослідити в межах цієї роботи, окремо розглянувши особливості застосування відповідних процесуальних норм у практиці Верховного Суду як суду касаційної інстанції.

Слід відзначити, що законодавчі нововведення в частині неможливості касаційного перегляду рішень у малозначних справах стали одним із найдискусійніших питань як на етапі обговорення законопроекту про внесення змін до ЦПК України, так і після його прийняття. Свідченням цьому можуть слугувати численні публікації як представників наукових правничих шкіл, так і практикуючих правників, у тому числі й суддів новоствореного Верховного Суду [2; 3; 4; 5].

Зокрема, в деяких публікаціях відстоюється точка зору, що запровадження вказаного «касаційного фільтру» несе загрозу порушення гарантованого Конституцією України права на касаційне оскарження судових рішень та створює перешкоди у доступі до правосуддя [2; 3].

Долучаючись до окресленої дискусії, насамперед, відзначимо, що конституційне право на апеляційне і касаційне оскарження судових рішень не є безумовним, оскільки положення п. 8 ст. 129 Основного Закону у чинній редакції передбачають можливість обмеження права на касацію у визначених законом випадках.

Існування у законодавстві процесуальних фільтрів доступу до суду касаційної інстанції є достатньо поширеною світовою практикою й зумовлене специфікою природи касації як екстраординарної форми перегляду судових рішень, а також функціями вищих судових установ зокрема, такою з них як забезпечення єдності судової практики [6, с. 34, 386, 389].

Наведений підхід у створенні обмежень в доступі до вищих судових установ повністю узгоджується із положеннями Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи R (95) 5 від 07 лютого 1995 року «Щодо введення в дію й поліпшення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і торгівельних справах» (далі – Рекомендація), які наголошують перед державами-членами про необхідність вживати заходи стосовно виключення з права на оскарження окремих категорій справ, серед яких, зокрема, виділяються справи щодо позовних вимог на невелику суму (п. «а» ст. 3 Рекомендації). При цьому п. «с» ст. 7 Рекомендації окремо передбачено, що скарги до суду третьої інстанції повинні подаватися, передусім, в рамках тих справ, які будуть розвивати право або сприяти одноманітному тлумаченню закону й за умови, що такі справи вже пройшли слухання у судах двох інстанцій. До того ж, коло таких справ може бути обмежене тими скаргами, які стосуються питань права, що мають значення для всього суспільства в цілому, внаслідок чого Комітет Міністрів рекомендує вимагати від особи, яка подає скаргу, обґрунтування того, чому її справа буде сприяти досягненню вищевказаних цілей [7].

Окремо питання запровадження «процесуальних фільтрів» на шляху до суду касаційної інстанції, в контексті забезпечення права на доступ до правосуддя, містяться у прецедентній практиці Євро-

пейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Так, у своїх рішеннях ЄСПЛ наголошує, що право на суд, одним з аспектів якого є право на доступу до суду не є абсолютним і воно може бути обмеженим, особливо щодо умов прийнятності скарги. Разом із тим, право доступу до суду не може бути обмежене таким чином або у такій мірі, що буде порушена сама його сутність. Ці обмеження повинні мати законну мету та дотримуватися пропорційності між використаними засобами та досягнутими цілями (рішення у справах «Голдер проти Сполученого Королівства» та «Гуерін проти Франції») [8; 9].

У рішеннях по справах «Леваж Престасьон Сервіс проти Франції» та «Бруалья Гомес де ла Торре проти Іспанії» ЄСПЛ відзначив, що умови прийняття касаційної скарги для розгляду можуть бути суворішими, ніж для заяви в першій інстанції. Зважаючи на особливий статус суду касаційної інстанції, процесуальні процедури у суді касаційної інстанції можуть бути більш формальними, особливо, якщо провадження здійснюється судом після їх розгляду судом першої інстанції, а потім судом апеляційної інстанції [10; 11].

Крім того, у рішенні 2018 року по справі «Зубац проти Хорватії» ЄСПЛ було сформульовано критерії застосування законодавчих обмежень щодо доступу до Верховного суду, а саме: передбачуваність обмеження; несприятливі наслідки помилок під час провадження, що призвело до відмови заявникові у доступі до вищого суду; можливість стверджувати, що такі обмеження здатні спричинити «надмірний формалізм» (п. 109).

Розглядаючи зазначену справу ЄСПЛ наголосив, що коли національне законодавство дало суду змогу відфільтрувати справи, що надходять до нього, вищий суд, вирішуючи питання про надання доступу, не обмежений помилковою оцінкою цього порогу, наданою судами нижчої інстанції (п. 86).

У п. 105 цього рішення Суд також зауважив, що оскаржуване обмеження доступу до Верховного Суду охоплюється загальновизнаною легітимною метою встановленого законодавством порогу *ratione valoris* для скарг, що подаються на розгляд Верховного Суду,

яка полягає в тому, щоб забезпечувати розгляд у Верховному Суді, з огляду на саму суть його функцій, лише справ необхідного рівня значущості [12].

У довершення до всього вищезазначеного зауважимо, що положеннями ст. 389 ЦПК України передбачена можливість подолання «касаційного фільтру» за ознакою малозначності справи в окремих випадках, а саме якщо:

- 1) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;
- 2) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;
- 3) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу
- 4) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Крім того, виходячи зі змісту ч. 6 ст. 403 ЦПК України касаційна скарга, в тому числі й на рішення ухвалене в малозначній справі, підлягає прийняттю, а справа – передачі на розгляд до Великої Палати Верховного Суду, у випадках, коли заявник оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції.

Разом із тим, аналіз вищеперерахованих підстав вказує на здебільшого оціночний характер категорій, покладених у їх основу. Іншими словами, вирішення питання про відкриття касаційного провадження у малозначній справі з урахуванням перелічених у п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України випадків законодавець виводить у площину судової дискреції. Проте реалізація дискреційних повноважень суду касаційної інстанції не повинна сприйматись як необмеженість судового розсуду, в аспекті дотримання вимог принципу правової визначеності.

Згідно змісту Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи R (80) 2 від 11 березня 1980 року «Стосовно реалізації адміністративними органами влади дискреційних повноважень», дискреційними визнаються повноваження владного суб'єкта обирати в конкретній ситуації між альтернативами, кожна з яких є правомірною. Виходячи з цього не можна допускати, щоб використання дискреційних повноважень при застосуванні цих норм призводило до порушення законних прав та інтересів осіб, які звернулися до суду [13].

В цьому контексті слід погодитись із думкою А.О. Монаєнка, що нечітке визначення в законі обставин для перегляду Верховним Судом судових рішень та їх переліку може призвести до ситуації, коли надання Верховному Суду права на дискрецію при вирішенні питання допуску справи не завжди підсилюватиме засади доступності правосуддя, оскільки кожна справа може оцінюватися суб'єктивно крізь призму її обставин та можливих правових наслідків для особи, суспільства і держави. Наведене, на думку вченого, не повною мірою може забезпечувати реалізацію принципу верховенства права [5, с. 35].

Окреслену проблему, на наш погляд, доцільно розглянути через аналіз практики застосування відповідних положень цивільного процесуального законодавства Верховним Судом.

Передусім відзначимо, що вибірковий аналіз практики застосування Верховним Судом положень ст. 389 ЦПК України на стадії відкриття касаційного провадження вказує на те, що суд, здебільшого, відмовляє у допуску касаційної скарги на судові рішення у малозначних справах, активно застосовуючи досліджуваний нами «касаційний фільтр». Разом із тим, незважаючи на невелику питому вагу випадків успішного подолання такого фільтру, саме вони викликають особливий інтерес до вивчення.

Як відзначалось вище, першою підставою для відкриття касаційного провадження у малозначній справі процесуальний закон визначає *фундаментальне значення правового питання для формування єдиної правозастосовчої практики*. В наведеному випад-

ку існування такої підстави є цілком обґрунтованим і зумовленим функцією Верховного Суду по забезпеченню однакового застосування норм права судами (ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Так, Верховним Судом при розгляді касаційної скарги на постанову апеляційного суду Дніпропетровської області від 20 березня 2018 року по справі № 210/6117/13-ц, яка стосувалася кредитних правовідносин було встановлено, що справа за своїм характером відноситься до категорії малозначних в силу вимог закону, оскільки ціна позову становила 46 147,60 грн., що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Разом із тим, суддя-доповідач при прийнятті рішення про відкриття касаційного провадження погодився із доводами заявників стосовно того, що касаційна скарга може стосуватися питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики. В обґрунтування свого рішення, суд касаційної інстанції посилався на те, що викладені у оскаржених рішеннях висновки не узгоджуються з правовими висновками Верховного Суду України та Касаційного цивільного Суду в складі Верховного Суду, а тому необхідність забезпечення єдності судової практики в такій ситуації видається пріоритетною в порівнянні з малозначним характером справи [14].

В іншій справі, яку можна привести як приклад застосування Верховним Судом пп. «а» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України суд, відкриваючи касаційне провадження у малозначній справі, констатував наявність питання права, яке має фундаментальне значення для забезпечення єдиної судової практики застосування положень ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» в частині сплати судового збору у справах про захист прав споживачів [15]. У наведеній справі існування різних підходів у застосуванні судами положень законодавства стосовно покладення на учасників справи про захист прав споживачів обов'язку нести витрати по сплаті судового збору стало причиною надання такому правовому питанню

статусу фундаментального з точки зору потреби у забезпеченні однакових підходів до правозастосування.

Позбавлення можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи є окремою підставою для подолання «касаційного фільтру» за ознакою малозначності справи. Наведена підстава потребує застосування у тих випадках, коли обставини, встановлені під час розгляду малозначної справи мають преюдиційне значення при розгляді іншої справи.

Для прикладу можна навести справу № 701/167/18-ц, яка розглядалася судами за позовом страхової компанії до фізичної особи про відшкодування матеріальної шкоди в порядку регресу на підставі ст. 38 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів». Рішеннями судів першої та апеляційної інстанції позов страхової компанії було задоволено. Виходячи з того, що за розміром ціни позову справа відносилась до категорії малозначних, касаційне оскарження судових рішень по такій справі не допускалось. Разом із тим, суддя-доповідач, розглядаючи матеріали касаційної скарги підтримав позицію заявника щодо необхідності касаційного перегляду оскаржуваних рішень, виходячи з того, що до заявника був поданий позов про відшкодування майнової шкоди в іншій справі, провадження в якій було зупинене до вирішення спору у даній справі. Відмова у відкритті касаційного провадження в такому випадку позбавляє заявника можливості спростувати обставини встановлені у даній справі при розгляді судом іншої справи, а тому суд, застосувавши пп. «б» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України відкрив касаційне провадження [16].

Найбільш цікавою й водночас неоднозначною в контексті застосування вбачається така підстава для касаційного перегляду малозначної справи як *значний суспільний інтерес або виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу.* Зважаючи не те, що цивільне процесуальне законодавство не містить ви-

значення понять «значний суспільний інтерес» та «винятковість значення для учасника справи», в силу їх оціночного характеру, встановлення наявності чи відсутності відповідної підстави є виключно дискреційним повноваженням суду касаційної інстанції, яке може бути застосовано в силу внутрішнього переконання судді. Аналіз практики застосування пп. «в» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України вказує на різноманіття підходів до розуміння вищевказаних категорій, виходячи з особливостей правового питання, предмету спору та індивідуальних особливостей учасників справи.

Так, Верховний суд в своїй ухвалі про відкриття касаційного провадження по справі № 408/4122/17-ц, обґрунтовуючи наявність значного суспільного інтересу у розгляді справи, виходив із предмету позовних вимог та обставин справи. Зокрема, предметом спору у зазначеній справі було стягнення з відповідача на користь позивача заборгованості із заробітної плати та середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні, що виникла внаслідок обставин непереборної сили (воєнний конфлікт на території Луганської області та здійснення у зв'язку із цим антитерористичної операції), а саме: захоплення з 13 березня 2017 року невстановленими особами виробничих та адміністративно-інформаційних потужностей товариства з обмеженою відповідальністю «ДТЕК Свердловантрацит», у зв'язку з чим втрачено доступ до первинних документів, на підставі яких має здійснюватися розрахунок заборгованості із заробітної плати, яку належить виплатити позивачу. Таким чином, особливий характер справи, зумовлений складністю її вирішення внаслідок обставин воєнного конфлікту на Сході України, а також значна кількість подібних справ, які розглядаються судами стали підставою для надання малозначній справі статуту такої, що становить значний суспільний інтерес та відкриття провадження за касаційною скаргою [17].

У свою чергу аналіз позитивної практики подолання «касаційного фільтру», виходячи з критерію «винятковості значення для учасника справи» вказує на те, що суд касаційної інстанції в наведе-

них випадках керується у сукупності декількома факторами, як-то предмет спірних правовідносин, ціна позову, статус заявника тощо.

Так, відкриваючи провадження за касаційною скаргою по справі № 210/19958/15-ц, Верховний Суд зазначив, що незважаючи на ту обставину, що ціна позову становить 23 934,93 грн., тобто справа є малозначною в силу вимог закону, така справа має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу, оскільки стягнута рішенням суду апеляційної інстанції сума є значною для її сім'ї, а виконання рішення може поставити сім'ю у скрутне фінансове становище, та вплинути на права малолітніх дітей [18].

Застосування критерію «винятковості справи», як вже підкреслювалось вище, є індивідуальним у кожній справі, а тому охопити всі можливі випадки є об'єктивно неможливим. Серед проаналізованої практики Верховного Суду зустрічається обґрунтування «винятковості» через такі фактори як характер грошових коштів, що підлягають стягненню (заробітна плата, як основне джерело доходів особи та членів її сім'ї; шкода, заподіяна ушкодженням здоров'я при ліквідації ядерної аварії на ЧАЕС; перерахунок пенсійних виплат та ін.), особливості предмету спору (звернення стягнення на предмет іпотеки, який є єдиним житлом особи) тощо [19; 20; 21].

Помилковість у віднесенні справи до категорії малозначних як підстава для відкриття касаційного провадження може бути констатована у двох випадках:

- 1) коли суд першої інстанції розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу, яка в силу положень ч. 4 ст. 274 ЦПК України повинна була розглядатись виключно за правилами загального позовного провадження;
- 2) коли суд безпідставно відніс справу до категорії малозначних, необґрунтовано застосувавши критерії, визначені у ч. 3 ст. 274 ЦПК України.

При першому випадку наявність помилки є очевидною й не створюватиме жодних проблем при подоланні «касаційного фільтру». Разом із тим в іншому випадку виявлення окресленої по-

милки на стадії відкриття касаційного провадження видається доволі проблематичним, оскільки надання справі статусу незначної складності є дискреційним повноваженням суду першої інстанції при вирішенні питання про відкриття провадження у справі, а тому позиція суду першої інстанції та суду касаційної інстанції стосовно малозначності справи у кожному конкретному випадку може різнитися, виходячи насамперед із суб'єктивного сприйняття суддями критеріїв, визначених у ч. 3 ст. 274 ЦПК України.

Особливо ця проблема стає дотичною до спорів немайнового характеру, стосовно яких доволі складно чітко визначити критерій малозначності. Так, ухвалою Верховного Суду по справі № 369/9085/17-ц було відкрито касаційне провадження з посиланням на пп. «г» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України. Обґрунтовуючи своє рішення суд касаційної інстанції виходив із того, що предметом позову у наведеній справі є визнання договору про пайову участь у створенні і розвитку інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури села укладеним. Виходячи з цього така справа за своїм характером не може визнаватися малозначною, а тому апеляційний суд, на думку суду касаційної інстанції, помилково відніс вказану справу до категорії малозначних [22].

Слід звернути увагу на те, що значна більшість проаналізованих рішень Верховного Суду, в яких позитивно вирішувалося питання про допуск касаційних скарг у малозначних справах, не містить детальної аргументації суду стосовно того, у чому саме полягає «фундаментальне значення правового питання», «значний суспільний інтерес» чи «винятковість значення для учасника справи». Така невисловленість на нашу думку не здатна сприяти однозначності у застосуванні положень п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України та слугувати орієнтиром при розгляді подібних питань. Крім того, відсутність обґрунтованих мотивів прийняття касаційних скарг чи навпаки – відмови у їх прийнятті з посиланням на малозначність справи не відповідає вимозі вмотивованості судових рішень як складового елементу права на справедливий судовий розгляд [23, с. 205, 209-210].

Відкритим і, водночас, дискусійним залишається також питання про те, чи зобов'язаний заявник при зверненні до Верховного Суду із касаційною скаргою на рішення у малозначній справі окремо наводити свої аргументи на користь існування підстав для подолання відповідного «касаційного фільтру». Відштовхуючись від загальних засад цивільного судочинства, вважаємо, що це не є процесуальним обов'язком учасників справи і суддя-доповідач, при розгляді питання про відкриття провадження за касаційною скаргою має самостійно визначати присутність підстав, перелічених у п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України, незважаючи на наявність чи відсутність відповідного клопотання з боку заявника.

Підводячи підсумки проведеного дослідження відзначимо, що існування в законодавстві «касаційних фільтрів», у тому числі за ознакою малозначності справи не слід розглядати як обмеження у доступі до правосуддя. Вказаний механізм, на наш погляд, навпаки переслідує мету розвантаження суду касаційної інстанції та прискорення розгляду окремих категорій справ в межах інстанційних циклів цивільного судочинства. Наведений підхід відповідає світовій практиці та цілком узгоджується із положеннями Рекомендації R (95) 5 від 07 лютого 1995 року. В окремих випадках він сприяє забезпеченню однакового застосування правових норм судами, коли касаційна скарга містить питання, що мають фундаментальне значення.

При цьому аналіз практики застосування Верховним Судом положень п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України свідчить про наявність суперечливих підходів у розумінні таких категорій як «фундаментальне значення правового питання», «значний суспільний інтерес», «винятковість значення для учасника справи». Останнє, на нашу думку, обумовлює потребу у виробленні рекомендаційних роз'яснень на рівні Пленуму Верховного Суду задля формування уніфікованих підходів до застосування положень цивільного процесуального законодавства під час вирішення питання про відкриття касаційного провадження й, відповідно, дотримання вимог принципу правової визначеності.

1. Гусаров К.В. Допуск до оскарження судових рішень як процесуальний фільтр у цивільному процесі // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна Серія «Право». ХНУ, 2013. Вип. № 1082. С. 183-186.
2. Ахмач Г.М. Застосування процесуальних «фільтрів» під час перегляду судових рішень у касаційній інстанції // Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 4. С. 68-71.
3. Глущенко С. Касаційні фільтри – обмеження доступу до суду чи процесуальна економія // Судебно-юридическая газета. Блог. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/105392-kasatsiyni-filtri-obmezhennya-dostupu-do-sudu-chi-protseualna-ekonomiya>.
4. Лесько А. Малозначність справ цивільної юрисдикції як критерій для їх розгляду у спрощеному позовному провадженні та відмови у відкритті касаційного провадження // Інтернет видання «Цензор. НЕТ» URL: https://censor.net.ua/blogs/1106926/maloznachnst_sprav_tsilvno_yurisdikts_yak_kriteryi_dlya_h_rozglyadu_u_sproshenomomu_pozovnomu_provadjenn.
5. Монаенко А. «Касаційні фільтри». Деякі питання допуску до перегляду судових рішень ВС // Юридична газета. 2018. N 29/30(10 липня). С. 34-35.
6. Проверка судебных постановлений в гражданском процессе стран ЕС и СНГ. Монография / З.Х. Баймолдина, К.В. Гусаров, В.В. Комаров и др.; под ред. Е. А. Борисовой. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма : ИНФРА-М, 2012. 768 с.
7. Рекомендация R (95) 5 Комитета Министров «Относительно введения в действие и улучшения функционирования систем и процедур обжалования по гражданским и торговым делам» от 07 февраля 1995 года. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153.
8. Case “Golder v. the United Kingdom”, 12 of February 1975. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57496>.
9. Case “Guérin v. France”, 29 of July 1998. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58204>.

10. Case “Levages Prestations Services v. France”, 23 of October 1996. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58065>.
11. Case “Brualla Gomez de la Torre v. Spain”, 19 of December 1997. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58127>.
12. Case “Zubac v. Croatia”, 5 of April 2018. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-181821>.
13. Recommendation No R (80) 2 of the Committee of Ministers “Concerning the Exercise of Discretionary Powers by Administrative Authorities” ad. 11 of March 1980. URL: <https://rm.coe.int/09000016804f22ae>.
14. Ухвала Верховного Суду від 02.07.2018 по справі № 210/6117/13-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75133371>.
15. Ухвала Верховного Суду від 26.06.2018 по справі № 766/1760/17-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963375>.
16. Ухвала Верховного Суду від 27.08.2018 по справі 701/167/18-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76166463>.
17. Ухвала Верховного Суду від 02.07.2018 по справі № 408/4122/17-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75152533>.
18. Ухвала Верховного Суду від 12.04.2018 по справі № 210/19958/15-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73369044>.
19. Ухвала Верховного Суду від 27.07.2018 по справі № 757/26722/17-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75528633>.
20. Ухвала Верховного Суду від 24.04.2018 по справі № 377/647/17-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73598730>.
21. Ухвала Верховного Суду від 25.05. 2018 по справі № 591/3433/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74376108>.
22. Ухвала Верховного Суду від 04.04.2018 по справі № 369/9085/17-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73437827>.
23. Цувіна Т.А. Право на суд у цивільному судочинстві: монографія. Харків : Слово, 2015. 281 с.

Dr Ryszkowski Karol,

Doktor nauk prawnych,
absolwent podyplomowych studiów
Prawa Bankowego na Wydziale Prawa i Administracji
Uniwersytetu Jagiellońskiego,
adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego i Gospodarczego
Wydziału Finansów i Prawa Uniwersytetu
Ekonomicznego w Krakowie

PROBLEM SMALL CLAIMS W ARBITRAŻU HANDLOWYM W PRAWIE POLSKIM

ANNOTATION

One of the important features of arbitration is speed. A question should be asked as to whether there is a legitimate need for separate regulation of *small claims* in arbitration proceedings in Polish law, in particular due to its more informal character and greater discretion of arbitrators, and if so, one should ask about the location of the regulation of this institution. *Small claims* has fundamental importance for the arbitration proceedings because they guarantee implementation of speed in arbitration.

Zalety postępowania przed sądem arbitrażowym są znane powszechnie¹. Zalety te są pochodną cech arbitrażu. Można wyróżnić różne podziały cech postępowania przed sądem polubownym.

¹ A. Torbus, Sądownictwo polubowne w systemie postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia), ADR 2008, Nr 2(2), s. 37.

Szczególne znaczenie ma podział cech na techniczno-prawne i podstawowe. Cechy techniczno-prawne stanowią przesłankę bądź element cech podstawowych arbitrażu. Mają one swoje podstawy prawne, a w rezultacie część z nich da się uznać za ustrojowe cechy arbitrażu². Podział na zasady techniczno-prawne i podstawowe arbitrażu handlowego jest następstwem powyższego podziału cech³.

W literaturze przedmiotu do podstawowych cech arbitrażu handlowego zalicza się:

- „a) działanie arbitrażu handlowego z woli stron sporu,
- b) szybki i odformalizowany charakter postępowania prowadzącego do rozstrzygnięcia sporu,
- c) „ograniczone” stosowanie przepisów prawa materialnego przy rozstrzyganiu sporu, z możliwością zastosowania zasady słuszności (*ex aequo et bono*),
- d) poufny charakter postępowania arbitrażowego oraz treści wyroku”⁴.

„Elementem konstytutywnym arbitrażu jest działanie z woli stron, natomiast dwie kolejne cechy są raczej zaletami arbitrażu handlowego. Pomimo, że arbitraż handlowy ma być szybki i odformalizowany, to jednak w praktyce zdarza się, że niektóre postępowania ciągną się latami. Wydawanie przez sądy polubowne orzeczeń *contra legem*, zakładając brak naruszenia porządku publicznego, jest wyjątkiem w praktyce tych sądów”⁵.

W literaturze polskiej zasadę prowadzenia postępowania przed sądem polubownym przez zespół orzekający w sposób, jaki uzna za właściwy wywodzi się z fundamentalnych cech arbitrażu, to jest: szybkości

² A. Szumański, [w:] A. Szumański (red.), System Prawa Handlowego, Arbitraż Handlowy, T. 8, Warszawa 2015, s. 14.

³ K. Ryszkowski, Klauzula procesowego porządku publicznego w arbitrażu handlowym w prawie polskim na tle innych systemów prawnych, niepubl. rozprawa doktorska na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2017, s. 198.

⁴ A. Szumański, [w:] A. Szumański (red.), System Prawa Handlowego, s. 14.

⁵ K. Ryszkowski, Klauzula procesowego, s. 207.

oraz odformalizowanego charakteru, natomiast w literaturze zagranicznej także z zasady sprawności i uczciwości procesu⁶.

Zasada prowadzenia postępowania przed sądem arbitrażowym bez zbędnej zwłoki (zbędnych opóźnień oraz wydatków) została *expressis verbis* zamieszczona w art. 17 ust. 1 zd. 2 Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL. Nie jest ona zasadą normatywną, a zasadą techniczno-prawną. Jest ona ogranicznikiem zasady prowadzenia postępowania przed sądem arbitrażowym przez zespół orzekający w sposób, jaki uzna za właściwy⁷.

Zasada ta, a zwłaszcza jej pierwszy człon, wywodzi się z cechy fundamentalnej dla postępowania arbitrażowego, tj. jego szybkości. W zakresie sprawności procesu zasada ta pokrywa się z zasadą zapewnienia sprawnego i sprawiedliwego procesu. Gwarancją materialną zasady prowadzenia postępowania arbitrażowego bez zbędnej zwłoki jest kolejna zasada techniczno-prawna, tj. ustalenia harmonogramu wstępnego postępowania arbitrażowego. Wszystkie powyższe zasady także zawarte są w art. 17 Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL⁸.

Zasada sprawności i szybkości postępowania arbitrażowego na gruncie prawa polskiego wchodzi w skład procesowego porządku publicznego⁹, a tym samym jest chroniona poprzez instytucję klauzuli porządku publicznego (właściwie klauzulę procesowego porządku publicznego).

Zasada sprawności i szybkości postępowania arbitrażowego może zostać naruszona poprzez zbyt dużą nieuzasadnioną przewlekłość postę-

⁶ A. Szumański, Magna Carta międzynarodowego arbitrażu handlowego w świetle art. 17 Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL z 2010 r., PPH 2011, Nr 7, s. 7.

⁷ *Ibid.*, s. 11.

⁸ A. Szumański, [w:] P. Nowaczyk, A. Szumański, M. Szymańska (red.), Regulamin Arbitrażowy UNCITRAL - Komentarz, Warszawa 2011, s. 280.

⁹ K. Ryszkowski, Klauzula procesowego, s. 412.

powania polubownego przez arbitrów¹⁰. Remedium na ten stan rzeczy stanowi postępowanie przyspieszone stosowne między innymi w sprawach drobnych sporów tj. *small claims*.

Pogląd o tym, że zasada sprawności i szybkości postępowania arbitrażowego może zostać naruszona poprzez zbyt dużą nieuzasadnioną przewlekłość postępowania arbitrażowego przez sędziów arbitrażowych jest podzielany przez orzecznictwo. W postanowieniu z dnia 9.7.2008 r., V CZ 42/08 SN orzekł, że istnieje „... bardzo duża autonomia postępowania polubownego, całkowicie zgodna z zamierzeniami ustawodawcy, wydatnie ograniczająca możliwości kontrolne sądu powszechnego. Podstawowym celem tej regulacji prawnej jest szybkość postępowania w załatwianiu sporów cywilnoprawnych, a nie tworzenie dodatkowej fazy postępowania przedsądowego. Strony decydujące się na poddanie sporu sądowi polubownemu muszą się więc liczyć z tymi uwarunkowaniami, polegającymi także na nikłej kontroli zewnętrznej jego wyroków”.

Powyższe zapatrywanie znajduje swój wyraz w bardziej sformalizowanym postępowaniu, to jest w postępowaniu przed sądem powszechnym w instytucji *small claims*.

Należy zadać pytanie czy istnieje uzasadniona potrzeba odrębnego uregulowania instytucji *small claims*, w postępowaniu arbitrażowym w prawie polskim, w szczególności ze względu na jego bardziej odformalizowany charakter i większą dyskrecjonalność arbitrów, a jeśli tak to trzeba spytać o umiejscowienie uregulowania tej instytucji.

Normatywna zasada umożliwiająca prowadzenie postępowania przed sądem polubownym przez zespół orzekający w sposób, jaki uzna za właściwy zawarta jest *expressis verbis* w art. 17 ust. 1 zd. 1 Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL, także znajduje się w art. 1184 § 2 zd. 1 KPC, który to implementuje treść art. 19 ust. 2. zd. 1 Ustawy Modelowej

¹⁰ *Ibid.*, s. 418.

UNCITRAL do polskiego porządku prawnego¹¹. Zasada ta rozciąga się również na postępowanie dowodowe¹².

Normatywny charakter zasady prowadzenia postępowania przed sądem polubownym przez zespół orzekający w sposób, jaki uzna za właściwy zawarta jest w art. 1184 § 2 KPC¹³, zgodnie z którym w „... braku odmiennego uzgodnienia stron, sąd polubowny może, z zastrzeżeniem przepisów ustawy, prowadzić postępowanie w taki sposób, jaki uzna za właściwy. Sąd polubowny nie jest związany przepisami o postępowaniu przed sądem”.

„W art. 1184 § 2 KPC wyrażono *expressis verbis* na gruncie prawa polskiego brak związania przez sąd polubowny przepisami postępowania przed sądem państwowym, jednak nie ma to zastosowania do bezwzględnie wiążących przepisów Części piątej KPC zatytułowanej „Sąd polubowny (arbitrażowy)”¹⁴, z kolei Część piąta KPC nie zawiera odsłania ani unormowania analogicznego do postępowania uproszczonego uregulowanego w Części pierwszej KPC Dziale VI Postępowanie uproszczone art. 505¹ KPC - art. 505¹⁴ KPC.

W postanowieniu z dnia 2 kwietnia 2003 r., I CK 287/02 SN orzekł, że „... w postępowaniu przed sądem polubownym nie jest wyłączone stosowanie przepisów o postępowaniu nakazowym (art. 484¹-497 k.p.c.). Strony - do chwili rozpoczęcia postępowania przed tym sądem - mogą same określić „tryb postępowania, który powinien być stosowany w toku rozpoznawania sprawy” (art. 705 § 1 k.p.c.), a jeżeli tego nie uczyniły, sąd polubowny stosuje „taki tryb postępowania, jaki uzna za właściwy”. Sąd nie jest związany przepisami postępowania cywilnego, nie może jednak zaniechać wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności niezbędnych do rozstrzygnięcia sprawy (art. 705 § 2 k.p.c.). Normami kodeksu postępowania cywilnego, których strony nie mogą wyłączyć lub ich zmody-

fikować dla postępowania przed sądem polubownym, są bezwzględnie obowiązujące przepisy księgi trzeciej kodeksu postępowania cywilnego, dotyczące właśnie tego sądu”.

SN uznał w świetle wynikającej z dawnego art. 705 § 1 KPC swobody w kształtowaniu trybu postępowania stosowanego przez sąd arbitrażowy, że nie można wykluczyć stosowania w postępowaniu przed sądem polubownym przepisów o postępowaniu nakazowym¹⁵. W postanowieniu tym SN, ponadto wyraził zasadę, iż strony mogą same określić, aż do chwili rozpoczęcia postępowania przed sądem polubownym, tryb tego postępowania¹⁶.

„Nowelizacją KPC z dnia 28.7.2005 r. [ustawą o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178, poz. 1478)], wprowadzono Część Piątą. Sąd polubowny (arbitrażowy) (art. 1154-1217) KPC, jednocześnie uchylając Księgę trzecią. Sąd polubowny (art. 695-715) Części pierwszej. Postępowania rozpoznawczego (art. 15-729) dawnego KPC”¹⁷. Postanowienie I CK 287/02 wydane na gruncie dawnego art. 705 § 1 KPC zachowuje swą aktualność w świetle obecnego art. 1184 KPC¹⁸.

Skoro stronom przysługuje swoboda w wyborze trybu postępowania to mogą również wybrać tryb uregulowany w art. art. 505¹ KPC - art. 505¹⁴ KPC, jednak należy oczywiście brać pod uwagę przedmiot sporu, który z reguły będzie odbiegać od tych z art. 505¹ KPC, a w szczególności art. 505¹ pkt 2) KPC. Ponadto zawsze należy mieć na względzie to czy przedmiot ten jest zdatny arbitrażowo, a skutki uznania albo stwierdzenia wykonalności orzeczenia wydane go przez sąd polubowny nie będą sprzeczne z porządkiem publicznym,

¹⁵ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, Sądownictwo Polubowne (Arbitraż), Warszawa 2007, s. 215-216.

¹⁶ *Ibid.*, s. 219.

¹⁷ K. Ryszkowski, Klauzula procesowego, s. 182.

¹⁸ K. Ryszkowski, Zakres kognicji sądu polubownego (zdatność arbitrażowa) w prawie polskim na tle innych systemów prawnych, niepubl. praca magisterska na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 64.

¹¹ A. Szumański, Magna, s. 6.

¹² *Ibid.*, s. 8.

¹³ K. Ryszkowski, Klauzula procesowego, s. 338.

¹⁴ *Ibid.*, s. 209.

gdyż może to powodować odmowę uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu arbitrażowego bądź uchyleniem takiego wyroku.

Trzeba jednak pamiętać, że zasada ta działa także w przeciwnym kierunku. Ponieważ przyjmuje się, że strony mogą zgodnie wyłączyć stosowanie trybu przyspieszonego nawet w przypadku drobnych sporów, na podstawie zasady autonomii woli stron w swobodnym kształtowaniu stosunku prawnego¹⁹.

„Polski system prawny nie funkcjonuje w próżni ani w odseparowaniu od pozostałych systemów prawnych”²⁰. Należy więc wziąć pod uwagę zagraniczne rozwiązania.

W literaturze zagranicznej przyjmuje się, że sąd polubowny może wypełnić luki pozostawione przez strony w kontrakcie lub dostosować go do zmienionych okoliczności, również w takim zakresie w jakim sąd powszechny nie miałby takiej kompetencji²¹. Skoro sąd arbitrażowy może więcej to, zgodnie z *argumentum a maiori ad minus*, może też mniej. Jeśli więc sąd polubowny ma prawo stosować bardziej restrykcyjne postępowanie, to może również stosować postępowanie uproszczone (jeśli może działać na podstawie bardziej skomplikowanej procedury, to może również na podstawie uproszczonej).

Fast track arbitration, czyli postępowanie przed sądem arbitrażowym prowadzone w trybie przyspieszonym jest procedurą szczególną, która przewiduje uproszczenie, a w więc także przyspieszenie całego postępowania polubownego. Z reguły procedura ta stosowana jest w sprawach o mniejszej wartości przedmiotu sporu, a za zgodą stron może być stosowana w każdym przypadku postępowania polubownego²². Arbitraż

¹⁹ A. W. Wiśniewski, *Fast-track, czyli arbitraż przyspieszony - po polsku*, e-Przegląd Arbitrażowy 2(2)/2010, s. 21-22.

²⁰ K. Ryszkowski, *Klauzula procesowego*, s. 2.

²¹ D. S. J. Sutton, J. Gill, *Russell on Arbitration*, London 2003, s. 261-262.

²² W. Jurcewicz, *Szczególne tryby postępowania mające na celu zapewnienie szybkości postępowania arbitrażowego*, [w:] *Arbitraż i mediacja: Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi A. Tynelowi*, Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, Warszawa 2012, s. 221.

przyspieszony to nowa instytucja prawa arbitrażowego, która ma na celu realizować postulat szybkości oraz odformalizowania postępowania polubownego. Pojęcia trybu przyspieszonego w postępowaniu polubownym, procedury *fast track* i *expedited procedure* są synonimiczne. Określenie *fast track* to międzynarodowy termin, który został przyjęty jako narzędzie służące do opisu trybu przyspieszonego do języka polskiego arbitrażu handlowego. Termin *expedited procedure* funkcjonuje natomiast jako anglojęzyczne określenie postępowania polubownego w trybie przyspieszonym²³.

Najbardziej popularna instytucja arbitrażowa na świecie Międzynarodowa Izba Handlu w Paryżu (*International Chamber of Commerce, ICC*) zmieniła swój Regulamin Arbitrażowy. Zmiany te weszły w życie 1 marca 2017 r.

Najważniejszą zmianą jest wprowadzenie postępowań przyspieszonych (*Expedited Procedure*) we wszystkich sporach arbitrażowych, w których wartość przedmiotu sporu jest nie wyższa niż 2 milionów dolarów (tzw. *small claims*). Nadto strony niezależnie od wartości przedmiotu sporu mogą ustalić, że postępowanie będzie toczyło się w trybie przyspieszonym²⁴. „Postępowanie przyspieszone zostało uregulowane w nowym art. 30 Regulaminu ICC oraz w Dodatku VI (*Appendix VI: Expedited Procedure Rules*). Nowe regulacje stanowią odbicie regulacji przyjętych przez inne instytucje arbitrażowe, w tym Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (SCC), Swiss Chambers' Arbitration Institution (SCAI), London Court of International Arbitration (LCIA) oraz Singapore International Arbitration Centre (SIAC)”²⁵, a ponadto

²³ J. Szumańska, *Postępowanie przyspieszone w arbitrażu (fast track)*, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny* 39 (2/2017), str. 260.

²⁴ M. Kozłowska, *Szybsze i prostsze postępowania arbitrażowe*, <http://www.codozasady.pl/szybsze-i-prostsze-postepowania-arbitrazowe/>, 29.10.2018,

²⁵ *Ibid.*

The Arbitration Institute of the Finland Chamber of Commerce i Hongkong International Arbitration Centre (HKIAC)²⁶.

Tym samym w praktyce międzynarodowej możemy mówić o pewnym wykształconym modelu postępowania w sprawach *small claims*.

W regulaminach polskich stałych sądów arbitrażowych można znaleźć analogiczne rozwiązania, przy zastrzeżeniu niższej wartości sporów, do których stosuje się postępowania przyspieszone, w szczególności w Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan.

Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie nie implementował do swojego regulaminu postępowania polubownego w trybie przyspieszonym. W Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy KIGu znajduje się tylko przepis, zgodnie z którym jedyny arbiter może rozstrzygać spory arbitrażowe jedynie w szczególnych przypadkach. Spory podlegają także rozstrzygnięciu jedynego arbitra jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza kwoty 40.000,00 zł, jeśli strony nie uzgodniły, że rozpoznanie sporu nastąpi przez Zespół Orzekający. Ponadto zgodnie z Regulaminem Sądu Arbitrażowego przy KIGu dany spór jest kwalifikowany do rozstrzygnięcia przez jedynego arbitra jest decyzja Rady Arbitrażowej podjęta ze względu na uzasadniony wniosek strony albo okoliczności sprawy²⁷, tym samym pomimo braku przyjęcia w Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy KIGu trybu przyspieszonego, to uregulowano w nim kwestię *small claims*.

Tym samym zapewnienie realizacji zasady sprawności i szybkości postępowania arbitrażowego w prawie polskim w postaci instytucji *small claims*, tak jak w rozwiązaniach zagranicznych, następuje na poziomie regulaminów stałych sądów arbitrażowych, a nie ustawowej regulacji. Jest to rozwiązanie zbieżne z rozwiązaniami przyjętymi przez wiodące zagraniczne stałe sądy arbitrażowe, a więc jako takie nie wymaga ono zmiany.

²⁶ J. Szumańska, *op. cit.*, s. 262.

²⁷ *Ibid.*, s. 263.

Ze względu na swobodę stron w kształtowaniu trybu postępowania stosowanego przez sąd polubowny nie można wykluczyć stosowania w postępowaniu przed sądem arbitrażowym *ad hoc* trybu przyspieszonego w *small claims*, w tym trybu uregulowanego w jednym z regulaminów stałych sądów arbitrażowych.

Biorąc pod uwagę powyższe obecna regulacja postępowania arbitrażowego w KPC nie wymaga odrębnej regulacji w zakresie *small claims*, natomiast wymaga w innym zakresie to jest zarówno obecnego katalogu branych pod uwagę z urzędu podstaw uchylenia wyroku sądu arbitrażowego, jak i branych pod uwagę z urzędu podstaw uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu arbitrażowego²⁸, co nie jest objęte przedmiotem niniejszego artykułu.

1. Ballada P., Zagadnienie obowiązku stosowania prawa materialnego w postępowaniu przed sądem polubownym, RPEiS 2002, Nr 1,
2. Bielarczyk P., Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie sądownictwa polubownego, Dodatek specjalny do „Monitora Prawniczego” 2005, Nr 22,
3. Błaszczak Ł., Kontrola orzeczenia arbitrażowego ze szczególnym uwzględnieniem klauzuli porządku publicznego, ADR 2008, Nr 3(3),
4. Błaszczak Ł., Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010,
5. Błaszczak Ł., Ludwik M., Sądownictwo Polubowne (Arbitraż), Warszawa 2007,
6. Böckstiegel K. H., *Public Policy as a Limit to Arbitration and its Enforcement*, “IBA Journal of Dispute Resolution” 2008, http://www.arbitration-icca.org/media/0/12277202358270/bckstiegel_public_policy...iba_unconfererence_2008.pdf, 12 października 2018 r.,
7. Ereciński T., Weitz K., Sąd Arbitrażowy, Warszawa 2008,
8. Falkiewicz K., Kwaśnicki R. L., Arbitraż i mediacja w świetle najnowszej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, PPH 2005, Nr 11,

²⁸ K. Ryszkowski, Klauzula procesowego, s. 436.

9. *Flejszar R.*, Zasada dyspozycyjności a środki zaskarżenia, [w:] *Michalska-Marciniak M.* (red.), Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, Sopot 2015,
10. *Flejszar R.*, Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym, Warszawa 2016,
11. *Fuchs B.*, Lex mercatoria w międzynarodowym obrocie handlowym, Kraków 2000,
12. *Jakubowski J.*, *Wiśniewski A. W.*, Regulamin arbitrażowy UNCITRAL, Problemy Prawne Handlu Zagranicznego 1979, t. 3,
13. *Jurcewicz W.*, Szczególne tryby postępowania mające na celu zapewnienie szybkości postępowania arbitrażowego, [w:] Arbitraż i mediacja: Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi A. Tynelowi, Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, Warszawa 2012,
14. *Kamiński I. C.*, Zasady słuszności jako podstawa orzekania w obrocie cywilnym i handlowym, PiP 1993, Nr 4,
15. *Kozłowska M.*, Szybsze i prostsze postępowania arbitrażowe, <http://www.codozasady.pl/szybsze-i-prostsze-postepowania-arbitrazowe/>, 29.10.2018,
16. *Kuratowski R.*, Sądownictwo polubowne, Warszawa 1932,
17. *Lizer-Klatka A.*, Pojęcie orzekania na zasadach słuszności w międzynarodowym arbitrażu handlowym, PiP 2000, Nr 1,
18. *Mazur D.*, Prawo właściwe w międzynarodowym arbitrażu handlowym, KPP 2003, Nr 1,
19. *Mąkosa K.*, *Nowaczyk P.*, *Kąkolecki A.*, Regulamin arbitrażowy UNCITRAL Organizacja Narodów Zjednoczonych, BA 2007, Nr 4,
20. *Miśko T.*, Arbitraż handlowy a orzekanie na zasadach słuszności, Arbitraż i mediacja jako instrumenty wspierania przedsiębiorczości – Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez Zakład Prawa Handlowego i Gospodarczego Wydziału Prawa Uniwersytetu Rzeszowskiego w Rzeszowie w dniach 22-23.9.2006 r., I. e. A., Zeszyt specjalny 2006,
21. *Morek R.*, Mediacja i arbitraż (art. 183¹ - 183¹⁵, 1154 - 1217 KPC). Komentarz, Warszawa 2006,
22. *Nowaczyk P.*, Nowy Regulamin UNCITRAL od kuchni, „Przegląd Arbitrażowy 2010”, Nr 3,

23. *Nowaczyk P.*, *Szumański A.*, *Szymańska M.* (red.), Regulamin Arbitrażowy UNCITRAL - Komentarz, Warszawa 2011,
24. *Oklejak A.*, *Flejszar R.*, Zasada dyspozycyjności w postępowaniu przed sądem polubownym, ADR 2011, Nr 4(16),
25. *Olszewski J.* (red.), Sądy polubowne i mediacja, Warszawa 2008,
26. *Pazdan J.*, Czy można wyłączyć umowę spod prawa?, PiP 2005, Nr 10,
27. *Rycko N.*, Stosowanie klauzuli porządku publicznego przez Polski Sąd Państwowy w sprawach dotyczących arbitrażu, Prace laureatów konkursu na najlepszą pracę magisterską dotyczącą problemów sądownictwa polubownego i mediacji im. prof. dr. hab. Jerzego Jakubowskiego. Edycja Piąta, Warszawa 2012,
28. *Ryszkowski K.*, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7.5.2009 r. - Problem zdadności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki, ADR 2011, Nr 3(15),
29. *Ryszkowski K.*, Klauzula porządku publicznego jako klauzula generalna w arbitrażu handlowym w prawie polskim, PPH 2014, Nr 3,
30. *Ryszkowski K.*, Klauzula porządku publicznego w postępowaniu przed sądem polubownym a zdadność arbitrażowa, ADR 2013, Nr 1(21),
31. *Ryszkowski K.*, Klauzula procesowego porządku publicznego w arbitrażu handlowym w prawie polskim na tle innych systemów prawnych, niepubl. rozprawa doktorska na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2017,
32. *Ryszkowski K.*, Orzekanie na zasadach słuszności w postępowaniu przed sądem arbitrażowym - *summum ius summa iniuria?*, ADR 2011, Nr 1(13),
33. *Ryszkowski K.*, Zakres kognicji sądu polubownego (zdadność arbitrażowa) w prawie polskim na tle innych systemów prawnych, niepubl. praca magisterska na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010,
34. *Ryszkowski K.*, *Prokocki P.*, Losy prawa rzymskiego na Wschodzie od śmierci Justyniana Wielkiego do upadku Cesarstwa Bizantyjskiego, <http://www.edukacjaprawnicza.pl/artykuly/artikul/a/pokaz/c/artikul/art/losy-prawarzymskiego-na-wschodzie-od-smierci-justyniana-wielkiego-do-upadku-cesarstwa-bizantyjskiego.html>, 24 czerwca 2013 r.,

35. *Sobkowski J.*, Stosowanie prawa materialnego w sądownictwie polubownym według kodeksu postępowania cywilnego i regulaminów Kolegium Arbitrów przy Polskiej Izbie Handlu Zagranicznego, RPEiS 1980, Nr 3,
36. *Sutton D. S. J., Gill J.*, Russell on Arbitration, London 2003,
37. *Szumański A.*, Magna Carta międzynarodowego arbitrażu handlowego w świetle art. 17 Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL z 2010 r., PPH 2011, Nr 7,
38. *Szumański A.* (red.), System Prawa Handlowego, Arbitraż Handlowy, T. 8, Warszawa 2015,
39. *Szumańska J.*, Postępowanie przyspieszone w arbitrażu (fast track), Przegląd Prawno-Ekonomiczny 39 (2/2017),
40. *Tomaszewski M.*, Regulamin Arbitrażowy UNCITRAL 2010, „e-Przegląd Arbitrażowy” 2010, Nr 3,
41. *Torbus A.*, *Sądownictwo polubowne* w systemie postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia), ADR 2008, Nr 2(2),
42. *Wiśniewski A. W.*, Arbitraż a sąd państwowy: zakres kompetencji orzeczniczej, ADR 2008, Nr 4,
43. *Wiśniewski A. W.*, Fast-track, czyli arbitraż przyspieszony – po polsku, e-Przegląd Arbitrażowy 2(2)/2010.

Сакара Н. Ю.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

**ПРАВО НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ
СУДОВИХ РІШЕНЬ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ:
ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України, п. 9 ч. 3 ст. 2 ЦПК однією з основних засад цивільного судочинства є забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення, але лише у випадках, встановлених законом. Відповідно до ч. 3 ст. 189 ЦПК не підлягають касаційному оскарженню рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення в яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним судом, а також за певними винятками судові рішення у малозначних справах. З наведеного випливає, що в сфері цивільного судочинства були запровадженні обмеження права на касаційне оскарження в малозначних справах, у зв'язку з чим, виникає питання щодо їх відповідності загальноновизнаним стандартам здійснення правосуддя.

Перш за все хотілося б відмінити, що сам по собі п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі – ЄКПЛ), в якому закріплені гарантії права на справедливий судовий розгляд, не закріплює право на касаційне оскарження судових

рішень в цивільних справах. При тлумаченні вищезазначеної норми Європейський суд з прав людини (надалі - ЄСПЛ) виходить з того, що вона не зобов'язує Договірні держави створювати апеляційні та касаційні суди. Проте якщо такі суди існують, необхідно дотримуватись гарантій, визначених в ст. 6 ЄКПЛ, наприклад, у тій частині в якій вона гарантує учасникам судового процесу ефективне право на доступ до суду, який вирішить спір щодо їхніх прав та обов'язків цивільного характеру [1, § 44]. Разом з тим право на доступ до суду в розумінні ЄСПЛ не є абсолютним і може підлягати обмеженням, які дозволяються опосередковано, оскільки право на доступ до суду за своєю природою потребує регулювання з боку державою, і таке регулювання може змінюватися у часі та місці відповідно до потреб та ресурсів суспільства та окремих країн [2, § 230]. При цьому спосіб застосування п. 1 ст. 6 ЄКПЛ до апеляційних та касаційних судів залежить від особливостей судового провадження, про яке йдеться, і в цьому випадку необхідно врахувати всю сукупність процесуальних дій, проведених в рамках національного правопорядку, а також роль судів касаційної інстанції в них; умови прийнятності касаційної скарги щодо питань права можуть бути суворішими, ніж для звичайної скарги [3, § 37]. Оцінюючи легітимність обмежень, запроваджених на рівні національного правопорядку, ЄСПЛ завжди застосовує тест на пропорційність, в межах якого має бути визначена сукупність обставин: 1) чи передбачене обмеження права на доступ до суду національним законодавством; 2) чи переслідує таке обмеження легітимну мету; 3) які засоби використовувалися для обмеження вказаного права; 4) чи співмірними є засоби, що використовувалися для обмеження вказаного права, та легітимна мета, яка переслідувалася у конкретному випадку, тобто чи має місце дотримання принципу пропорційності при обмеженні права на доступ до суду; 5) чи не суперечить обмеження самій сутності права на доступ до суду [4, § 57].

За загальним правилом, можливість використання в якості передумови права на касаційне оскарження критерію *ratione valoris*

(ціна позову) ЄСПЛ не заперечується, однак, в справах, в яких піднімається питання щодо обмеження права на доступ до суду касаційної інстанції, при оцінці «правомірності» його застосування враховується ряд додаткових критеріїв. По-перше, ЄСПЛ звертає увагу на передбачуваність обмеження, тобто, чи слід вважати процедуру касаційного оскарження, якої слід дотримуватися, передбачуваною з точки зору учасника процесу для того, щоб встановити, чи не призводить застосування такого обмеження до порушення принципу пропорційності. Про передбачуваність, за загальним правилом, свідчить наявність узгодженої національної судової практики та послідовне її застосування. По-друге, враховується на кого саме – заявника чи державу-відповідача – мають покладати негативні наслідки помилок, допущених під час провадження, які призвели до того, що заявнику було відмовлено у доступі до Верховного суду. Так, в тих випадках, де відповідно процесуальна помилка виникла лише з одного боку, з боку заявника чи з боку відповідних органів влади, зокрема суду(-ів), залежно від випадку, ЄСПЛ, як правило, схильний покладати тягар на ту сторону, яка її допустила. У тому разі, коли помилки були допущені як з боку заявника, так і з боку відповідних органів влади, ЄСПЛ оцінює всі обставини справи, враховуючи, чи представляв інтереси заявника адвокат і чи заявник та/або його адвокат проявляли необхідну старанність, добиваючись проведення відповідних процесуальних дій; чи можна було б з самого початку уникнути помилок – заявник чи відповідні органи влади, тобто суд(-и). По-третє, ЄСПЛ завжди оцінює застосування обмежень через призму «надмірного формалізму». При цьому він, з одного боку, наголошує на цінності та важливості дотримання формалізованих норм цивільного процесу, а з іншого, – підкреслює, що «надмірний формалізм» може суперечити вимозі забезпечення практичного та ефективного права на доступ до суду згідно з п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Останнє зазвичай відбувається у випадку особливо вузького тлумачення процесуальної норми, що перешко-

джає розгляду позову заявника по суті, із супутнім ризиком порушення його чи її права на ефективний судовий захист [5, § 85-99].

ЄСПЛ неодноразово встановлювалася відсутність порушення права на доступ до суду касаційної інстанції внаслідок використання національними судами *ratione valoris*. Як приклад, у справі *Brunella Gómez de la Torre v. Spain* заявниця скаржилася на порушення свого права на доступ до суду касаційної інстанції, виходячи з того, що після подання нею повідомлення про намір оскаржувати судові рішення другої інстанції у справі про припинення права на оренду майна, але до безпосереднього пред'явлення касаційної скарги, набув чинності Закон № 10/92 від 30.04.1992 р., яким було збільшено мінімально допустимий розмір ціни позову й, відповідно, Верховний суд, виходячи з перехідних положень вищезазначеного закону, визнав скаргу такою, що не підлягає розгляду. ЄСПЛ, ухвалюючи рішення не на користь заявниці, виходить з ролі Верховного суду як суду касаційної інстанції, а також того, що справедливість розгляду справи в судах перших двох інстанцій заявницею не оспорувалася [3]. В іншій справі *Zubac v. Croatia* заявниця вступила у процес як правонаступниця свого чоловіка на стадії касаційного оскарження судових рішень й намагалася в ординарному порядку оскаржити рішення суду першої інстанції, залишеним в силі окружним судом, відповідно до якого було відмовлено в задоволенні позову її чоловіка про визнання недійсним договору міни житлових приміщень. Верховний суд визнав касаційну скаргу неприйнятною на тій підставі, що вартість майна, яка була визначена позивачем при зверненні до суду становила 10000 хорватських кун, що було нижче законодавчо встановленого порогу в 100000 хорватських кун. При цьому, незважаючи на те, що всі судові витрати у справі розраховувалися з суми 105000 хорватських кун, про яку представник позивача заявив під час одного з судових засідань, однак, ним не було дотримано п. 3 ст. 40 Закону «Про цивільне судочинство», яким передбачено, що вартість предмета спору може бути змінена не пізніше ніж на підготовчому засіданні або, якщо жодного підго-

товчого засідання не проводилося, тоді не першому засіданні під час основного розгляду до початку захисту відповідачем своєї позиції по суті спору, тим більше, що позов не було змінено. ЄСПЛ, застосувавши в даній справі тест на пропорційність й додаткові критерії, дійшов до висновку про відсутність порушення права на доступ до суду вищестоящої інстанції у заявниці з огляду на те, що практика Верховного суду була послідовною, інтереси заявниці представляв адвокат з Хорватії, який міг і повинен був бути ознайомлений із вимогами Закону «Про цивільне судочинство» та практикою Верховного суду. Незважаючи на те, що помилки були допущені як з боку судів перших двох інстанцій, які не ухвалили окреме судові рішення щодо збільшення ціни позову, так і з боку представників заявниці, проте помилки судів не слід вважати такими, що виправдовують помилку, якої припустилася заявниця, коли просила змінити вартість предмета спору. Заявниця, інтереси якої представляв адвокат у рамках провадження в національних судах, не проявила необхідної ретельності, добиваючись збільшення вартості у спосіб, не сумісний з вимогами національного законодавства [5].

Разом з тим в практиці ЄСПЛ наявні рішення, в яких він, навпаки, встановлював порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ через використання критерію *ratione valoris* з врахуванням додаткових критеріїв, про які зазначалося вище. Так, в справі *Jovanović v. Serbia* заявник виступав відповідачем за позовом про визнання недійсним договору довічного утримання, в якому вартість нерухомого майна, що виступало об'єктом спору, була визначена позивачем в розмірі 1000 динарів. У подальшому під час розгляду справи судом першої інстанції останнім була визначена реальна вартість майна в розмірі 600000 динарів, яка, серед іншого, й враховувалася під час обчислення судових витрат. Разом з тим касаційна скарга заявника була відхилена, оскільки Верховним судом було встановлено, що первісна ціна позову є нижчою за законодавчо встановлений мінімум у 300000 динарів, а суд першої інстанції не мав права на власний

розсуд збільшувати ціну позову. ЄСПЛ в своєму рішенні звернув увагу, що позивач, а не заявник встановив надмірно занижену ціну позову, що було визнано нижчестоящими судами. Крім того, навіть якщо передбачити, що відмова в доступі заявника до Верховного суду відповідала внутрішньому законодавству та була вжита з законною метою, однак, втрата заявником в непередбачуваній та неочевидній формі можливості використовувати засіб правового захисту, який він розумно вважав доступним, становило неспівмірне обмеження, що призвело до порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ [6]. В іншій справі *Egić v. Croatia* заявник виступав правонаступником відповідача у справі про визнання права спільної власності на нерухоме майно та прилеглу територію. Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін судом апеляційної інстанції, позов було задоволено. Не погоджуючись з зазначеним рішенням правопопередник заявника звернувся до Верховного суду з касаційною скаргою. Останній, вирішуючи питання про прийнятність касаційної скарги відмітив, що вартість половини долі у майні, з приводу якого виник спір, не визначена, тому муніципальний суд зобов'язаний на початку вирішити це питання. Суд першої інстанції, заслухавши думку обох сторін, спираючись на ст. 40, 186 ЦПК, визначив ціну позову в розмірі 10000 кунів, як зазначав позивач, не звертаючи увагу на думку відповідача, який, посилаючись на висновок експерту, наявний в матеріалах справи, наголошував на тому, що вона має становити 101000 кунів, тобто половину від ринкової вартості в розмірі 208575,66 кунів. Верховний суд визнав касаційну скаргу неприйнятною, оскільки мінімально допустимою для касаційного оскарження на національному рівні була вказана ціна позову в 100000 кунів. ЄСПЛ, встановлюючи порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, виходив з того, що, по-перше, вартість майна залишалася невизначеною протягом всього розгляду в судах першої та апеляційної інстанції, що було упущенням з боку судів, внаслідок якого заявник залишався в невіданні відносно свого права на касаційне оскарження. По-друге, муніципальний суд не обґрунтував, чому він вважав за необхідне

визначити ціну позову, виходячи з суто міркувань позивача, а не ринкової вартості. Виходячи з наведеного нездатність використати засіб правового захисту становило непропорційне обмеження в праві на доступ до суду [7].

Відповідно до ч. 6 ст. 19 ЦПК малозначними справами є: справи, в яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Буквальне тлумачення зазначеної норми дає можливість всі такі справи поділити на дві групи: ті, які визнаються малозначними внаслідок прямої вказівки в законі (п. 1 ч. 6 ст. 19 ЦПК), й, відповідно, суд не може ніяким чином змінити їх віднесення до даної категорії справ, й ті, які можуть бути визнані малозначними судом (п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК). При цьому межі дискреційних повноважень суду ніяким чином не врегульовані, оскільки на законодавчому рівні чітко не встановлені критерії, які мають враховуватися. Посилання в судових рішеннях на ч. 3 ст. 274 ЦПК [8], яка передбачає, що при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження суд враховує: ціну позову; значення справи для сторін; обраний позивачем спосіб захисту; категорію та складність справи; обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначати експертизу, викликати свідків тощо; кількість сторін та інших учасників справи; чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, на наш погляд, при оцінці малозначності справи є неправомірним, оскільки зазначені вище критерії впливають на вибір судом порядку розгляду справи (чи то спрощений позовний, чи то загальний позовний), але ніяким чином не можуть змінювати їх «малозначність». При цьому, як нам вбачається, малозначна справа з ціною позову, який

не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму доходів громадян, внаслідок своєї складності може розглядатися за правилами загального позовного провадження, що не призводить до перетворення її в так звану «звичайну», тобто малозначну справу. Крім того про нетотожність категорій «малозначна справа» й «спрощене позовне провадження» свідчать і положення ч. 4 ст. 19, ч. 1 ст. 274 ЦПК, з яких випливає, що в межах спрощеного позовного провадження розглядаються не лише малозначні справи, але й інші справи, що виникають з трудових відносин, про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд.

Аналіз судової практики дає можливість зробити висновок, що у більшості випадків суди не розмежовують малозначні справи, які є такими внаслідок прямої вказівки в законі, й які можуть бути визнані малозначними лише судами. Як приклад, ухвалою ВС КЦС від 16.10.2018 р. було відмовлено у відкритті провадження у справі №161/4666/18 за позовом ОСОБА_1 до Луцького об'єднаного управління Пенсійного фонду України Волинської області про зобов'язання сплатити завдану шкоду в розмірі 474 039,63 грн., внаслідок того, що остання була визнана незначної складності [9]. Натомість ухвалою ВС КЦС від 12.10.2018 р. у справі № 552/2162/18 було залишено касаційну скаргу без руху у справі за позовом публічного акціонерного товариства акціонерного банку «Укргазбанк» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за кредитним договором в розмірі 115 901,86 грн. внаслідок неправильного визначення розміру судового збору, що підлягав сплаті [10]. Ухвалою ВС КЦС від 16.10.2018 р. було відкрите касаційне провадження у справі № 756/3565/16-ц за позовом ОСОБА_1 до товариства з обмеженою відповідальністю «Правова компанія «ЛІОН» про захист прав споживачів, розірвання договору про надання юридичних послуг, стягнення грошових коштів у розмірі 4571,60 грн. і відшкоду-

вання моральної шкоди [11]. При цьому ані в ухвалі про залишення позовної заяви без руху, ані в ухвалі про відкриття провадження у справі, постановлених у справах, в яких ціна позову була меншою за законодавчо встановлену межу, Верховний суд не послався на наявність підстав, зазначених в п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК, які б обґрунтували право на касаційне оскарження зазначених судових рішень.

Окремо слід відмітити, що чинний ЦПК не встановлює, в який момент має вирішуватися питання про визнання справи малозначною. Верховний Суд виходить з того, що враховуючи, оскільки положення ст. 19 ЦПК в структурі законодавчого акту розташовані серед загальних положень ЦПК, суд вправі відносити справу до категорії малозначних на будь-якій стадії її розгляду [12]. Разом з тим, зазначена позиція є спірною, оскільки незважаючи на те, що вказана норма ЦПК дійсно знаходиться в Розділі I «Загальні положення», однак, вона розміщена в Главі 2 «Цивільна юрисдикція», що визначає, які справи, в межах яких проваджень мають розглядатися, але не встановлює порядок їх віднесення до тієї чи іншої категорії. Крім того, оскільки від визнання справи малозначною залежить безпосередньо порядок її розгляду, то, відповідно, це питання має вирішуватися одразу після звернення особи до суду для того, щоб вона була обізнана про особливості процедури розгляду її справи й, відповідно, мала можливість належним чином підготувати свій захист. Виходячи з того, що для цивільного судочинства притаманний дозвільний спосіб регулювання, тобто дозволено лише те, що прямо передбачено в законі (ст. 3 ЦПК), відсутність норми, яка б дозволяла суду змінювати порядок розгляду справи й переходити з загального позовного провадження до спрощеного позовного провадження, унеможливує вчинення такої процесуальної дії, так само як і «перекваліфікування» справи в будь-який момент.

Вбачається, що окреслені вище проблеми свідчать про наявність прогалин в законодавчому регулюванні, що ставить під сумнів «якість» процесуального закону й може мати наслідком «непередбачуваність» запроваджених обмежень в розумінні ЄСПЛ і, як

наслідок, порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Так, ЄСПЛ виходить з того, що закон має бути сформульований з достатньою чіткістю для того, щоб особа могла, якщо це необхідно, за допомогою кваліфікованих радників передбачити в розумних межах, виходячи з обставин справи, ті наслідки, які може спричинити означена дія. У питаннях, які стосуються основоположних прав, надання правової дискреції органам влади у вигляді необмежених повноважень було б несумісним з принципом верховенства права, одним з основних принципів демократичного суспільства, гарантованих Конвенцією. Відповідно закон має достатньо чітко визначати межі такої дискреції та порядок її реалізації. Ступінь необхідної чіткості національного законодавства - яке безумовно не може передбачити всі можливі випадки - значною мірою залежить від того, яке саме питання розглядається, від сфери, яку це законодавство регулює, та від числа та статусу осіб, яких воно стосується [13, § 47].

Підсумовуючи, на наш погляд, слід відмітити, що законодавче запровадження обмежень в реалізації права на касаційне оскарження судових рішень в малозначних справах не порушує саме по собі п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Разом з тим, відсутність на законодавчому рівні критеріїв, що мають враховуватися судами при віднесенні справи до категорії малозначних, а також невизначеність стадії, на якій це питання має вирішуватися, й, відповідно, повноваженого суду можуть свідчити про відсутність «передбачуваності» обмеження й призводити до порушення права на доступ до суду касаційної інстанції.

1. *Levages Prestations Service v. France*, no. 21920/93, 23 October 1996, Reports 1996-V.
2. *Stanev v. Bulgaria* [GB], no. 36760/06, 17 January 2012, ECHR 2012.
3. *Brualla Gómez de la Torre v. Spain*, no. 26737/95, 19 December 1997, Reports 1997-VIII.
4. *Ashingdane v. UK*, no. 8225/78, 28 May 1985, Series A no. 93.

5. *Zubac v. Croatia*, no. 40160/12, 5 April 2018.
6. *Jovanović v. Serbia*, no. 32299/08, 2 October 2002.
7. *Egić v. Croatia*, no. 32806/09, 5 June 2014.
8. Ухвала ВС КЦС від 27.09.2018 р. у справі № 759/13140/17. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76746287>
9. Ухвалою ВС КЦС від 16.10.2018 р. у справі № 161/4666/18. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77137536>
10. Ухвалою ВС КЦС від 12.10.2018 р. у справі № 552/2162/18. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77089431>
11. Ухвалою ВС КЦС від 16.10.2018 р. у справі № 756/3565/16-ц. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77136380>
12. Ухвала ВС КЦС від 14.03.2018 р. у справі № 272/415/17. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72727728>
13. *Koretsky and Others v. Ukraine*, no. 40269/02, 3 April 2008.

Тітов М.Ю.,

заступник голови Оболонського районного суду міста Києва

Коротенко Т.Ф.,

*Здобувач кафедри цивільно та кримінально-правових наук
Київського університету права НАН України,
Помічник судді Оболонського районного суду м. Києва
Tanyakorotenko1604@gmail.com*

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: НОВИЙ ДОСВІД. УЗАГАЛЬНЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ НА ПРИКЛАДІ ОБОЛОНСЬКОГО РАЙОННОГО СУДУ МІСТА КИЄВА

1. ВСТУП

Спрошене провадження є новелою ЦПК України в редакції закону від 03 жовтня 2017 р. Запровадження таких інститутів як малозначні справи, принцип пропорційності судочинства, спрощене позовне провадження, письмова форма розгляду справи, малозначні справи, справи незначної складності та інші, потребує детального осмислення та узагальнення практики застосування.

Запровадження спрощеного позовного провадження є позитивним кроком, що відповідає загальносвітовим тенденціям регламентації спрощених проваджень та процедур. Його завданням можна вважати своєчасний розгляд окремих категорій цивільних справ, встановлених законом або віднесених до таких судом, без

обов'язкового представництва адвокатом та за можливості без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами.

Питання віднесення справи до категорії малозначних безпосередньо впливає на права сторін, які вони можуть реалізувати під час розгляду та вирішення справи, участі в судовому засіданні, а також оскарження ухвалених судом рішень, отже, має надзвичайно важливе значення для належної реалізації права осіб на правосуддя та права бути почутим судом.

Оболонським районним судом міста Києва проведено узагальнення судової практики на тему «Спрошене позовне провадження: новий досвід» за період з 15 грудня 2017 року та 1 півріччя 2018 року. Згідно статистичних даних за I півріччя 2018 року в провадженні суддів перебувало 6035 цивільних справ та матеріалів (у тому числі 65 справ, що виникають із трудових правовідносин), надійшло в зазначений період 3206 справ/матеріалів (31 справа), розглянуто цивільних справ і матеріалів – 3164 (у тому числі 27 справ, що виникають із трудових правовідносин).

Разом з тим, статистичних даних щодо кількості справ, розглянутих за правилами спрощеного провадження, порівняно із загальною кількістю справ, яка знаходиться на розгляді в порядку позовного провадження, а також щодо кількості ухвал про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження, надати не вбачається за можливе, оскільки в Оболонському районному суді м. Києва зазначений облік не ведеться, що на наше переконання, є недоліком, що в подальшому не дасть можливості проведення більш детального узагальнення судової практики.

2. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ВИЗНАЧЕННЯ СПРАВ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ РОЗГЛЯДУ В СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Зміни до Цивільного процесуального кодексу України передбачають, що цивільне судочинство здійснюється у порядку наказ-

ного провадження, позовного провадження (загального або спрощеного) та окремого провадження. Окремо передбачено особливі порядки для розгляду заяв про визнання рішень іноземних судів, міжнародних комерційних арбітражів в Україні тощо.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Спрощене позовне провадження відповідно до ст. 19 ЦПК України призначене для розгляду:

- 1) малозначних справ;
- 2) справ, що виникають з трудових відносин;
- 3) справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд;
- 4) справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Всі ці справи, що розглядаються в спрощеному порядку, можна умовно поділити на дві такі категорії: ті, що визначені законом та ті, що віднесені судом до таких.

Зокрема, відповідно до ч. 6 ст. 19 ЦПК України малозначними справами є: справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Відповідно до ч. 4 ст. 274 ЦПК України в порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах: що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів та поділ майна подружжя; щодо спадкування; щодо приватизації державного житлового фонду; щодо визнання не-

обґрунтованими активів та їх витребування відповідно до глави 12 цього розділу; в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 1 - 5 цієї частини.

Проведеним узагальненням встановлено, що суд призначає цивільні справи до розгляду у порядку спрощеного позовного провадження у таких справах, як стягнення заборгованості за кредитним договором; стягнення заборгованості за договором позики; стягнення аліментів; зменшення розміру аліментів; збільшення розміру аліментів; визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням; відшкодування шкоди, завданої дорожньо-транспортною пригодою; відшкодування витрат, пов'язаних із навчанням у вищому навчальному закладі; визначення порядку користування квартирою, що є у спільній частковій власності; визнання договору недійсним; визнання шлюбу недійсним; про стягнення середнього заробітку за час затримки виплати заробітної плати при звільненні працівника; про виселення та зняття з реєстраційного обліку; тощо.

Водночас, в ході узагальнення було виявлено такі випадки, коли під час вивчення матеріалів позову та вирішення питання про відкриття провадження у справі та призначення розгляду у порядку спрощеного чи загального позовного провадження виникають такі проблеми, коли ЦПК України чітко визначає, що такі справи слід розглядати у порядку спрощеного позовного провадження, однак, з урахуванням деяких особливостей на думку суду їх слід призначати до розгляду у порядку загального позовного провадження. Зокрема, враховуючи положення статей 11 та частини 3 статті 274 ЦПК України.

Так, на думку суду доцільно розглядати у порядку загального позовного провадження трудові спори, зокрема, цивільну справу за позовом Філат'євої Лілії Станіславівни до Київського міського центру зайнятості про визнання протиправними та скасування наказів про притягнення до дисциплінарної відповідальності та на-

казу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Свої вимоги мотивує тим, що протягом вересня 2018 року відповідачем було оголошено позивачу дві догани, які вона вважає протиправними. Наказом директора Київського міського центру зайнятості від 11.09.2018 позивач звільнена з посади заступника директора Оболонської районної філії Київського міського центру зайнятості. Вказаний наказ позивач вважає протиправним. На думку суду недоцільно розглядати вказаний спір за правилами спрощеного позовного провадження, тому що у вказаній справі необхідним є проведення підготовчого провадження для з'ясування, зокрема, для остаточного визначення предмету спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників справи.

Також, ЦПК України визначає, що спори про стягнення аліментів необхідно розглядати у порядку спрощеного позовного провадження. Також, відповідно до ч. 1 ст. 161 ЦПК України судом може бути видано судовий наказ якщо заявлено вимогу заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину - однієї чверті, на двох дітей - однієї третини, на трьох і більше дітей - половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб; або якщо заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб.

Особа має право звернутися до суду з вимогами, визначеними у частині першій цієї статті, в наказному або в спрощеному позовному провадженні на свій вибір.

Оболонським районним судом м. Києва деякі спори про стягнення аліментів, де заявлено позовні вимоги відмінні від тих, що

вказані у ч. 1 ст. 161 ЦПК України призначає до розгляду у порядку загального позовного провадження.

Ще одним яскравим прикладом, за допомогою якого можна проілюструвати цю проблему, є справи про призначення аліментів.

Наприклад, позивач 12.09.2018 звернулася до суду з позовом, в якому просить стягнути з відповідача аліменти на її користь на своє утримання, у розмірі $\frac{1}{4}$ частини всіх видів його заробітку щомісячно, починаючи стягнення з дня пред'явлення позову і до 03.07.2021. Свої вимоги мотивує тим, що вона з відповідачем перебували у зареєстрованому шлюбі до 04.07.2018. Від шлюбу мають двох дітей. Син Гончар Роман, 2012 року народження, хворіє на аутизм та має інвалідність. Позивач знаходиться постійно з сином, займається її доглядом та має право на утримання від колишнього чоловіка. Суд, розглянувши матеріали даної позовної заяви, дійшов висновку про доцільність відкриття загального позовного провадження у вказаній справі та призначив підготовче судове засідання, враховуючи обставини справи та значення її для заявника.

В іншій справі ухвалою Оболонського районного суду м. Києва відкрито загальне позовне провадження та призначено підготовче судове засідання у цивільній справі за позовом Волович Юлії Борисівни до Бурнашева Максима Валерійовича про стягнення заборгованості по аліментам з врахуванням інфляційних втрат, неустойки та аліментів на утримання в період повноліття, де позивач 05.09.2018 звернулася до суду з позовом, в якому просить стягнути з відповідача заборгованість по аліментам з врахуванням інфляційних втрат, неустойки та аліментів на утримання в період повноліття у розмірі 719289,13 грн. Свої вимоги мотивує тим, що рішенням Оболонського районного суду м. Києва від 13.05.2005 ухвалено стягнути з відповідача на користь позивача аліменти на утримання двох дітей у розмірі $\frac{1}{3}$ частини всіх видів його заробітку. Рішення не виконується і станом на 03.09.2018 утворилась заборгованість. Крім того, просить стягнути аліменти на утримання повнолітньої доньки за період 13.10.2016 по 30.06.2017 у зв'язку з навчанням

останньої. Мотивом суду для ухвалення такого рішення стала ціна позову, яка перевищує сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

ЦПК України визначає, що спори про поділ майна подружжя слід розглядати за правилами спрощеного позовного провадження. Однак, з такою законодавчою позицією однозначно погодитися не можна. Оскільки, якщо ціна позову перевищує сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, то суд не може визнати таку справу малозначною.

Зокрема, в справі позовом Сьомки О.Л. до Сьомки О.А. про визнання нерухомого майна та грошових коштів особистою приватною власністю. Свої вимоги мотивує тим, що з відповідачем перебуває у зареєстрованому шлюбі з 1980 року. Позивачем була придбана квартира, вартістю 1 193 400,00 грн., за кошти, які належали їй особисто. Просить визнати право особистої приватної власності на квартиру №84 у будинку №42-а по вулиці Героїв Дніпра у м. Києві за позивачем Сьомкою Оленою Леонідівною. А також, просить визнати право особистої приватної власності на грошові кошти в розмірі 9046,04 доларів США та 180000,00 грн. Суд, по вказаній справі дійшов висновку про доцільність її розгляду за правилами загального позовного провадження тому що, ціна позову перевищує сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Виходячи з того, що спрощене позовне провадження призначене для розгляду найбільш простих справ, пропорційно вимогам, що були заявлені, пріоритетності письмової форми, а також за відсутності обов'язкового представництва, варто чітко визначити в законі, які саме справи можуть бути розглянуті в спрощеному провадженні. З урахуванням наведеного, на нашу думку, судова практика має виробити чіткі, прозорі, зрозумілі критерії для віднесення тієї чи іншої категорії справ до малозначних, і відповідно для розгляду цих справ у порядку спрощеного провадження.

3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Однією із особливостей розгляду справ у спрощеному позовному провадженні є те, що суд розглядає справи у порядку спрощеного позовного провадження протягом розумного строку, але не більше шістдесяті днів з дня відкриття провадження у справі.

Також, до особливостей розгляду справ у спрощеному позовному провадженні відносяться, зокрема: розгляд справи по суті в порядку спрощеного провадження починається з відкриття першого судового засідання або через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі, якщо судові засідання не проводиться; підготовче засідання при розгляді справи у порядку спрощеного провадження не проводиться; перше судові засідання у справі проводиться не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі; судові дебати не проводяться (ст. 279 ЦПК України).

Відповідно до чинного ЦПК у спрощеному позовному провадженні обов'язкове представництво адвокатом учасників справи відсутнє (ч. 2 ст. 60 ЦПК України). Також, як вбачається з положень ст. 279 ЦПК України розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження може відбуватися без повідомлення сторін, тобто пріоритетним є письмове провадження у справі, що є новелою ЦПК 2017 року.

Важливою особливістю спрощеного провадження є також те, що відповідно до ч. 3 ст. 389 ЦПК України не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах. Винятками є тільки такі випадки, коли: а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; в) справа становить значний суспільний

інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково (це є підставою для обов'язкового скасування рішення і направлення справи на новий розгляд – п. 7 ч. 1 ст. 411 ЦПК).

Також, відповідно до п. 7 ч. 3 ст. 376 ЦПК України якщо суд розглянув в порядку спрощеного позовного провадження справу, що підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження, то це вважається порушенням норм процесуального права і є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового рішення.

З огляду на це, питання про вибір процедури розгляду справи – спрощеного або загального позовного провадження, має виключно важливе значення.

Питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження суд вирішує в ухвалі про відкриття провадження у справі. Зокрема, за наслідками розгляду відповідного клопотання позивача суд з урахуванням конкретних обставин справи може: 1) задовольнити клопотання та визначити строк відповідачу для подання заяви із запереченнями щодо розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження; або 2) відмовити в задоволенні клопотання та розглянути справу за правилами загального позовного провадження.

Якщо суд за результатами розгляду клопотання позивача дійде висновку про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, він зазначає про це в ухвалі про відкриття провадження у справі.

Якщо відповідач в установленій судом строк подасть заяву із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, суд залежно від обґрунтованості заперечень відповідача постановляє ухвалу про: 1) залишення заяви відповідача без задоволення; 2) розгляд справи за прави-

лами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

Якщо відповідач не подасть у встановлений судом строк такі заперечення, він має право ініціювати перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження лише у випадку, якщо доведе, що пропустив строк з поважних причин.

Якщо суд вирішив розглянути справу в порядку спрощеного позовного провадження, але в подальшому постановив ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, розгляд справи починається зі стадії відкриття провадження у справі. У такому випадку повернення до розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження не допускається.

Суд може відмовити в задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням сторін за одночасного існування таких умов: 1) предметом позову є стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного та всебічного встановлення обставин справи.

Відповідно до ст. 193 ЦПК України у випадку подання зустрічного позову у справі, яка розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, суд постановляє ухвалу про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження.

На нашу думку, вартий уваги такий процесуальний момент, коли суд своєю ухвалою призначає справу до розгляду у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін, а потім приходиться до висновку про необхідність призначення справи до розгляду в порядку спрощеного провадження з викликом сторін по справі. За загальним правилом, згідно ч. 5 ст. 279 ЦПК України суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про

інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

Так, розглянувши матеріали позовної заяви Войтенко Світлани Вікторівни до Войтенка Михайла Олексійовича про збільшення розміру аліментів суд постановив ухвалу від 29.01.2018, якою відкрив провадження та призначив справу до розгляду в порядку спрощеного провадження без повідомлення сторін. Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить змінити розмір аліментів, які стягуються з позивача на користь відповідача на утримання доньки, Войтенко Яни, 06.01.2004 року народження, збільшивши їх розмір до 1/3 частки з усіх видів заробітку (доходу), але не менше 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно починаючи стягнення з дня набрання рішення законної сили і до повноліття дитини. Свої вимоги мотивує тим, що 09.06.2009 рішенням Бородянського районного суду Київської області ухвалено стягувати з відповідача на користь позивача на утримання Войтенко Яни аліменти у розмірі 1/3 частини з усіх видів заробітку, але не менше 30% від прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Вивчивши подані суду матеріали, суд дійшов висновку про необхідність призначення справи до розгляду в порядку спрощеного провадження з викликом сторін по справі, про що постановив ухвалу від 13.04.2018, оскільки, відповідач не отримав ухвалу про відкриття спрощеного позовного провадження та відповідно не надіслав відзив на позов.

Ухвалою суду від 15.01.2018 відкрито провадження та призначено справу за позовом Губенко Анжели Миколаївни до Товариства з обмеженою відповідальністю «Приват Груп Компані», Таран-Новомирської Анни Валеріївни, Логуш Руслана Леонідовича, третя особа: Приватне акціонерне товариство «Європейський страховий союз», про відшкодування шкоди, завданої внаслідок дорожньо-

транспортної пригоди до розгляду в порядку спрощеного провадження без повідомлення сторін. Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить стягнути з відповідачів матеріальну шкоду, завдану майну позивача у розмірі 38863,94 грн., витрати по проведенню експертизи щодо оцінки розміру матеріального збитку у розмірі у сумі 890,00 грн., 5000,00 грн. витрат на правову допомогу, а також 640,00 грн. витрат по сплаті судового збору. Вимоги мотивує тим, що 10.04.2017 ДТП за участі автомобіля «Фольксваген» д.н. АА5872ОР, що належав відповідачу Таран-Новомирській А.В. та автомобіля «Мітсубіші» д.н. АМ5559АМ, що належав позивачу на момент ДТП. Внаслідок ДТП було завдано шкоди майну позивача, розмір шкоди підтверджується висновком автотоварознавчого дослідження. Вивчивши подані суду матеріали, суд дійшов висновку про необхідність призначення справи до розгляду в порядку спрощеного провадження з викликом сторін по справі виходячи з поданих відзивів та відповідей на відзиви. Про що було постановлено відповідну ухвалу суду від 13.04.2018.

У ході проведення зазначеного узагальнення виявлено ще кілька справ, розгляд яких розпочато за правилами спрощеного провадження, після чого прийнято рішення про перехід до розгляду за правилами загального позовного провадження, зокрема, ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 21.03.2018 у цивільній справі за позовом Б. до С. про стягнення аліментів відкрито спрощене позовне провадження (справа №756/3133/18; провадження №2/756/3365/18). Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просив стягнути аліменти з відповідача на користь позивача на утримання доньки у розмірі 1/3 частки від усіх видів заробітку, мотивуючи свої вимоги тим, що добровільно не вдалось домовитись про утримання дитини. Однак, в подальшому суд, своєю ухвалою від 23 травня 2018 року з мотивів повного та всебічного розгляду вказаної справи по суті, для повного з'ясування усіх обставин, об'єктивної та належної оцінки доказів, дійшов висновку, що вказана цивільна справа підлягає розгляду у порядку загального по-

зовного провадження. Так, рішенням Оболонського районного суду м. Києва від 18 вересня 2018 року, позов задоволено, стягнуто з Безсмертного Сергія Олександровича аліменти на користь Б. на утримання доньки у розмірі 1/3 частини від всіх видів заробітку (доходу) щомісячно, але не менше 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 07.03.2018 і до досягнення дитиною повноліття.

Крім того, ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 14 червня 2018 року призначено справу у порядку загального позовного провадження у цивільній справі за позовом Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «ПриватБанк» до Ц. про стягнення заборгованості за кредитним договором, з посиланням не та, що ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 02.02.2018 у цивільній справі за позовом Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «ПриватБанк» до Ц. про стягнення заборгованості за кредитним договором відкрито спрощене позовне провадження. У зв'язку із характером спірних правовідносин судом на обговорення було поставлено питання про можливість переходу до загального порядку розгляду справи, з урахуванням думки представника відповідача, судом було прийнято рішення про розгляд вказаної цивільної справи у порядку загального позовного провадження. Рішенням Оболонського районного суду м. Києва від 14 серпня 2018 року у задоволенні позовних вимог Акціонерного товариства Комерційний Банк «ПриватБанк» до Ц. про стягнення заборгованості – відмовлено (унікальний №756/469/18; провадження № 2/756/2794/18).

Також, у цивільній справі унікальний №756/17493/17; провадження №2/756/2671/18 (ухвала Оболонського районного суду м. Києва від 19 лютого 2018 року) задоволено заяву відповідача Ярошенка Володимира Васильовича про розгляд справи у загальному позовному провадженні та призначено у порядку загального позовного провадження в цивільній справі за позовом Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку «Квазар-10» до Ярошенка Володимира Васильовича про стягнення заборгованості за житло-

во-комунальні послуги з посиланням на те, що ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 02.01.2018 у цивільній справі відкрито спрощене позовне провадження, однак, 16.02.2018 через канцелярію суду від відповідача надійшла заява із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, оскільки розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження може зашкодити правам та інтересам відповідача, а доводи, наведені у позовній заяві, є необґрунтованими, тому, що складені при неповному з'ясуванні усіх обставин, необ'єктивної оцінки інформації, яка є у позивача та за відсутності належних і допустимих доказів, на підставі яких можливо дійти однозначного висновку про беззаперечну відповідальність відповідача. Наразі судові рішення у даній справі не постановлено.

Ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 12.02.2018 постановлено прийняти позов до розгляду та відкрити спрощене позовне провадження за позовом ПАТ КБ «Приват банк» до Б. про стягнення заборгованості за кредитним договором. Разом з тим, 13.04.2018 відповідач надав до суду заяву із запереченнями проти розгляду в порядку спрощеного позовного провадження та просив розглянути справу по суті за правилами загального позовного провадження. У своїй заяві відповідач посилався на те, що в неї виникають сумніви, щодо ряду документів, які надані позивачем, тому просить суд оглянути оригінали в судовому засіданні. Так, ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 04.05.2018 справу за позовом ПАТ КБ «Приват банк» до Б. про стягнення заборгованості за кредитним договором призначено до розгляду у порядку загального позовного провадження, а рішенням від 10.07.2018 позовні вимоги ПАТ КБ «ПриватБанк» задоволено частково, зменшивши розмір пені.

Також, варто уваги провадження за позовом О. до А. про стягнення аліментів, де ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 21.03.2018 року у цивільній справі за позовом О. до А. про стягнення аліментів відкрито спрощене позовне провадження. Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить стягнути

аліменти з відповідача на користь позивача на утримання сина, 19.12.2007 року народження, у розмірі 1/4 частки з усіх видів заробітку (доходу), але не менше 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно, а також на утримання доньки, 05.07.2005 року народження, у розмірі 1/4 частки з усіх видів заробітку (доходу), але не менше 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно починаючи стягнення з дня подачі позову і до досягнення дітьми повноліття. Свої вимоги мотивує тим, що діти проживають з позивачем та знаходяться на її утриманні. Відповідач допомоги на утримання дітей не надає. З урахуванням обставин справи та позовних вимог, суд вважав, що для повного та всебічного розгляду вказаної справи по суті, для повного з'ясування усіх обставин, об'єктивної та належної оцінки доказів вказана цивільна справа підлягає розгляду у порядку загального позовного провадження. Заочним рішенням по вказаній справі позовні вимоги задоволено.

З урахуванням наведеного, на нашу думку, судова практика має виробити усталену процедуру визначення, в яких випадках суд може перейти від спрощеного провадження до загального позовного провадження, якщо провадження у справі відкрито до набрання чинності новою редакцією ЦПК України, але сторони бажають її розглядати в порядку спрощеного провадження та інші.

Під час проведення узагальнення встановлено, що проблемних питань та типових помилок, які виникають в ході розгляду цивільних справ за правилами спрощеного позовного провадження, у суддів Оболонського районного суду м. Києва за період з 15 грудня 2017 року та 1 півріччя 2018 року не виявлено.

Однак, на нашу думку, варто дочекатися практики судів апеляційної та касаційної інстанції щодо розгляду цивільних справ у порядку спрощеного та загального позовного провадження задля вироблення чіткої практики віднесення тих чи інших справ до малозначних та тих, які необхідно розглядати за правилами спрощеного позовного провадження.

Угриновська О.І.,

*доцент кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук*

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» №2147-VIII від 03 жовтня 2017 року Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК України) було викладено в новій редакції, в якій одним із нововведень є розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження [3].

Насамперед слід зазначити, що позовне провадження має універсальний характер, тобто усі що виникають із цивільних, земельних, сімейних, трудових, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства, розглядаються у цьому провадженні. Ознаками цього провадження є:

- підставою є позов як матеріально-правова вимога, що із впливає спірних трудових, цивільних, земельних та інших правовідносин,
- форма звернення – позовна заява, реквізити якої визначені у ЦПК України,
- сторонами у процесі є позивач і відповідач,

- сплата судового збору за подання позовної заяви,
- наявність інститутів ціни позову, забезпечення позову, мирової угоди, зустрічного позову, неналежної сторони, третьої особи,
- можливість апеляційного оскарження та примусового виконання рішення [7].

Законодавець виділив із позовного провадження дві форми: загальне і спрощене. Спрощене позовне провадження призначене для розгляду тих справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи (ст.19 ЦПК України).

Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження можна диференціювати залежно від того чи вони **повинні**, чи **можуть** розглядатися за такими правилами:

- 1) справи, які суд обов'язково розглядає у порядку спрощеного позовного провадження (ч.1 ст. 274 ЦПК України);
- 2) справи, щодо яких суд за власним розсудом за наявності відповідного клопотання позивача вирішує питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження (ч.2 ст.274 ЦПК України).

Законодавча позиція, щодо визначення категорій справ, які **повинні** розглядатися в порядку спрощеного провадження має значні недоліки та її реалізація є недосяжною у певних випадках на практиці. Наприклад, законодавець визначає, що справи, які виникають з трудових відносин повинні розглядатися лише в порядку спрощеного позовного провадження. Проте в справах, що виникають з трудових правовідносин, як правило, є декілька позовних вимог, великий обсяг та характер доказів і вирішення такої справи в строк 60 днів є ускладненим, а то й неможливим. Наприклад, Залізничний районний суд м. Львова 11 квітня 2018 року відкрив провадження у справі за позовом ОСОБА_1 до Кошталісної 3-ї стоматологічної поліклініки м. Львова про стягнення заробітної плати [4]. А рішення суду в цій справі, що виникла з трудових правовідносин, прийнято 26 жовтня 2018 року, що явно

перевищує строк розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження.

Тому слід було б надати суду право на власний розсуд визначити чи може бути ця справа розглянута в спрощеному провадженні враховуючи її обставини, чи ні, інакше це не сприятиме виконанню завдань цивільного судочинства.

При вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження за наявності відповідного клопотання позивача суд обов'язково враховує:

- 1) ціну позову;
- 2) значення справи для сторін;
- 3) обраний позивачем спосіб захисту;
- 4) категорію та складність справи;
- 5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
- 6) кількість сторін та інших учасників справи;
- 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження [3].

Суд вирішує питання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження на стадії відкриття провадження у справі. За якими правилами позовного провадження буде розглядатися справ суд повинен обов'язково зазначити в ухвалі (п.4 ч.2 ст.187 ЦПК України). Однак на практиці суди часто постановляють ухвали про відкриття спрощеного позовного провадження. Наприклад, Дрогобицький міськрайонний суд Львівської області 01 листопада 2018 року постановив ухвалу про відкриття спрощеного позовного провадження у справі, Яготинський районний суд Київської області 01 листопада 2018 року постановив ухвалу про відкриття спрощеного позовного провадження у справі [5; 6]. Вважаємо, що це є неправильним, з огляду на те, що стадія відкриття провадження у справі є незалежною від того за якими правилами позовного провадження буде розглядатися справа. Тому такою, що відповідатиме

законодавчій термінології буде постановлення ухвали про відкриття провадження у справі.

Якщо справа підлягає обов'язковому розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, то суд зазначає про це в ухвалі про відкриття провадження у справі незалежно від наявності клопотання позивача.

З аналізу норм, які регулюють питання апеляційного провадження вбачається, що розгляд справи в порядку загального позовного провадження, яка підлягала розгляду за правилами спрощеного позовного провадження не є обов'язковою підставою для скасування судового рішення. Проте це є порушенням норм процесуального права і може бути підставою для скасування або зміни рішення лише, якщо воно призвело до неправильного вирішення справи.

Справа у порядку спрощеного позовного провадження може розглядатися у двох формах:

- 1) без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, якщо немає клопотання будь-якої зі сторін про інше (письмове провадження);
- 2) в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін, якщо є клопотання однієї із сторін або суд це вирішив з власної ініціативи.

В задоволенні такого клопотання однієї із сторін суд може відмовити за одночасного існування таких умов:

- 1) предметом позову є стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 2) характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного та всебічного встановлення обставин справи [2].

Проте, якщо суд відмовить в задоволенні такого клопотання лише за наявності однієї з вищевказаних умов, то це буде вважати-

ся порушенням процесуального закону і ненадання стороні реалізувати своє право на участь у судовому засіданні.

При розгляді справи в порядку спрощеного позовного провадження судові дебати не проводяться. У разі розгляду справи в судовому засіданні з повідомленням сторін, після з'ясування всіх обставин справи та перевірки їх доказами суд надає сторонам та іншим учасникам справи можливість дати пояснення, які можуть доповнити матеріали справи, а також вирішує клопотання заявлені ними. Після цього суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин справи і виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення.

Запровадження спрощеного позовного провадження стало важливим кроком для підвищення ефективності цивільного судочинства, проте законодавче регулювання цього нововведення має певні недоліки, внаслідок чого в судовій практиці виникає неоднозначне застосування відповідних процесуальних норм.

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 №2147-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст.436 – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.
4. Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 26 жовтня 2018 року по справі № 462/2063/18 [Електронний ресурс] // Єдиний

- державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77605851>.
5. Ухвала Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 01 листопада 2018 року по справі № 442/6696/18 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77533781>.
 6. Ухвала Яготинського районного суду Київської області від 01 листопада 2018 року по справі № 382/1671/18 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77541337>.
 7. Кравчук В. М., Угриновська О. І. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Фактор, 2010.

Федосєєва Т.Р.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»*

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА НАЛЕЖНОГО РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ

Закріплення у ЦПК України процедури вирішення малозначних справ є важливим кроком, направленим на вдосконалення цивільного процесуального законодавства.

Разом з тим наразі законодавець, визначивши у частині 6 статті 19 ЦПК України, які справи є малозначними, недостатньо чітко сформулював відповідні положення. Так, якщо із віднесенням до числа малозначних справ за критерієм ціни позову проблем, у більшості випадків, виникати не повинно, то з віднесенням до їх числа справ незначної складності, визнаних судом малозначними, ситуація інша. Законодавець закріпив загальні умови, які суд має враховувати при вирішенні питання про розгляд справи (зокрема, і малозначної) в порядку спрощеного або загального позовного провадження (частина 3 статті 274 ЦПК України). До таких, які не характеризуються правовою визначеністю, варто віднести умови про значення справи для сторін, категорію та складність справи та про те, чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес. Їх суд повинен визначити, фактично, за своїм вну-

трішнім переконанням. Критеріїв, насамперед, визначення складності справи та ступеня значення для сторін, суспільного інтересу законодавець не закріпив. Наявність переліку справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження є, безумовно, доцільним, але не вирішує цю проблему (частина 4 статті 274 ЦПК України).

Наявність вказаних проблемних положень зумовлює особливе значення належної реалізації права касаційного оскарження. Разом з тим, законодавець обмежив у цьому праві осіб щодо судових рішень у малозначних справах (стаття 389 ЦПК України) та закріпив виключний перелік випадків, за яких особа матиме право на касаційне оскарження рішень у таких справах. Викликають питання вжитті ним у цій статті формулювання «фундаментальне значення», «значний суспільний інтерес», «виняткове значення для учасника справи». Мета вказаного обмеження в основі своїй є обґрунтованою, вона співзвучна Рекомендаціям № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи¹ та окремим позиціям ЄСПЛ. Так, аналіз єдиного державного реєстру судових рішень свідчить, що у низці справ в основі обґрунтування Верховним Судом відмови у відкритті касаційного провадження – практика ЄСПЛ у справах *Lavages Prestations Services v. France* (Леваж Престасьон Сервіс проти Франції) та *Brualla Gonpez de la Torre v. Spain* (Бруалья Гомес де ла Торре проти Іспанії) за яких умови прийнятності касаційної скарги, відповідно до норм законодавства, можуть бути суворішими, ніж для звичайної заяви. Зважаючи на особливий статус суду касаційної інстанції, процесуальні процедури у суді касаційної інстанції можуть бути більш формальними, особливо, якщо прова-

дження здійснюється судом після їх розгляду судом першої інстанції, а потім судом апеляційної інстанції. Окрім вказаних рішень ЄСПЛ Верховний Суд відмову у відкритті касаційного провадження обґрунтовує положеннями статті 129 Конституції України, відсутністю у касаційній скарзі обставин, визначених пунктом 2 частини третьої [статті 389 ЦПК України](#). Також підкреслюється, що малозначна справа є такою в силу своїх властивостей та констатується, що судом досліджено та взято до уваги ціну позову, складність справи, а також значення справи для сторін і суспільства².

Можна відзначити, як правило, констатуючий характер ухвал Верховного Суду. Так, Верховний Суд констатує помилковість віднесення апеляційним судом до малозначної справи, предметом позову якої є визнання договору про пайову участь у створенні і розвитку інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури села укладеним³. Верховний Суд вказує, що справа є малозначною в силу своїх властивостей, та підкреслює, що при цьому враховує характер правовідносин, у яких виник спір та предмет позову, а також ціну⁴. Однак є і випадки, коли Верховний Суд дає оцінку доводам

² Ухвала Верховного Суду від 21 травня 2018 року у справі № 496/797/16-ц – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74475614>

Ухвала Верховного Суду від 18 травня 2018 року у справі № 495/1057/16-ц. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74120749>; Ухвала Верховного Суду від 11 травня 2018 року у справі № 336/5836/16. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74064433>; Ухвала Верховного Суду від 23 квітня 2018 року у справі № 753/15757/16-ц. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73657652>

³ Ухвала Верховного Суду від 04 квітня 2018 року у справі № 369/9085/17 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73437827>

⁴ Ухвала Верховного Суду від 28 серпня 2018 року у справі № 753/4350/17 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76207113>

¹ Рекомендації № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам членам щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем та процедур оскарження у цивільних і торгівельних справах від 07 лютого 1995 року - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153

позивача. Так, у справі за позовом банку про стягнення заборгованості, оцінивши аргументи позивача про те, що дана справа має виняткове значення для банку, оскільки невиконання відповідачем зобов'язань за кредитним договором перешкоджає стабільній роботі позивача та обмежує його права, Верховний Суд вказав, що указані доводи не заслуговують на увагу, оскільки надання на договірних засадах юридичним і фізичним особам грошових сум у кредит та права і обов'язки банку, які виникають з даних правовідносин, є суттю діяльності банку⁵.

Безумовно, норми ЦПК України не варто перевантажувати надмірною деталізацією, однак положення законодавства мають відрізнитись правовою визначеністю, суди мають вивчати та узагальнювати судову практику, а Верховний Суд, серед іншого, забезпечувати однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. У зв'язку із цим ЄСПЛ зауважив, що одним з фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який, між іншим, вимагає, щоб при остаточному вирішенні справи судами їх рішення не викликали сумнівів (пункт 61 рішення від 28 жовтня 1999 року у справі № 28342/95 «Брумареску проти Румунії» («Brumarescu v. Romania»)). Судові рішення повинні бути розумно передбачуваними (пункт 36 рішення від 22 листо-

Ухвала Верховного Суду від 21 червня 2018 року (справа № 127/25380/16-ц – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74895648>)

Ухвала Верховного Суду від 28 серпня 2018 року у справі № 753/4350/17 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76207113>

⁵ Ухвала Верховного Суду від 04 жовтня 2018 року у справі № 364/364/18 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76945208>

пада 1995 року у справі № 20166/92 «S.W. проти Об'єднаного Королівства» («S.W. v. the United Kingdom»))⁶.

Огляд позицій Верховного Суду щодо касаційного оскарження судових рішень у малозначних справах свідчить про те, що відповідна практика, яка формується порівняно недавно, не є однорідною, зачасти використовуванні в ухвалах формулювання носять загальний характер у частині обґрунтування позиції суду, насамперед, щодо відкриття касаційного провадження чи відмови у його відкритті. Існує потреба в узагальненні відповідної судової практики, виробленні єдиного підходу та методології, запровадженні формалізованих зразків документів для малозначних справ, що, серед іншого, сприятиме дотриманню принципу правової визначеності при розгляді малозначних справ та ухваленні відповідних рішень.

1. Рекомендації № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам членам щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем та процедур оскарження у цивільних і торгівельних справах від 07 лютого 1995 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153
2. Ухвала Верховного Суду від 21 травня 2018 року у справі № 496/797/16-ц – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74475614>
3. Ухвала Верховного Суду від 18 травня 2018 року у справі № 495/1057/16-ц – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74120749>; Ухвала Верховного Суду від 11 травня 2018 року у справі № 336/5836/16 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74064433>; Ухвала Верховного Суду від 23

⁶ S.W. v. the United Kingdom – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75345786>

- квітня 2018 року у справі № 753/15757/16-ц - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73657652>
4. Ухвала Верховного Суду від 04 квітня 2018 року у справі № 369/9085/17 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73437827>
 5. Ухвала Верховного Суду від 28 серпня 2018 року у справі № 753/4350/17 - [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76207113>
 6. Ухвала Верховного Суду від 21 червня 2018 року (справа № 127/25380/16-ц - [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74895648>)
 7. Ухвала Верховного Суду від 04 жовтня 2018 року у справі № 364/364/18 - [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76945208>
 8. S.W. v. the United Kingdom - [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75345786>

Ханик-Посполітак Р.Ю.,
завідувач кафедри приватного права
НУ «Києво-Могилянська академія»
к.ю.н., доцент

ЮРИСДИКЦІЯ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

3 жовтня 2018 року виповнився один рік з моменту прийняття нових редакцій трьох кодексів Цивільного процесуального кодексу України (надалі ЦПКУ) [1], Господарського процесуального кодексу України (ГПКУ) [2] та Кодексу адміністративного судочинства України (надалі – КАСУ) [3]. Прийняття цих трьох кодексів було логічним продовженням реалізації норм Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» в частині судової реформи та виконанням одного з пунктів Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. [4]

Істотною і абсолютною новелою ЦПКУ стало запровадження процедури розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження (статті 274-279). Аналогічна процедура передбачена у ГПКУ (статті 247-252) та КАСУ (статті 257-263).

Однією з категорій справ, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження в цивільному або господарського судочинстві є малозначні справи.

Проте, саме визначення (а точніше критерії) того, які справи слід відносити до малозначних, а відповідно розглядати в порядку

спрощеного позовного провадження, у цих двох кодексах міститься у різних розділах. У ЦПКУ визначення міститься у ч. 6 ст. 19 параграфу 1 глави 2 розділу 1, який регулює питання визначення юрисдикції. У ГПКУ ч. 5 ст. 12 глави 1 розділу першого, де регулюються основні положення господарського судочинства.

Отже, як ми бачимо підхід законодавця виявився не послідовним з цього питання. Найбільш цікавим, на наш погляд, є саме питання розміщення визначення малозначних справ у ЦПКУ.

Що ж таке юрисдикція? Можна погодитися з думкою Д.М. Шадура, що «поняття судової юрисдикції є складним і багатоаспектним явищем, зміст якого в різні періоди розвитку наукової думки змінювався відповідно до уявлень правознавців про місце суду серед інших органів державної влади і в механізмі правого регулювання в цілому». [5, с. 9] Юрисдикція є елементом компетенції, а у сфері судової юрисдикції з огляду на наявність різних видів судочинства в цілому слід розрізняти цивільну, господарську, адміністративну, кримінальну і конституційну юрисдикції. [6, с.248]

ЦПКУ, ГПКУ, КАСУ виділяють три види юрисдикції: предметна та суб'єктна; інстанційна та територіальна. За допомогою першого виду юрисдикції (предметна та суб'єктна), яка саме врегульована у параграфі 1 глави 2 розділу 1 усіх трьох кодексів, визначається розмежування компетенції між цивільними, господарськими та адміністративними судами.

Тобто у відповідних статтях трьох кодексів повинні міститися норм, які б давали потенційним учасником спору розуміння у який суд звертатися з вимогою. Але чи прописання визначення розуміння «малозначні» справи у параграфі глави 2 розділу 1 першому ЦПКУ вирішує питання розмежування компетенції між трьома судами? На нашу думку ні.

Визначення «малозначних справ» лише вказує на ту категорію справ, які мають розглядатися в спрощеному позовному провадженні. А спрощене провадження це лише процедура розгляду, а не категорія справ, які б мали розглядатися тим чи іншим судом.

На це також вказує О.В. Циркуленко, зокрема «спрощене позовне провадження, передбачене ЦПК, є спеціальним порядком, процедурою розгляду спорів із незначною сумою в межах загального позовного провадження». [7, с. 83] Як вірно вказує І.О. Ізарова «спрощена процедура розгляду справ має бути дієвою альтернативою для загального порядку їх вирішення...» [8, с. 216]

Отже, вважаємо, що розміщення визначення категорії справ, які є малозначними у параграфі про юрисдикцію у ЦПКУ, є не вірним. Оскільки у даному випадку не вирішується питання, який суд буде розглядати справу. Визначення «малозначних» справ, на нашу думку, мало б міститися безпосередньо у главі про спрощене провадження. Варто при цьому зазначити, що підхід законодавця у господарському процесі, на нашу думку, є дещо кращим порівняно з ЦПКУ, однак на нашу думку, теж не зовсім вірним.

Стосовно інших видів юрисдикції (інстанційної та територіальної). Як має у цьому випадку визначатися юрисдикція «малозначних» справ у цивільному судочинстві? Як відомо, інстанційна юрисдикція визначає обсяг повноважень суду кожної ланки судової системи України, а територіальна (підсудність) визначає межі повноважень між судами в межах однієї судової ланки по розгляду справ у першій інстанції.

Виходячи з норм ЦПКУ щодо інстанційної юрисдикції (ст. 23-25 ЦПКУ), то можна стверджувати, що малозначні справи повинні розглядатися місцевими загальними судами як судами першої інстанції. Оскільки «малозначні справи» не підпадають під категорію справ, які розглядають апеляційні суди як суди першої інстанції.

Стосовно ж територіальної юрисдикції (підсудності). Спрощене провадження це різновид позовного провадження, про що прямо вказано у нормах трьох процесуальних кодексів (ч. 4 ст. 19 ЦПКУ, ч.3 ст.12 ГПКУ, ч. КАСУ). Законодавець не визначив у ЦПКУ особливостей стосовно територіальної юрисдикції по категоріях справ, що розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що на мало-

значні справи поширюються усі норми щодо визначення територіальної юрисдикції, які містяться у статтях 26-30 ЦПКУ.

1. Цивільний процесуальний кодекс України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> – дата звернення 22.10.2018 р.
2. Господарський процесуальний кодекс України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> – дата звернення 22.10.2018 р.
3. Кодекс адміністративного судочинства України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> – дата звернення 22.10.2018 р.
4. Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки //Сайт Верховної Ради України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>
5. Шадура Д.М. Цивільна юрисдикція: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Д.М. Шадура; нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2008. — 22 с.
6. Курс цивільного процесу: підручник / В.В.Комаров, В.А.Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.
7. Циркуленко О.В. Особливості розгляду цивільних справ у порядку спрощеного позовного провадження //Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «ПРАВО». Випуск 28, 2018 р. – с. 77-84.
8. Ізарова І.О. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства: новели українського законодавства – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12949/Izarova_Sproshchene_pozovne_provadhennia_tsyvilnoho_sudochynstva_novela_ukrainskoho_zakonodavstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Швецова Л.А.,

член Вищої ради правосуддя, суддя Апеляційного суду Харківської області, Практична цінність інституту малозначних справ в світлі змін до ЦПК України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ СУДАМИ

15 грудня 2017 року набрав чинності Закон України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (далі – Закон № 2147-VIII).

Відповідно до частини першої статті 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК) завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Однією із новел ЦПК є запровадження інституту малозначних справ. Законом України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», доповнено Конституцію України статтею 131-2, частина 5 якої передбачає, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту

соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Актуальність інституту малозначних справ визначена у частині 2 статті 60 ЦПК, відповідно до якої, під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у статті 61 цього Кодексу, крім цього полягає у можливості розгляду зазначених справ у порядку спрощеного позовного провадження.

Також, у ЦПК закріплено, що зазначений інститут малозначних справ може бути застосований, з відповідними особливостями та обмеженнями під час апеляційного, що передбачено частиною 1 статті 369 ЦПК так і касаційного перегляду справи.

У новій редакції Цивільного процесуального кодексу України впроваджено також інститут спрощеного провадження.

Для з'ясування співвідношення понять «спрощене» та «прискорене» провадження слід урахувувати підходи, що застосовуються Радою Європи.

Так, СЕРЕJ зазначає, що одним зі способів покращення здійснення правосуддя у розумні строки зі збереженням якості рішень є, по-перше, прискорені (або ургентні — *urgent*) провадження, спрямовані на кращу відповідність потребам осіб, які звертаються до суду, а по-друге, спрощені або примирні процедури, розраховані на розгляд простих або безспірних справ.

Прискорені провадження найчастіше стосуються невідкладних та нагальних питань і пов'язані із: запобіганням безпосередній небезпеці або непоправній шкоді заявнику; забезпеченням доказів; спорами, в яких необхідне попереднє або проміжне рішення; трудовими спорами; захистом майнових інтересів заявника; спорами за грошовими вимогами; справами про банкрутство; спра-

вами щодо шлюбних відносин, аліментних зобов'язань, справами, пов'язаними із захистом прав дітей.

Натомість спрощені процедури найчастіше менш витратні, а процес ухвалення рішення щодо них коротший.

Так, спрощені провадження у цивільних справах застосовуються у більшості випадків безспірного стягнення грошових коштів (наприклад, *Mahnverfahren* у Німеччині або *Moneyclaim online* в Англії та Уельсі). Спрощені провадження можуть бути різних видів, наприклад ухвалення рішення без проведення судового засідання або із проведенням останнього у кабінеті судді, ухвалення рішення суддею одноособово, спрощене рішення тощо. При цьому більш ніж у половині держав спрощені процедури у цивільному судочинстві стосуються не тільки наказів про сплату, а й проваджень за невеликими сумами.

Із набранням чинності змін до ЦПК «малозначні справи» є правовою категорією, яка підлягає застосуванню за відповідними правовими критеріями. І тому, від правильного застосування суддями нового інституту малозначних справ залежить дотримання таких основних засад (принципів) цивільного судочинства, закріплених у частині 3 статті 2 ЦПК, як розумність строків розгляду справи, пропорційність, повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом та дотримання принципу верховенства права, яким повинен керуватися суд при розгляді справ у відповідності до частини 1 статті 10 ЦПК.

Право на розгляд справи означає право особи звернутися до суду та право на те, що його справа буде розглянута та вирішена судом. При цьому, особі має бути забезпечена можливість реалізувати вказані права без будь-яких перепон чи ускладнень. Здатність особи безперешкодно отримати судовий захист є змістом поняття доступу до правосуддя

Відповідно до ч. 4 ст. 10 ЦПК України, суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Стаття 6 Конвенції гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи.

Ключовими принципами статті 6 є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Ці принципи також є основоположними елементами права на справедливий суд.

Враховуючи той факт, що право на справедливий суд займає основне місце у системі глобальних цінностей демократичного суспільства, Європейський суд у своїй практиці пропонує досить широке його тлумачення.

У справі *Bellet v. France* Суд зазначив, що „стаття 6 § 1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права».

Отже, враховуючи завдання цивільного судочинства щодо справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, законодавцем було запроваджено інститут малозначних справ..

У цивільному процесуальному законодавстві України відсутнє визначення поняття «малозначна справа». В ч. 6 ст. 19 ЦПК

визначено, які справи є малозначними для цілей цього Кодексу. Аналогічні положення містяться в ч. 5 ст. 12 Господарському процесуальному кодексі України. На відміну від цих Кодексів, в п. 20 ч. 1 ст. 4 Кодекс адміністративного судочинства України наведено визначення поняття (терміну) адміністративної справи незначної складності (малозначна справа). Це адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин. Незважаючи на відсутність визначення цього поняття у цивільному процесі, з часу набрання чинності ЦПК України, малозначні справи є окремою категорією цивільних справ, які необхідно вирішувати в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Згідно частини 6 статті 19 ЦПК України малозначними справами є:

- 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Слід зазначити, що Верховний суд у складі Касаційного цивільного суду у справі 127/22669/17 від 14 березня 2018 року висловив свою думку та зазначив, що враховуючи, що положення статті 19 ЦПК в структурі законодавчого акту розташовані серед Загальних положень цього Кодексу, суд вправі відносити справу до категорії малозначних на будь-якій стадії її розгляду. При цьому, за змістом правилами пункту 1 частини шостої статті 19 ЦПК справи, зазначені в цьому положенні, є малозначними в силу властивостей, притаманних такій справі, виходячи з ціни пред'явленого позову та його предмета, без необхідності ухва-

лення окремого судового рішення щодо віднесення зазначеної справи до відповідної категорії.

Так, у частині 1 статті 274 ЦПК закріплено, що у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються справи: 1) малозначні справи; 2) що виникають з трудових відносин.

Відповідно до ч.3 ст.274 ЦПК, суд враховує для визнання справи як малозначної:

1. ціну позову;
2. значення справи для сторін;
3. обраний позивачем спосіб захисту;
4. категорію та складність справи;
5. обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
6. кількість сторін та інших учасників справи;
7. чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
8. думка сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Термін «малозначна справа» вживається в таких статтях ЦПК: ч.ч. 4 і 6 ст. 19, ч. 2 ст. 60, п. 1 ч. 1 ст. 274, ч. 3 ст. 389. Виходячи з одного із критеріїв визначення малозначної справи, зокрема, такого, як ціна позову, та виходячи із системного тлумачення цього поняття, можна прийти до висновку, що він також використовується в таких статтях ЦПК України: п. 7 ч. 1 ст. 161, п. 5 ч. 4 ст. 274, ч. 1 ст. 369, ч. 4 ст. 394.

Як зазначено вище, критерії віднесення справи до малозначної наведено в ч. 6 ст. 19 ЦПК України. Оскільки ст. 19 ЦПК України розміщена в Розділі 1 цього Кодексу, який має назву «Загальні положення», її необхідно застосовувати судам незалежно від стадії розгляду справи, якщо інше не передбачено відповідними статтями Кодексу, котрі регулюють особливості розгляду справи на певній стадії. Тобто, визнати справу малозначною та/або визнати віднесення справи до категорії мало-

значної помилковим може, як суд першої інстанції, так і суд апеляційної та/або касаційної інстанції.

При цьому, з огляду на те, що малозначні справи розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження, і ці правила визначаються в ухвалі про відкриття провадження у справі, а згідно з приписами ч. 3 ст. 3 ЦПК провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи, та, враховуючи відсутність в положеннях ЦПК (в редакції 2004 року) такого виду провадження, як спрощене позовне провадження, вважаємо, що справу, в якій провадження відкрито до 15 грудня 2017 року суд першої інстанції не може визнати малозначною та розглянути її за правилами спрощеного провадження. Перехідними положеннями ЦПК України також не передбачено можливості змінити процедуру розгляду справи з загального позовного провадження на спрощене, на відміну від можливості такої зміни з позовного на наказне провадження (п.п. 12 п. 1 Перехідних положень).

У ст. 19 ЦПК визначено, що малозначними справами є:

- 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справи, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

До першої категорії малозначних справ, відносяться справи за позовами майнового характеру (майнові спори), ціна позову у яких не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

При цьому слід враховувати, що зазначення ціни позову є однієї із вимог до позовної заяви (п. 3 ч. 3 ст. 175 ЦПК), недотримання якої має своїм наслідком застосування положень ч. 1

ст. 185 цього Кодексу. Неухильне додержання цих вимог позивачем сприяє суду при вирішенні питання про віднесення справи до категорії малозначних.

Вирішуючи питання про віднесення справи за цим критерієм до категорії малозначних, суд повинен в першу чергу керуватися положеннями ст. 176 ЦПК України, а також раціонально використовувати можливості ч. 2 цієї статті Кодексу.

Застосування цих положень судом здійснюється у сукупності з положеннями ч. 9 ст. 19 ЦПК України, за приписами якої для цілей цього Кодексу розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судові рішення.

Для віднесення за цим критерієм справи до категорії малозначних, яку умовно можна назвати «імперативною (законною) підставою», суду під час вирішення питання про відкриття провадження у справі необхідно перевірити лише ціну позову, а також відсутність цієї справи за категорією в переліку, визначеному в ч. 4 ст. 274 ЦПК, який виключає можливість розгляду певних категорій справ, в т.ч. і малозначних, в порядку спрощеного позовного провадження. Порушення цих приписів, а саме щодо розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, є підставою для скасування ухвалених судових рішень в апеляційному з ухваленням нового рішення (п. 7 ч. 3 ст. 376 ЦПК) та касаційному (п. 7 ч. 1 ст. 411 ЦПК) порядку. Натомість розгляд малозначної справи за правилами загального позовного провадження не є підставою для скасування судових рішень, а є порушенням судом норм процесуального права, які не є обов'язковою підставою для скасування судового рішення (з урахуванням винятків, передбачених в ч. 2 ст. 376 ЦПК), і який лише може свідчити про порушення судом принципу «процесуальної економії», який є притаманним для даної категорії справ у відповідності до положень ч. 4 ст. 19 та ст. 275 ЦПК.

Якщо справа є малозначною відповідно до п. 1 ч. 6 ст. 19 ЦПК, доцільно обмежитись посиланням на це в ухвалі про відкриття провадження, із зазначенням категорії справи та ціни позову, а також вказівкою про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження (ч. 4 ст. 19, ч. 2 ст. 187, п. 1 ч. 1 ст. 274, ч. 1 ст. 277 ЦПК).

Також необхідно зазначити, що законодавець визначив перелік справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження: 1) що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів та поділ майна подружжя; 2) щодо спадкування; 3) щодо приватизації державного житлового фонду; 4) щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування відповідно до глави 12 цього розділу; 5) в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 6) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 1-5 цієї частини.

Найбільш типовими малозначними справами, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, є справи, які впливають з кредитних правовідносин, про стягнення аліментів, відшкодування шкоди.

Так, заочним рішенням Куп'янського районного суду Харківської області від 05.03.2018 року по справі № 628/3285/17 задоволено позовні вимоги ПАТ КБ «Приватбанк» до Особи 1 про стягнення заборгованості за кредитом в розмірі 19877,85 грн.

3.01.2018 року відкрито провадження у вказаній справі та вирішено проводити судовий розгляд у порядку спрощеного позовного провадження, оскільки вказана справа є малозначною.

Так, рішенням Фрунзенського районного суду м. Харкова від 30.05.2018 року по справі № 645/689/18 задоволено позовні вимоги КП «Харківводоканал» та стягнуто солідарно з Особи 1 та Особи 2 заборгованість за надані послуги з централізованого водопостачання та водовідведення в розмірі 10089,23 грн.

13.04.2018 року відкрито провадження у вказаній справі та вирішено проводити судовий розгляд у порядку спрощеного позовного провадження, оскільки вказана справа є малозначною. Відповідачі відзив на позовну заяву не надали, клопотань про розгляд справи з повідомленням сторін від сторін не надходило, у зв'язку з чим справу розглянуто без виклику сторін.

Рішенням Харківського районного суду Харківської області від 13.03.2018 року по справі № 635/7326/17 задоволено позовні вимоги Особи 1, стягнуто аліменти на утримання дитини з Особи 2 у твердій грошовій сумі у розмірі 2000 грн. щомісячно, але не менше 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

13.03.2018 року відкрито провадження у справі та вирішено проводити судовий розгляд у порядку спрощеного позовного провадження.

Згідно ч. 5, 6 ст. 279 ЦПК суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

Суд може відмовити в задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням сторін за одночасного існування таких умов:

- предметом позову є стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного та всебічного встановлення обставин справи.

Відповідно до ч. 8 ст. 279 ЦПК при розгляді справи у порядку спрощеного провадження суд досліджує докази і письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи, а у випадку розгляду

справи з повідомленням (викликом) учасників справи - також заслуховує їх усні пояснення та показання свідків. Судові дебати не проводяться.

З огляду на зміни у цивільному процесуальному законодавстві, а саме впровадженням інституту спрощеного позовного провадження законодавець намагався вирішити питання щодо дотримання розумних строків розгляду судових справ, в яких предмет позовних вимог об'єктивно не є достатньо значним для розгляду у рамках загального позовного провадження. Критерієм для визначення справ вказаної категорії крім розміру позовних вимог відносно 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, обрано також значення справи для сторін, обраний позивачем спосіб захисту, категорію та складність справи, обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо, кількість сторін та інших учасників справи та чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес. Таким чином, поняття «малозначність справи», передбачає спрощений порядок її розгляду в залежності від розміру і характеру позовних вимог.

Що стосується розгляду малозначних справ незначної складності з ціною позову, що не перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, то судами розглянута невелика кількість справ вказаної категорії.

Так, Суворовським районним судом розглянуто справу №523/1493/18 за позовом Особа 1 до Особа 2 про стягнення грошових коштів в сумі 300000 грн. з підстав не виконання зобов'язань. До позовної заяви подано клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження. Справу розглянуто відповідно до вимог п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК.

До зазначеної категорії справ імперативно віднесено справи що виникають з трудових відносин.

Так, Іллічівським міським судом Одеської області розглянуто справу за позовом Особа 1 до ДП морський торгівельний порт

«Чорноморськ» про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу у зв'язку з виконанням рішення суду в розмірі 180858 грн. 72 коп. Ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, проте стосується трудових відносин, та відповідно до ст. 274 ЦПК відноситься до справ, що розглядаються у спрощеному провадженні.

В ч. 2 ст. 274 ЦПК зазначено, що у порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті. Вирішення питання про розгляд таких справ в порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом у відповідності до вимог ч. 2 ст. 277 ЦПК України. Наведене в повній мірі відноситься до категорії справ, передбачених в ч. 4 ст. 19 ЦПК України. Тому поняття «складність справи», «справа незначної складності» повинна використовуватись при віднесенні такої справи до категорії малозначних, на підставі п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК України, а також при вирішенні питання про можливість розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, на підставі положень ч. 2 ст. 274 та ч. 2 ст. 277 ЦПК України.

Вирішуючи питання про складність справи, як передумову для можливості віднесення її до категорії малозначних, судді повинні враховувати також практику ЄСПЛ, зокрема, справи «Федіна проти України» від 02 вересня 2010 року, «Смірнова проти України» від 08 листопада 2005 року, «Матіка проти Румунії» від 02 листопада 2006 року, «Літоселітіс проти Греції» від 05 лютого 2004 року та інші.

За усталеною практикою цього суду, кожна справа має правову та фактичну складність, при оцінці якої враховується, зокрема, наявність обставин, що утруднюють розгляд справи; кількість співпозивачів, співвідповідачів та інших учасників процесу; необхідність проведення експертиз та їх складність; необхідність допиту значної кількості свідків; участь у справі іноземного елемента та необхідність з'ясування і застосування норм іноземного права тощо.

Частково ці обставини враховуються судом при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження, що передбачено, зокрема, п.п. 4, 5, 6 ч. 3 ст. 274 ЦПК.

Проте це не свідчить, що при вирішенні питання про визнання судом малознаюю справи незначної складності на підставі п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК, суд повинен враховувати обставини, передбачені в ч. 3 ст. 274 ЦПК, оскільки дані положення застосовуються судом на підставі ч. 2 ст. 277 та ч. 2 ст. 274 ЦПК, і вони є диспозитивні, а за приписами п. 1 ч. 1 ст. 274 та ч. 7 ст. 277 цього Кодексу, які є імперативними, усі малозначні справи, зокрема, які є такими на підставі п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК, розглядаються тільки в порядку спрощеного провадження.

Враховуючи принципи цивільного судочинства, закріплені у ст. 2 ЦПК, питання щодо розгляду малозначних справ на стадії апеляційного провадження не виникають, оскільки суди у більшості випадків, розглядають вказані справи за правилами загального провадження.

Згідно з пунктом 2 частини третьої статті 389 ЦПК не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах.

Щодо розгляду вказаних справ касаційним судом, то Верховний суд у складі Касаційного цивільного суду зазначив, що правила, запроваджені законодавцем щодо обмеження права на касаційне оскарження, відповідають Конституції України, відповідно до статті 129 якої основними засадами судочинства є, серед інших, забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення.

Наведене повністю узгоджується з правовими позиціями, сформованими Європейським судом з прав людини у справах *Levages Prestations Services v. France* (Леваж Престасьон Сервіс проти Франції) та *Brualla Gomez de la Torre v. Spain* (Бруалья Гомес де ла Торре проти Іспанії), згідно з якими умови прийнятності касаційної скарги, відповідно до норм законодавства, можуть бути су-

ворішими, ніж для звичайної заяви. Зважаючи на особливий статус суду касаційної інстанції, процесуальні процедури у суді касаційної інстанції можуть бути більш формальними, особливо, якщо провадження здійснюється судом після їх розгляду судом першої інстанції, а потім судом апеляційної інстанції.

Запровадження нового інституту малозначних справ надає можливість швидкого вирішення малозначних конфліктів та дотримання судами розумних строків розгляду справ.

Ярошенко І.С.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
цивільного та трудового права
Навчально-наукового інституту
«Юридичний інститут ДВНЗ
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

МАЛОЗНАЧНІ СПОРИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Питання ефективності правосуддя є актуальним, свідченням чого є значний інтерес науковців до цієї проблеми. Це питання активно обговорюється і в суспільстві, адже від рівня здійснення правосуддя залежить довіра громадян держави, іноземних громадян, іноземних юридичних осіб не тільки до судової гілки влади, але і до держави в цілому.

В умовах глобалізаційних процесів у світі постають питання захисту приватних прав осіб не лише у країні громадянства, але і в країні, де, наприклад, здійснюється підприємницька діяльність. Право перетворюється в інструмент підвищення конкурентоспроможності держав та їх економік.

Одним із факторів, що визначають розвиток моделей правосуддя, є поступове зближення правил і процедур. Все частіше обговорюється необхідність уніфікації, зближення, однакового розуміння інститутів захисту приватних прав.

Питання захисту прав у порядку цивільного судочинства у сучасних умовах розглядаються науковцями різних країн. Значних

результатів у дослідженнях досягнуто вченими країн-членів ЄС. Так, зокрема, ще в 1987-1994 роках під керівництвом професора М. Сторма було підготовлено серію статей про необхідність зближення процесуального права Європейського Союзу [1, с. 145].

Не залишаються осторонь і українські вчені-процесуалісти. Так питання розвитку цивільного процесу в ЄС на монографічному рівні досліджували І.О. Ізарова, О.С. Ткачук. Професор В.В. Комаров досліджує цивільний процес у глобальному контексті, зазначаючи, що фундаментальною умовою, яка визначатиме розвиток процесуального права, є зближення структур національного цивільного процесуального права у зв'язку з глобалізацією [2, с. 21].

Зближення процесуальних систем проявляється у формі уніфікації (створення загальних правил) та гармонізації (зближення правових систем різних країн на основі спільних принципів).

Значний рівень уніфікації процесуального права можна бачити на прикладі Європейського Союзу, де прийняті загальноєвропейські регламенти з окремих спільних питань: виконання судових рішень, вручення процесуальних документів, та ін. Уніфікація можлива у тих межах, які пояснюються потребами цивільного обороту і транскордонної взаємодії фізичних та юридичних осіб різних держав. Стосовно розвитку національних систем цивільного судочинства, то сьогодні можна вести мову про гармонізацію законодавства, про створення інститутів, які були б зрозумілими, схожими у різних країнах.

Визначальною тенденцією розвитку цивільного судочинства у світі, у тому числі і в Україні, є пошук таких форм вирішення цивільних справ які б дозволяли забезпечити оптимальне співвідношення між публічним та приватним інтересом, між результатом та способом його досягнення [3, с. 160].

Здійснюється раціоналізація та оптимізація цивільної процесуальної форми, що дозволяє досягнути мети судочинства шляхом спрощення основних складових цивільного процесу, не знижуючи рівень юридичних гарантій. В основі зазначених процесів знахо-

диться характер матеріального правовідношення або мета провадження, характер доказів, необхідність впливу на поведінку сторін. В результаті йдеться про скорочення фактичного складу розгляду цивільних справ, виключення з нього окремих юридичних фактів і складів, введення нових юридичних фактів і складів, які дозволяють створити новий розгорнутий юридичний склад для розгляду певної категорії справ.

Одним із напрямків розвитку та удосконалення цивільного процесу є його спрощення, розвиток відповідних національних та наднаціональних процедур для вирішення окремих категорій справ, які потребують швидкого вирішення та не вимагають дотримання всіх формальних процедур. Комітет міністрів Ради Європи у п. 15 Рекомендації № R (81) 7 державам-членам щодо заходів, які полегшують доступ до правосуддя, зазначив, що для позовних вимог на незначну суму має бути встановлена процедура, що дозволяє сторонам звернутися до суду, не несучи витрат, що є непропорційними ціні позову [4].

У 2007 році Регламентом №861/2007 Європейського парламенту та Ради було запроваджено у Європейському Союзі процедуру вирішення дрібних спорів для спрощення та пришвидшення транскордонного судочинства в дрібних споживчих та комерційних справах [5, с. 143].

Країни-члени ЄС мають національні процедури вирішення дрібних спорів. Але для усунення ускладнень, які можуть виникати у транскордонних спорах, була розроблена спеціальна наднаціональна процедура, яка є альтернативною національним процедурам [5, с. 156].

Ця процедура застосовується в цивільних та комерційних справах транскордонного характеру, в яких розмір позовних вимог не перевищує 5000 євро. Отже, йдеться про вимоги майнового характеру, у яких можна визначити ціну позову (розмір вимог). Якщо вимога є негрошовою, вона має бути такою, щоб можна було встановити грошовий еквівалент (наприклад, запобігання пошкодженню майна).

Чинний Цивільний процесуальний кодекс України містить главу «Розгляд справ у порядку спрощеного провадження», яка визначає процедуру розгляду малозначних справ та справ, що виникають із трудових правовідносин [6].

Малозначними справами, відповідно до ст.19 ЦПК України є: по-перше, справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

по друге, справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Отже, на відміну від положень Рекомендації Ради міністрів, Європейської процедури розгляду дрібних спорів малозначність справи пов'язується не лише із ціною позову. Це може бути справа з вимогою немайнового характеру, щодо якої не передбачено співвідношення із грошовим еквівалентом. ЦПК України не визначає підстав віднесення справи до категорії малозначних. Частиною 3 ст. 274 ЦПК України визначено лише умови розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження.

Таким чином, дрібний чи незначний спір у законодавстві європейських країн, актах Європейського Союзу є достатньо визначеним і співвідноситься із ціною позову (розміром вимоги). Українське законодавство не визначає поняття малозначного (дрібного) спору.

На нашу думку, малозначність має пов'язуватися із розміром позовних вимог. Справи немайнового характеру можуть розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження, але не як категорія «малозначний спір».

1. Ізарова І.О. Майбутнє цивільного процесуального законодавства в Європі: проект М.Сторма. / І.О. Ізарова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право» - 2014. – Випуск 29. Т.1. – С. 144-148

2. Комаров В.В. Цивільний процес у глобальному контексті / В.В. Комаров // Право України. – 2011. - №10. – С. 20-29
3. Ткачук О.С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві: монографія / О. С. Ткачук. – Х. : Право, 2016. – 600 с.
4. Рекомендація R(81)7 Комітета міністрів державам-членам относительно путей облегчения доступа к правосудию от 14 мая 1981 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133
5. Європейська процедура вирішення дрібних спорів. / Ізарова І.О. Науково-практичний коментар до цивільного процесуального законодавства Європейського Союзу: перші загальноєвропейські процедури розгляду і вирішення цивільних та комерційних справ транскордонного характеру – видачі європейського судового наказу й вирішення дрібних спорів. Частина 1 / І.О.Ізарова: пер. з англ. І.О. Ізарової, А.В. Сизової. – Київ: ВД «Дакор», 2016. – 308 с.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. в редакції Закону №2147-VIII від 03.10.2017. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – №48. – Ст. 436.

Яцкевич І. І.,
доцент кафедри приватного права, к.ю.н.
НаУКМА

ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Реформування системи судочинства зумовило внесення суттєвих змін до Конституції України та процесуальних кодексів України. Основний Закон України допускає представництво в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, іншими особами, а не виключно адвокатами. Так у ст. 131² Конституції України зазначається, що законом можуть бути визначені винятки з положення про виключне представництво іншої особи в суді адвокатом [1].

Значною мірою законодавчі зміни щодо правосуддя стосуються і розгляду трудових спорів у межах цивільного процесу. Так, запровадження спрощеного позовного провадження спрямоване на підвищення ефективності роботи цивільних судів, пришвидшення розгляду цивільних справ, які на думку законодавця, за своїм предметом, змістом, суб'єктивним складом простіші, а тому їх можна розглядати та вирішувати у спрощеному порядку.

До внесення Законом № 2475-VIII від 03.07.2018 змін, частиною четвертою статті 19 ЦПК України було закріплено, що спро-

щене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Тобто законодавець мав на меті оптимізувати строки розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження. На нашу думку, ознаку пріоритетності швидкого вирішення справи у наведеному формулюванні можна було розуміти двояко: тобто як у синтаксичному та змістовному зв'язку з «іншими» справами, так і з «малозначними», «трудовими», «справами незначної складності». Водночас загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Нині чинна редакція частини четвертої ст. 19 ЦПК сформульована так, що пріоритетність швидкого вирішення справи атрибується зі справами незначної складності та іншими справами, або ж лише з іншими справами, оскільки це означення найтісніше пов'язане саме з означуваням «інші справи». Оскільки «завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави» (ст. 2 ЦПК) [2], то швидке вирішення справи відповідатиме завданням цивільного судочинства, за умови що воно зокрема буде своєчасним та сприятиме ефективному захисту.

Зауважимо, що справи, які виникають з трудових відносин, належать до категорії справ, що розглядаються судами у порядку спрощеного позовного провадження поруч із: 1) малозначними справами; 2) справами про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; 3) справами незначної складності та іншими справами, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи

(ч. 4 ст. 19 ЦПК). Тож справи, що виникають з трудових відносин, віднесені до категорії справ, що розглядаються у спрощеному позовному провадженні за предметом спору, тобто трудовими відносинами. Водночас, для цілей ЦПК малозначні справи визнаються такими за ціною позову та складністю, при чому останні включають в себе справи незначної складності, визнані судом малозначними, за умови що вони не підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справи, ціна позову в яких не перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Якщо малозначні та незначні справи пов'язані за критерієм ціни позову, то справи, що виникають з трудових відносин, та справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України – за предметним.

Вважаємо, що справи, які виникають трудових відносин, не варто ототожнювати з малозначними чи незначними за складністю та ціною позову справами, адже вони відрізняються саме за спеціальним предметом спору. Проте віднесення цієї категорії справ до спрощеного позовного провадження дозволяє скористатися певними перевагами процесуального характеру, зокрема: скорочення строку судового розгляду за рахунок відсутності окремих стадій судового розгляду (підготовчого засідання, судових дебатів). Очевидно, що це, з одного боку, сприятиме оперативності розгляду справ, що виникають з трудових відносин, а з іншого – змусить учасників процесу ретельніше готуватися до судових засідань, з огляду на скорочені строки судового розгляду.

У літературі висловлюється думка про те, що розгляд трудових спорів у спрощеному провадженні сприяє доступу до правосуддя, збалансуванню інтересів роботодавців та працівників у процесі розгляду таких спорів, а також створює рівні умови для захисту сторонами трудових спорів своїх прав. Зокрема В. П. Самокиш звертає увагу на те, що попередня редакція ЦПК була більш вигідною для працівника, оскільки в умовах перевантаження справами судів трудові справи розглядалися досить тривалий час, що у ви-

падку позитивного вирішення спору на користь працівника дозволяло отримати більшу компенсацію у вигляді оплати вимушеного прогулу [3, с. 144]. Навряд чи з такою позицією можна погодитися безастережно з кількох моментів.

По перше, з огляду на хронічну завантаженість судів (зокрема м. Києва) строк 60 днів, відведений на розгляд справи у спрощеному провадженні, навряд чи буде можливим витримати з об'єктивних причин. По-друге, затягування розгляду справи незалежно від причин саме по собі руйнує таку перевагу спрощеного провадження, як швидкий розгляд справи. По-третє, особа яка перебуває у вимушеному прогулі та сподівається на його компенсацію, піддається більшому ризику у випадку програшу справи. Щоби цьому запобігти, особі доцільно все таки буде звернутися за правничою допомогою до адвоката, а це в свою чергу руйнує ще одну з переваг розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, у спрощеному позовному провадженні, а саме непоширення монополії представництва в суді адвокатом, тим самим піднімаючи вартість таких спорів. Очевидно, що роботодавець матиме перевагу щодо можливостей фінансування витрат, пов'язаних з розглядом трудового спору, що вносить додатковий дисбаланс розподілу сил між роботодавцем та працівником у трудовому спорі.

Незаперечним, на нашу думку, фактом має бути все-таки доступність правосуддя щодо розгляду справ, що виникають з трудових відносин, оскільки працівник та роботодавець як позивач та відповідач у справі не є рівними у можливостях щодо доказування, фінансових можливостей, а відтак порушується принцип змагальності сторін у цивільному процесі. Варто також зазначити, що Кодексом законів про працю України закріплено особливий порядок розгляду трудових спорів, як судового, так і позасудового (глава XV КЗпП) [4]. З урахуванням тривалого процесу розгляду проекту Трудового кодексу, який також, на нашу думку, кардинально не вирішує питання удосконалення порядку розгляду трудових спорів,

доцільно повернутися до ідеї створення спеціалізованих трудових судів, як це зроблено, наприклад, в Німеччині.

Таким чином, в цілому розгляд справ, що виникають з трудових відносин, за правилами цивільного судочинства у спрощеному позовному провадженні, на нашу думку, є прогресивним та сприяє підвищенню ефективності судочинства у цій категорії справ. Водночас, справи, що виникають з трудових відносин, не варто отожднювати з малозначними чи незначними спорами з огляду на їх предмет. Перспективним напрямком подальшого розвитку судочинства щодо розгляду трудових спорів, на нашу думку, є створення спеціалізованих трудових судів, що з одного боку, зменшить навантаження на суди загальної юрисдикції, а з іншого – сприятиме ефективному захисту трудових прав у судовому порядку.

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492.
3. Самокиш В.П. Особливості розгляду трудових спорів за новим процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 6. Т. 1. С. 142–145
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-08: 322–VIII. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

VD «Dakor»
PUBLISHING HOUSE

www.dakor.kiev.ua

CONTACTS:

vd_dakor@ukr.net

+38 (044) 461 85 06

+38 (050) 382 67 63

OUR BUSINESS
IS HIGH-QUALITY
PUBLISHING

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

МАЛОЗНАЧНІ СПОРИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ

23-24 листопада 2018 р.

Київ, Україна

Матеріали подано в авторській редакції
Оригінал-макет виготовлено *ТОВ «ВД «Дакор»*
Дизайн обкладинки *О. Коваленко*

Підписано до друку 19.11.2018. Гарнітура Minion Pro. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Обл.-видав. арк. 10,85. Умов. друк. арк. 10,09. Наклад 100 прим.

ТОВ «ВД «Дакор»

Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012.

📍 04655, м. Київ, пр-т Степана Бандери, 20А

☎ (044) 461-85-06 ✉ vd_dakor@ukr.net 🏠 www.dakor.kiev.ua

Міжнародна науково-практична конференція
“Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення”
присвячена питанням спрощеного позовного провадження.

В збірнику наукових праць розміщено тези доповідей учасників конференції — науковців із провідних європейських країн, що присвячені питанням застосування національних процедур вирішення малозначних спорів, Європейської процедури вирішення дрібних спорів, а також представників судової влади, в яких узагальнено основні результати першого року застосування спрощеної процедури вирішення малозначних спорів, особливостей перегляду судових рішень, ухвалених у спрощеній процедурі, проблем визначення категорій справ, що відносять до незначної складності та ін.

